

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İbrahim Uğur ERKIŞ

ULUS DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GELECEĞİ

Danışman

Prof. Dr. Meral (ÖZTOPRAK) SAĞIR

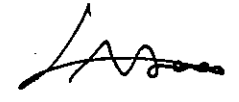
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2008

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İbrahim Uğur ERKIŞ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Esra Gayhan
Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Meral Öztoprak Sağır
Üye : Yrd. Doç. Dr. Fırat Başay

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : .../.../200

Mezuniyet Tarihi : .../...../200

Prof. Dr. Nevzat ÇEVİK
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

	İçindekiler	i
	Şekiller ve Tablolar Listesi	iv
	Özet	V
	Summary	vi
	GİRİŞ	1
1.	ULUS	3
1.1	Modernite Öncesi Uluslar: "Etni"	4
1.1.1.	Tanım	4
1.1.2.	Etni'lerin Özellikleri	5
1.1.3.	Etnik Bilincinin Oluşmasını Sağlayan Başlıca Temeller	8
1.1.4.	Ulus Oluşturma	9
1.1.5.	Etni'den Ulus'a Geçiş	11
1.1.5.1.	Etnilerin Siyasallaşması	11
1.1.5.2.	Yeni Din Adamları ve Kutsal Dinler	12
1.1.5.3.	Teritoryalleşme	12
1.1.5.4.	Seferber Etme ve İçerme	13
1.1.5.5.	Yeni Bir Tasavvur	14
1.2 .	Modern Dönemde "Ulus"lar	15
1.2.1	Modernist Teorisyenler	15
1.2.2	İlkçi Teorisyenler 'Primordialistler'	17
2.	ULUSÇULUK	20
3.	ULUSÇULUK/MİLLİYETÇİLİK BİÇİMLERİ	26
3.1.	Liberal Milliyetçilik	27
3.2.	Anayasal Milliyetçilik	29
3.3	Muhafazakar Milliyetçilik	30
3.4.	Yayılmacı Milliyetçilik	32
3.5.	Anti-Emperyalist Milliyetçilik	34
3.6.	Kalkınmacı Milliyetçilik	37
3.7.	Mikro Milliyetçilik	37

4.	ULUS-DEVLET	39
4.1.	Geleneksel Devletler	39
4.1.1.	Haraç Alan Geleneksel İmparatorluklar	39
4.1.2.	Feodalizm	40
4.1.3.	Zümreler Düzeni 'Standestaat'	40
4.1.4.	Mutlakiyetçi Dönem	41
4.2.	Modern Ulus Devletler	42
5.	ULUS DEVLETİN TEORİK ÇERÇEVESİ	46
5.1.	Batıda Ulus Devlet	47
5.2.	Yeni Kitada Ulus Devlet	49
5.3.	Az Gelişmiş Ülkelerde Ulus Devlet	50
6.	ULUS DEVLETİN ÖZELLİKLERİ	52
6.1.	Şiddet Araçlarının (Tekel) Denetimi:	52
6.2.	Toprak	53
6.3.	Egemenlik	53
6.4.	Anayasallık	54
6.5.	"Hukukun Üstünlüğü" ve Kişisel Olmayan İktidarın Uygulanması	54
6.6.	Kamu Bürokrasisi	55
6.7.	Otorite ve Meşruiyet	55
6.8.	Yurttaşlık	56
7.	DEVLET ŞEKİLLERİ	58
7.1.	Üniter Devlet	58
7.1.1.	Devletin Unsurlarında Teklik	58
7.1.2.	Devletin Organlarında Teklik	59
7.1.3.	Üniter Devletin Biçimleri	61
7.1.3.1.	Merkezî Üniter Devlet	61
7.1.3.2.	Adem-i Merkezî Üniter Devlet	62
7.1.4.	Bölgesel Devlet	62
7.2.	Bileşik Devlet	66
7.2.1.	Devlet Birlikleri	66
7.2.1.1.	Şahsî Birlik	66
7.2.1.2.	Hakikî Birlik	67
7.2.2.	Devlet Toplulukları	67

7.2.2.1.	Konfederasyon	68
7.2.2.2.	Federasyon (Federal Devlet)	69
8.	KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLETİN AŞINDIRILMASI SÜRECİ	71
9.	ULUS DEVLET BAĞLAMINDA KOSOVA ÖRNEĞİ	79
9.1.	Kosova'nın Coğrafi, Siyasi ve Demografik Yapısı	79
9.2.	Kosova Tarihine Genel Bir Bakış	80
9.3.	Soğuk Savaş Sonrası Dönem	81
9.4.	Birleşmiş Milletler Dönemi	82
9.5.	Bağımsız Kosova	86
9.6.	Son Bağımsız Devlet Kosova'nın Ulus Devlet Bağlamında Değerlendirilmesi	87
9.6.1	Kosova'nın Bağımsızlığını Tanıyan Ülkeler	89
9.6.2.	Kosova'nın Bağımsızlığını Tanımayan Ülkeler	91
9.6.3.	Kosova'nın Bağımsızlığı ile İlgili Bekleyen Ülkeler	92
9.7.	Çalışmanın Genel Olarak Değerlendirilmesi	93
10.	SONUÇ	94
	KAYNAKÇA	95
Ek-1	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1244 Sayılı Önergesi (Orijinal Metin-İngilizce)	99
Ek-2	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1244 Sayılı Önergesi (Türkçe Çevirisi)	107
	Özgeçmiş	115

TABLolar LİSTESİ

Tablo Numarası	Tablonun Konusu	Sayfa
Tablo 9.1	Kosova'nın Bağımsızlığını Tanıyan Ülkeler ve Uluslar Arası Etkileri	89

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Numarası	Şeklin Konusu	Sayfa
Şekil 9.1	Kosova'nın Bağımsızlık İlanına Uluslar Arası Tepkiler	88

ÖZET

21. yüzyılın ilk çeyreğinde mikro seviyede bölgesel olarak, makro seviyede küresel çapta; ulus oluşumları, devletlerin yaşadığı değişimler, 11 Eylül terör saldırıları sonrası oluşan ortam; ulus, devlet, etnisite, millet gibi kavramların ve bunların oluşturduğu yapıların gözden geçirilmesine, yenilenmesine ve/veya meydana gelen durum için bir tanımlama yapmaya ve bu tanımlamayı da tartışmayı gerekli kılmaktadır.

“Ulus-Devlet’in Tarihsel Gelişimi ve Geleceği” başlıklı bu çalışmada ilk paragrafta bahsedilen bakış açısıyla yola çıkarak; öncelikle ulus ve devlet kavramlarının hangi şartlarda meydana geldiği ve ortaya çıkardığı fikirlerin hangi farklı anlam ve özelliklerde kullanıldığı ulus, ulusçuluk, ulusçuluk/milliyetçilik biçimleri, ulus-devlet, ulus-devletin teorik çerçevesi, ulus-devletin özellikleri ve devlet şekilleri başlıkları altında incelenecektir.

İlerleyen kısımlarda ise, ulus-devlet kavramının -18yy. dan sonra ve özellikle küreselleşmeyle birlikte- kendi içinde geçirdiği değişimler incelenecektir. Küreselleşme kavramının karakteristik yapısından bahsedildikten sonra ulus-devletin aşındırılması sürecinden bahsedilecektir. Çalışmada bahsedilen fikir ve tartışmalardan pratik bir bulgu elde etmek için sonuç kısmına geçmeden önce 2008 yılının ilk günlerinde bağımsızlığını ilan eden Kosova ile ilgili diğer tüm aktörleri de kapsayacak şekilde bir araştırma verilecektir. Araştırmanın bilimselliğini artırmak ve bilimsel literatüre katkı sağlanması amacıyla BM Güvenlik Konseyi’nin 10 Haziran 1999 tarihinde Kosova sorunu ile ilgili olarak ele aldığı 1244 sayılı kararın orijinali ve Türkçe çevirisi çalışmanın sonuna eklenecektir. Son olarak giriş ve gelişme kısımlarında incelenecek bulgulardan sonra bu ve benzeri örneklerden çıkarsamalar yaparak bir sonuç fikri veya tartışması ortaya atılacaktır.

SUMMARY

At the first quarter of the twenty-first century, formation of the nations, the changing conditions of the states, the environment after the terrorist attacks in September 11 necessitate the revising of the conceptions of the nation, the state and the ethnicity regionally in micro level, globally in macro level.

Through the viewpoint in the first paragraph of “The Historical Development and the Future of the Nation States” , first of all in which conditions the concepts of nation and state come in existence, in which different meanings and characteristic features the thoughts are used, will be examined under the titles of the nation, the nationalism, forms of nationalism, the nation state, the theoretical frame of the nation state, the features of the nation-state.

In the following parts, after the 18th century the changes of the conception of ‘Nation-State’ in itself by globalization will be studied. After mentioning on the characteristic form of the conception of globalization, process of the corrosion of the Nation State will be mentioned. In the Study; Before the ending part, a research, which comprehends Kosova that declares its independence in the first days of 2008, will be given to get the practical finding from the mentioned thoughts and the arguments. By the aim of increasing the efficiency of the research and contribution to the scientific litterateur, the original and translation form of the verdict decree no.1244, which is dealed by the United Nation’s Security Council in June 10, 1999 in concern with the Kosova issue, will be added at the end of the study. In conclusion, after the findings which will be examined in the parts of prologue and development, a result idea or discussion will be suggested by inferencing from such example and so on.

ULUS DEVLETİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE GELECEĞİ

GİRİŞ

E. H. Carr'a göre (1996, s. 103) tarihçi durmadan niçin sorusunu sorar; cevap bulmayı umduğu sürece de duramaz. Büyük tarihçi veya büyük düşünür yeni olaylar hakkında ya da yeni bağlamlar içinde "niçin" sorusunu soran kimsedir. Carr'ın çıkış noktasıyla zamanımızda bu kadar popüler olan ulus kavramı; bireyden devlete hatta firmalara/şirketlere kadar ismini veren bu kavram ne anlama gelmektedir? Neden bu kadar popüler hale gelmiştir, yoksa ilk zamanlardan beri bu kadar popüler miydi? Günümüzde ulus-devlet kavramı ne ifade ediyor? Ulus-devlet kavramları için yapılan açıklamalar hangi yöne doğru ilerliyor?

Günümüz dünyasında herkes kendisini bir ulus ile özdeşleştirmektedir. Kişiler ilk defa girdikleri bir ortamda kendilerini ilk önce aidiyet hissini duydukları milletin ismini vererek tanımlamaktadırlar. Çağımız devletleri bile kendilerini hem uluslararası ortamda hem de kendi toprakları üzerindeki meşruiyetlerini bir ulus'a dayandırarak, kendilerini ulus-devlet hüviyetine sokmaktadırlar. Bir başka ifade ile, bizler bir ulusa mensubuz, bir ulus devlet içerisinde yaşıyoruz ve devletlerarası ilişkiler de temel olarak ulus devletler üzerine inşa edilmiş vaziyettedir.

Ulus/millet/ırk bunların getirisi olan ulusçuluk/milliyetçilik/ırkçılık kavramları ulus devletin dayandığı temelleri anlamamız için gerçekten önem arz eden konulardır. Devletler yüzyıllardır vardır ve bu devletlerin her çağda meşruiyet dayanakları farklı olmuştur. Kimi zaman tanrılar veya onların vekilleri, kimi zaman kendisini direkt olarak tanrı ilan eden kişilerde meşruiyet bulan devletler, özellikle son 4 asırdır meşruiyetlerini, üzerinde yükseldikleri uluslara dayandırmaya başlamışlar ve bu da zamanla evrensel bir kabul görmüştür. Peki, sınırları içerisinde bulunan insanların hepsinin ortak bir tabiiyeti olmayan devletler ne yapmıştır? Bunlar da kendi uluslarını kendileri oluşturmuşlardır. Tüm bunlar bu çalışmanın devamında açıklanmaya çalışılacaktır. Burada ulus devletin geçmişten günümüze yaşadığı evrimler tartışılacak; fakat bu tartışmayı sağlıklı bir şekilde ilerletebilmek için de işe ilk önce ulus tanımıyla ve bu kavramın ortaya çıkması ile başlanılacak ve daha sonra bu ulusu bir arada tutan ve yekvücut yaptığı iddia edilen

ulusçuluk/milliyetçilik kavramı izah edilmeye çalışıldıktan sonra, ulus devletin başlangıcı, gelişimi ve geleceği hakkında teorik çalışmalara devam edilecektir. Özellikle sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan küreselleşme kavramından kısaca bahsedilecek ve küreselleşmenin ulus-devleti aşındırma sürecinden bahsedilecektir. Sonuç kısmına başlamadan önce, yapılan teorik çalışmayı örnek aracılığıyla açıklamak için, muhatabı neredeyse çalışmada belirtilecek tüm aktörler olan, 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova ile ilgili bir çalışma yapılacaktır.

Sonuç kısmında ise, ulus-devlet kavramına farklı coğrafya ve yapılarda neden farklı yaklaşıldığına; kendi topraklarında devletlerin ulus-devlet dengesini tüm gücüyle korumaya çalışırken; diğer ulus devletlerin egemenlik haklarını üst kimliklere bırakması yönünde telkin, baskı hatta çatışma yöntemini kullandıkları konusunda bir tartışma açılmaya çalışılacaktır.

1. ULUS

Ulus ilk akla geldiği şekliyle belli bir amaç etrafında bir araya gelmiş insan topluluğunu ifade etmektedir. Ulus kelimesine bir ruh vermek gerekirse bu gerçekten çok zor bir iştir. Bu tanımları yapan/yapacak kişinin toplumsal statüde ki konumuna ve duruş şekline göre değişen bir durumdur. Yani bir sosyolojik tanımda ulus "aynı ekolojik alan üzerindeki kültürel, ekonomik ve siyasal sistemlerin çakışma süreçleri ile birlikte "aşağı kültürleri"nin, standartlaştırılmış, homojen ve merkezi iktidar tarafından desteklenen bir "yüksek kültür" ile bütünleşmesi olarak ele alınırken, bir hukukçu için ise "bir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan insanlar topluluğu" (Erözden, 1997, s. 12) anlamına gelebilmektedir.

Ulus kelimesi uluslar arası ilişkiler disiplini açısından bakıldığında birleşmiş milletlerde de kazandığı içerik şekliyle devlet adını verdiğimiz siyasi birim anlamında da kullanılabilir. (Erözden, 1997, s. 13) Siyaset bilimci Rubert Emerson'a göre ise "ulus çift anlamda bir olduklarını duyan insanların meydana getirdikleri topluluktur. Bunlardan birincisi, bir toplumsal mirasın en önemli unsurlarına ortaklaşa sahip oldukları, ikincisi ise gelecekteki yazgılarının da ortak olduğu duygusudur. (Sönmezoğlu, 2000a, s. 29) Bu tanım için günümüz dünyasında biraz tartışmalı bir hal almıştır diyebiliriz. Çünkü baktığımız zaman 'ulus' evet ortak bir geleceğe sahip olmalıdır, fakat işin içine geçmiş girdiğinde durum biraz daha karmaşıktır. Ulaşımın bu kadar rahat ve kolay olduğu dünyamızda, insanlar bir ülkeden başka bir ülkeye kolaylıkla göç ederek bu ülkeye yerleşmekte ve en geç üçüncü jenerasyon artık taşındığı ülkenin geçmişinden sıyrılarak yerleştiği ülkenin aidiyetini hissedebilmektedir. Bugün bunun en güzel örneğini Amerika vermektedir. Dünyanın değişik bölgelerinden gelen ve geçmişte hiçbir ortak bağları bulunmayan bir çok farklı ulustan insan farklı bir ulus kimliği altında birleşmişlerdir. Farklı millet ve coğrafyalardan milyonlarca insan kendini "Amerikalı" olarak adlandırmaktadır.

Guibernau (1997, s. 92) ulus olgusunu bir topluluk bilincine sahip, ortak bir kültürü paylaşan, açıkça belirlenmiş bir toprak üzerinde, ortak bir geçmiş ve gelecek projesine ve kendi kendini yönetme hakkına sahip bir toplum olarak tanımlamıştır. Bu tanıma benzer bir tanımlamayı Sönmezoğlu'da yapmaktadır. Sönmezoğlu (2000b, s. 697) günümüzdeki yaygın kanıya göre ulusu, ortak bir geçmiş ve geleceğe ilişkin benzer düşüncelere sahip olan, yani bir inanç ve bilinç birliği içinde bulunan insan topluluğu olarak nitelendirmiştir. Weber ise tanımını karışıklık prensibi üzerine oturtturarak vermiştir. Weber'e (2000, s. 257)

göre ulus (millet) “her şeyden önce, belli bir grup insanda başka insanlara karşı belirli bir dayanışma duygusunun harekete geçirilebileceği” anlamına gelmektedir.

Ulus kavramına daha radikal bir açıdan yaklaşan Benedict Anderson'a (1995, s. 43) göre "ulus, hayal edilmiş bir siyasal topluluktur. - kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir diye tanımlamaktadır. Yani Anderson'a göre ulus yoktur olan da bir hayal ürünüdür. Bu tanımı daha da çoğaltmak mümkündür. Kimisi ırkı, kimisi dini, kimisi de dili ve ırkı veya başka bir özelliği ön plana çıkartarak tanımlama yapmaktadır. Burada ulusu daha iyi bir şekilde tanımlayabilmek için modern dönemin bir ürünü olan ulus kavramının modern öncesi dönemine bir göz atıp bunu modern dönemle ilişkilendirerek ve ulusun geçmişten günümüze ortak özelliklerini tespit ederek bir tanıma ulaşmaya çalışılacaktır.

1.1.Modernite Öncesi Uluslar: "Etni"

Ulusların kökenleri nelerdir, ulus dediğimiz kavram veya olgunun temelleri nasıl oluştu. Uluslar tarih boyunca hep varlar mıydı? Yoksa aydınlanma çağıyla beraber oluşmuş modern bir olgu muydu? Tüm bunlar eski çağlarda yaşamış olan ve tam olarak bugünkü ulusun yerini tutmasa da yapı olarak bugünün uluslarına benzeyen Etnilerin incelenmesi ile tartışılacaktır.

1.1.1. Tanım

Uluslar tamamen modern dünyanın ürünü olduğu şeklindeki büyük kabul görmüş yaklaşımlar, modern dönem öncesinin ayrı bir başlık altında incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu eski dönemlerdeki insan topluluklarını incelerken nasıl tanımlanacağı konusunda sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu perspektiften bakınca günümüzdeki kavramlar bunun için yeterli değildir daha doğrusu fazladır.

Anthony D. Smith (2002, s.62-63), modern öncesi çağları karakterize ederek tanımlayan olgunun etnik gruplar olduğunu söylemektedir. Ona göre modern çağ bir “tabula rasa” yani dilimizdeki karşılığıyla “daha önce içine bir şey konulmamış boş bir levha değildir.” Ulus denen “karmaşık, kolektif, kültürel birim”in üretilmesi yolunda, tarihsel deneyim ve kimlikler ile etnikliklerin getirdiği kavramın şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Bunun güzel bir açıklamasını A. D. Smith yapmış ve bu eski dönemleri "aynı soya veya türe dayalı anlamına gelen "ethnos" veya "genos" kavramları ile karşılamaya

çalışmıştır. Yunanca olan bu terimlerin Batı dillerindeki en yakın ortak karşılığı Fransızca kökenli "ethnie" terimi ile tanımlanmaya çalışılmıştır. "Ethnie" terimini kitabında "Bu terim tarihsel topluluk bağlamında kültürel farklılıklara yapılan vurguyu birleştirir. Bu tarihsel bağlam ve kültürel özgüllüğün algılanması bir halkı diğerlerinden ayırmaktadır ve belli bir halka hem kendilerinin hem de dışarıdakilerin gözünde tanımlanmış bir kimlik kazandırır" (Smith, 2002, s. 45) olarak tanımlamıştır. Aynı kavram sözlük anlamında da "Fransızca ethnîe, Yunanca da ethnos kaynaklı "etni" kökünden geliyor. "Ortak bir ekonomi, toplum ve aile düzenine sahip olan ve birliği, grup bilincine, dil ve kültür ortaklığına dayanan insan topluluğu, budun, kavim." olarak nitelendirilmektedir. (www.sourtimes.org – 10.10.2007)

1.1.2. Etni'lerin Özellikleri

Etnilerin tanımı bu şekilde verildikten sonra etniden ulusa geçiş sürecinin daha iyi kavranabilmesi açısından etnileri analiz etmekte fayda vardır. İşe önce etnilerin özelliklerini belirlemekle başlamak gerekirse, bunları da Anthony D. Smith (2002, ss. 53-57) altı başlık (kolektif isim, ortak soy miti, ortak tarih, ortak özel kültür, belli bir teritorya ile özdeşleşme, dayanışma duygusu) altında toplamış ve her özelliği ayrı ayrı incelemiştir. Bunlar;

1. Kolektif İsim: Tarihsel kayıtlar halkların toplumsal yapılarının ve kültürlerinin tanımlarından çok Kolektif isimleri ile doludur. Fakat kimi küçük etni'ler tarihe isimsiz olarak geçmiş olabilir. Bazı Afrika örneklerin de, kimi küçük etni'ler modern etnologlar onları keşfedinceye ve isimlendirerek komşularından ayırincaya kadar kayıtlara geçmemiştir.
2. Ortak Soy Miti: Birçok açıdan etnisitenin üyeleri için etnik bağlarında ve duygudaşlığın temelini oluşturan anlamlar bileşiminin anahtar unsurları yaradılışa ve soya ilişkin mitlerdir. Bunlar dünyadaki Kolektif yerleşimin araçlarını ve bir topluluğun kökenlerini, gelişimini ve kaderini açıklayan imtiyaz beratını sağlar. Bir soy miti benzerliğe ve aidiyete ilişkin sorulara bir yanıt vermeye çalışır: Neden birbirimize benziyoruz? Neden bir topluluk halindeyiz? Neden bir arada yaşıyoruz? Çünkü aynı yerden geldik, belli bir zaman aralığında ve aynı atanın soyundan geldik, zorunlu olarak birbirimize aitiz, bu özelliklerimizden dolayı aynı duyguları ve zevkleri, geçmişten gelen alıntılarla paylaşıyoruz.

3. Ortak Tarih: Tarihsel topluluklar paylaşılan bir bellek üzerine kurulmamışsa etni hiçbir şeydir. Ortak bir tarihsel anlayış birbirini izleyen kuşakları, ortak birikime eklenen deneyimlerle birleştirir. Ayrıca birbirini izleyen gündelik yaşantılar aracılığıyla sonraki kuşaklara kendi deneyimlerinin tarihselliğini aktaracakları bir nüfusu tanımlar. Diğerleri tarafından farklı bir şekilde tasvir edilse de, gelecek kuşaklara etniyi beraber tutacak bir tarih olarak anlatılmaktadır.
4. Özel Ortak Kültür: Ortak bellek ve soy mitlerinin ötesinde, etni hem üyelerinin birbirine bağlanmasına hem de onları dışarıdakilerden ayırmaya yarayan bir veya daha fazla "kültür" unsuru ile birbirinden ayrılır. "Bir etni'nin üyeleri, üye olmayanlardan farklı oldukları kültürel ayırt edici nitelikler içinde benzer ve aynıdır" (Smith, 2002, s. 52)
5. Belli Bir Teritorya ile Özdeşleşme: Etni'nin her zaman, "Mülkiyetinde" gördüğü belli bir yer ya da teritorya ile bağları vardır. Bu teritoryada ikamet edebilir ya da bu bağ sadece etniyi oluşturan unsurlar tarafından güçlü bir bellek olabilir. Bir etni fiziksel olarak "kendi" teritoryasına sahip olmayabilir. Mesele sembolik olarak bir coğrafi merkeze, bir kutsal yerleşimine ya da bir "anavatan"a sahip olmasıdır. Topluluğun bütün üyeleri yeryüzüne dağılmış ve yüzyıllar önce yurtlarını kaybetmiş olsa da sembolik olarak geri dönecekleri yerdir bu. (Smith, 2002, s. 54) Örneğin Yahudiler için tanımlanan bu yer Kudüs'tür. Yahudiler burayı bir toplanma merkezi olarak görmektedirler. Aynı toprakların Müslümanlar ve Hristiyanlar için de özel olması günümüzde yaşanan çatışmaların aslında temelini oluşturmaktadır.
6. Dayanışma Duygusu: Bir etni sadece ortak bir isim, soy miti, tarih, kültür ve teritoryal birleşme ile bir araya gelen bir halk kategorisi değildir. Ayrıca kurumsal bir insan sever anlamı olan belirli bir kimlik ve dayanışma duygusunun oluşturduğu topluluktur. (Smith, 2002, s. 54) Grubu oluşturan unsurların teritorya başlığı altında anlatıldığı şekilde onları bir arada tutacak bir birliktelik duygusuna ihtiyaçları vardır.

Smith (2002, s. 58), bu özellikleri sıraladıktan sonra kendince "ortak soy miti ve tarih kültürleri ile birlikte bir teritorya ile özdeşleşen ve dayanışma duygusuna sahip olan insan nüfusu olarak" etni tanımına ulaşmıştır. Bu tanımın başına da topluluğu bir arada tutarak kaybolmalarını önleyecek bir "Kolektif İsim" koymuştur. Böylece tasvir ettiği 6 öğeyi birleştirmiştir.

Son olarak, Yalçın'a (2002, s. 319-328) göre Amerikan Etnik Gruplar Harvard Ansiklopedisi'nde, etnik grupların özelliklerinin ayrıntılı bir listesinde 101 etnik grubun kayıt bilgisi bulunmaktadır. Bu ansiklopedinin aktarımına göre, etnik yapı; aşağıdaki 14 özelliğin bazı kombinasyonlarının ortak bir şekilde karakterize olması olarak tanımlanmaktadır.

1. Ortak coğrafi köken,
2. Göç durumları,
3. Irk,
4. Dil ya da lehçe,
5. Dini inanç,
6. Akrabalığı, komşuluğu yada cemiyet sınırlarını üstün tutan bağlar,
7. Ortak gelenekler, değerler ve semboller,
8. Edebiyat, folklor ve müzik,
9. Yemek tercihleri,
10. Yerleşme ve istihdam yapıları,
11. Anavatanında ve Birleşik Devletlerdeki politikalara karşı özel ilgi,
12. Grubun belirli bir şekilde güvenliğini ve korunmasını üstlenen koruma güçleri (kuruluşlar),
13. Ayırt edici özelliklerin yaradışsal algısı,
14. Ayırt edici özelliklerin dışsal algısı,

Yaşadığımız dünya üzerinde uluslaşma sürecinden önce, var olan etni'lerin genel özellikleri bu şekilde tasvir edilebilir. Etni'lerin tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri birçok toplumsal olay, onların ulus olabilmelerinin hem önünü açmış hem de kolaylaştırarak günümüzdeki ulusların temelini oluşturmuştur. Bazı etniler ise bu tarihsel süreç içerisinde ortadan kaybolmuşlardır. Etnilerin nasıl ulus olduklarında önce onları bir arada tutan, onlara birlik bilinci sağlayan olaylara bakılmaktadır. Bir başka deyişle var olan etnilerin özellikleri belirlendikten sonra, onları kenetleyen başlıca temellerin neler olduğuna bakılmıştır.

1.1.3. Etnik Bilincin Oluşmasını Sağlayan Başlıca Temeller

Geçmişte, bu yukarıda sayılan özelliklere sahip etnikler sahip oldukları kimliği, ve topluluğun biçimlenmesinde ve bu biçimini sürdürebilmesinde yerleşiklik ve nostalji, kurulaşmış din ve devlet arası savaşlar olarak nitelendirilebilecek faktörlerin olması muhakkaktır. Smith'e (2002, s. 58) göre bu faktörleri açıklamak istersek;

1. Yerleşiklik ve Nostalji: İlk tarım kültürleri, küçük yerel kasabalar veya köyler arasındaki ürün mübadelesiyle bölge ağını oluşturan küçük köy yerleşimlerinden meydana gelmektedir. Bu kasabalar veya köyler arasındaki ticaretler ortak şöenler, gelenekler ve işler Antik çağ ve orta çağ toplumlarında köylülerin ve kabile üyelerinin dinsel ve folk kültürlerini oluşturmuştur. Bu yerleşik toprakları temsil ederek yapılan eylemler gelecekteki milliyetçilerin ulus motiflerini oluşturmalarına da yardımcı olmuştur. Nostalji unsuru ise özellikle, yerleştirilmiş göçebeler adına kaybedilmiş bir geçmişe duyulan özlemi ifade eden göçebe ve yerleşik yaşam tarzlarıyla ilgilidir.
2. Kurumlaşmış Din: Smith kitabında etnik kavramının üç farklı öneminden bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, etnikin doğuş mitleri ile yaradılış hakkındaki dinsel inançları ve kâinattaki yerleri arasındaki ilişkilidir. Etnik kimlikler genellikle tanrılar adına hareket etme iddiasından çok kollektif misyon ve ilahi seçim düşüncesi; "biz" yeryüzünün ilk topluluklarını kuranlar ve ilahi mezheplerin faaliyetlerinin özel yararlanıcılarıdır düşüncesidir. Bu şekilde kâinattaki özel yer mefhumu, etnik bilinçlenme açısından diğer halklar üzerinde farklı olma düşüncesini oluşturmuştur. Dinsel mezheplerin yükselişi etno-dinsel topluluk için ikinci verimli alanı sağlar. Mısır'da, Sümer'de ve Asur'da, daha sonra İran'da olduğu gibi, antik dünyada dinsel topluluklar genelde etnik ile çakışmaktadır. Fakat tek tanrılı kurtuluş dinlerinin veya doğuda ateist eşdeğerlerinin yükselmesi ile birlikte din, etnik ve siyasal sınırlara üstün gelme eğiliminde olmuştur. Erken Hristiyanlık döneminde özellikle kiliselerin birliği hareketi, sınıfsal engellerin yıkılmasına, var olan etnik bölünmelerin aşılmasına yardımcı olmuştur. Üçüncü ve son olarak kurumlaşmış din etnik mitlerin ve sembollerin yayılması için gereken insan kaynağının ve iletişim kanallarının çoğunu sağlamıştır. Rahipler ve din yorumcuları bu söylenceleri ve inanışları kaydetmek, nakletmek ve yaymakla kalmazlar, aynı zamanda hem koruyucu olarak hem de feodal veya imparatorluk elitlerini köylü kitlelerine, yiyecek

üreticilerine ve onların küçük geleneklerine bağlayabilecek sembolizm kanalı olarak hizmet ederler.

3. Devletlerarası Savaşlar: Geçmişteki devletler ve toplumlar arası savaşların etnik biçimlenme ve süreklilik üzerinde etkisi çok büyüktür. Savaş için yapılan maddi seferberlik, bu etnikler üzerindeki tutuşturucu ve besleyici özellikler arasında en başta gelen husus olarak algılanmaktadır. Aynı zamanda toplulukların jeo-politik konumları da önemlidir. Bir topluluğun "mekkisi" ve siyasal birliklerin komşuları ile ilişkileri topluluk üyeleri arasındaki etnisite duygusunun canlanmasına yardım etmektedir. Bu ittifak ve çatışmaya dayalı siyasal ilişkilerde uzun bir süre yer alan toplulukların, kendini farklılaştırma duygusunun keskinleşmesine yardımcı olmaktadır. Çoğunlukla kronik düşmanlıkların ortaya çıkarılması yoluyla savaş durumu önemli kolektif ötekilere ilişkin olumsuz stereotiplerin üretildiği ilişki kalıpları meydana getirmektedir.

Bunları belirttikten sonra varacağımız sonuç, tarih boyunca etniklerin yerleşikliği, kurumsallaşmış din yapısı ve birbirleri arasındaki savaşların etniklerin kimliklerinin oluşmasında, yapılarının biçimlenmesinde ve sürdürülebilir bir hal almasında en sonunda da güçlendirmesine etki etmektedir.

Aynı şekilde Soroka ve Bryjak da (1992, s. 170) etnik bilince sahip bir grubun oluşabilmesi için dinde, dilde, örfte, adetlerde, edebiyatta, mimaride, musıkide ve sosyal hayatın her bir parçasında farklılığın bulunması gerektiğini belirtmektedir. Bu farklılıklar sayesinde uygun bir yapı oluşturulabilecektir.

1.1.4. Ulus Oluşturma

Ulus oluşumunun ilk örnekleri Batı Avrupa' da görülmüştür. Burada 'etnik devletler', üçlü devrimin etkisiyle ekonominin birleştirilmesi, teritoryal merkezleşme, giderek daha çok tabakaya yasal hakların sağlanması ve kamusal kitlesel eğitim sistemlerinin büyümesi ile yavaş yavaş ulusal devletlere dönüşmüştür. (Smith, 2002, s. 182) Suavi Aydın (1993, s. 60) uluslaşmada iki süreçten bahseder. Bunlar; Kendiliğinden (yani sanayileşmenin veya kapitalistleşmenin getirdiği yeni oluşum ve çelişkilerin bir getirisi olarak) meydana gelen ulus birimine işaret eder. İkinci olarak da, erken sanayileşme ile birlikte "ortak dil, ortak kültür, ortak tarih," sloganı etrafında parçalıktan bütünlüğe yönelen ve bu olurken Fransız devriminin fikir ihracının katkısı ile "batıdan gelen" tehdit edici etkilere karşı bir savunma aracı olarak oluşmuş olan ulus birimidir. Tüm bunlar farklı yazarların farklı yorumlarıdır.

Üçlü devrimin ve onun içsel ve dışsal etkilerinin sonucu, Batı Avrupalı etnik yönetimler kendi devletlerinin etkinlikleri ve araçları ile yavaş yavaş teritoryal uluslara dönüştü. Bu yolla, asla 'ulus-devlet' olmamalarına rağmen 'ulusal devlet' haline geldiler. Öteki etni'ler devletin egemen kültürü içine geçti ve bir ölçüde onların tarihini kendi özel tarihi olarak (tam olarak olmasa da) kabul etti.

Doğu'da ise bu durum hem farklı hem de çok az bazı benzerlikler taşımaktadır. Benzerliklerin temel nedeni göç ve savaşlardır. Ancak doğunun batıdan etkilenmesi batının doğudan etkilenmesine nazaran daha azdır. Bunun temel nedeni de genellikle göçlerin doğudan batıya doğru olmasıdır. Doğu'da öncelikle üçlü devrim geç ve eşitsiz yaşanmıştır. Mevcut yönetimlerde Batıdakilerden farklılık arz etmektedir. Yurt düşüncesine dayanan birçok imparatorluklarda - Rus, Osmanlı ve Avusturya - farklı etnik topluluklar ve kültürler, siyasal egemenliği sahip olan çekirdek etni'ye boyun eğmişlerdir ve bu çekirdek etni, diğer bağılıklardan daha öncelikli olarak hanedanlığa dayalı sadakati yerleştirmiştir. (Smith, 2002, s. 184) Bunun temel nedeni güçlü bir merkezi yapıya sahip imparatorluklar uyguladıkları politikalarla devşirme veya asimile etme öğelerini mümkün olan her durumda uygulamışlardır.

Çekirdek etnilerin kurdukları devletlerde çekirdek etni ile azınlık etniler arasında bir takım anlaşmazlıkların bulunması normaldir. Bunların sebepleri ya uluslaşmada ortaya çıkan problemlerden ya da azınlık etninin özellikle siyasallaşıp kendini ifade edememesinden kaynaklanabilir. Söz konusu çatışmalar genellikle dört ana başlık altında incelenmiştir. Üstel (1999, s. 38) bu çatışmaları kısaca aşağıda sıraladığımız dört başlıkta sunmaktadır;

1. Fiziki: Fiziksel yaşam için devlet ve azınlık topluluğu arasında çatışma.
2. Topraksal: Devletin sınırları ile etnik azınlığın sınırları arasında çatışma.
3. Kültürel: Devletin kültür kurumları ve simgeleri ile etnik azınlığın kurum ve simgeleri arasında çatışma.
4. Siyasal: Devlet ve azınlık topluluğu arasında etnik gerilim çözümüne ilişkin çatışma.

1.1.5. Etni'den Ulus'a Geçiş

Burada konuya girmeden önce bu başlık ile alakalı belki de hemen akla gelebilecek bir soruya cevap vermek gerekmektedir. Her etni mutlaka ulus olur mu? Bu sorunun cevabı oldukça zordur. Çünkü bazı etniler çok istediği halde olamazken, bazı etniler istemedikleri halde ulus olmak zorunda kalabilirler. Bazıları ise, isteyerek azınlık halinde kalabilirler. Bu hem kendi şartlarına hem de kendilerinden güçlü ve baskın diğer aktörlerin inisiyatiflerinde olan bir durumdur. Etnilerin uluslaşma sürecini Smith başlıca beş başlık altında incelemiştir.

1.1.5.1. Etnilerin Siyasallaşması

Smith'in üçlü devrimle özetlemiş olduğu, ticaret ve iş ilişkilerinde, idare, savaş ve devletler arası ilişkilerin doğasında, seküler intelijensiyanın¹ yükselişi ile kitlesel kültür ve eğitimin artışında meydana gelen değişikliklerin bir sonucu olarak, Batı Avrupa dışında giderek daha çok etni, Batıda geliştirilen/gelişen milliyetçilik mesajlarından etkilenmiştir. (Smith, 2002, s. 201) Kısacası Smith'e göre muhafazakarlık bir diğer ifade ile gelenekçiliğin yüceltiği etnik karakterli duygular yok edilmeliydi.

Smith'e (2002, s. 203) göre bu siyasallaşma "O halde bir ulus olmayı talep eden etni siyasallaşmalı ve devlet alanında iktidar ve nüfuz için mücadele haklarını cesurca savunmalıdır. Hatta ulus olma amacında olmayan ve çekirdeği farklı olan daha büyük bir etni içinde kendilerini etnik 'parçalar' olarak gören etniler bile hem kendilerini hem de kendilerini bağlı hissettikleri çekirdek için siyasal alana girmelidirler." Peki siyasallaşma neden gereklidir etniler siyasallaşmadan da varlıklarını sürdüremezler mi? Aslında bakıldığında dünya gerçekten geçirdiği büyük toplumsal devrimlerle özünde bir yapı değişikliğine uğramıştır. Geleneksel pasif yapıyı, diğer toplumlardan kendini tecrit eden tutumları ve geleneksel kültürlerinden aşırı bir taviz vermez tutumlar artık etnilerin yaşamını imkansızlaştırmaktadır. Bu tür tutumlardan sıyrılmalı ve daha aktif, hareketli ve siyasal olarak daha canlı olmalıdır. Kısacası hayatta kalmak isteyen etniler özellikle uluslaşma sürecinde siyasallaşmalıdırlar.

¹ İntelijensiya "Aydınlar Topluluğu" anlamına gelen bir terimdir. Fakat genellikle kültürel ve siyasi etkenliğe sahip entelektüel topluluğu anlamında kullanılır. Rusça kökenli bir terim olan İntelijensiya sosyal bilimciler tarafından Rusya'da özellikle 19 yüzyılda ayrı bir sınıf veya sosyal tabaka olarak aydınlar topluluğunu tanımlamakta kullanılmıştır.

1.1.5.2. Yeni Din Adamları ve Kutsal Dinler

Din adamları genellikle toplumlarda alt ve üst sınıflar arasında bir köprü görevi görmektedir. Ayrıca iki tarafın etkileşimini sağlar. "Tapınak ve kilise örgütü, sadece başkent ve büyük kentlerdeki tüccar ve zanaatkarlara erişmekle kalmaz, küçük kasaba ve köylerdeki daha alttaki din adamlarının varlığı da, temsil ettikleri büyük gelenek'in dinsel ritüel ve kavramlarını kullanarak, köylülere giden ve gelen bir kanal gibi görülür ve köylü kültür ve geleneklerini etkilemesine imkan tanır." Üçlü devrim birçok açıdan dini sınıfların ve kutsal dillerin önemini azaltmıştır. Fakat yine de "modern toplumda kurumsallaşmış din ve din adamlarının rol faaliyetlerindeki söz konusu değişikliğin yanı sıra, üçlü devrim, etkisinin hissedildiği oranda, küçük bir entelektüeller çevresi ile özellikle ilgi ve öne çıkan daha geniş profesyonel entelijensiya katmanının içinden yeni sınıfların doğmasına yol açmıştır. (Smith, 2002, s. 207)

1.1.5.3. Teritoryalleşme

Etnik ayniyet açısından önemli olan bir toprak parçasında ikamet etmek veya onun sahibi olmaktan ziyade o toprak parçasına olan sevgi ve bağlılıklar çok önemlidir. Ait olduğumuz yerdir orası, atalarımızın, kanun koyucularımızın, krallarımızın, azizlerimizin şairlerimizin ve din adamlarımızın anayurdumuz haline getirdikleri ve genellikle kutsal topraklardır. (Smith, 1999, s. 44)

Anavatanlar ve özellikle mevcut yerleşim yerleri, etnilerin hem uluslaşmasında hem de kendi bilinçlenmelerinde çok önemli bir yer tuttuğundan daha önce bahsedilmiştir. Smith burayı açıklarken özellikle milliyetçilik ile toprak arasındaki bağların ne kadar kuvvetli olduğundan bahsetmektedir: "Kuşkusuz, bir 'anavatan' ihtiyacı, yani insanların kendi ulusal teritoryalarının olması, milliyetçilik ilkesinin temel prensibidir." Smith'e göre (2002, s. 211) gerçekten milliyetçilik, diğer amaçları ne olursa olsun, toprağa sahip olmak ve onu muhafaza etmektir; çünkü pratik olarak ulus-inşa etme işinin gerçekleştirilebilmesi sadece bu tür bir sahiplik aracılığı ile varlık bulabilmektedir. Sadece bir anavatan da etnik üyeler, siyasal birlik ve toplumsal bağlılıklarını hissedebilirler. Sadece bir anavatanda ya da onun üzerinden devletler ya da elitler "vatandaşları" harekete geçirebilir; çünkü bir ulus için bir anavatanın kazanılması veya sahip olunulması ön koşuldur. Yani, Teritoryalleşme, uluslaşma sürecinde daha önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle toprak yani üzerinde yaşanılabilecek bir anavatan, milliyetçiliğin en temel yapıstırıcısı

olarak karşımıza çıkmaktadır. Uluslar en önce kendi varlıkları sonra toprakları için can vermektedirler diyebiliriz.

1.1.5.4. Seferber Etme ve İçerme

Burada vurgulanmak istenen asıl tema vatandaşlık kavramıdır Bir etni uluslaşabilmek adına uyruklarını veya üyelerini, kendisine ait bir devlet olmaksızın vatandaşa çevirebilmelidir. Burada kastedilen özellikle federal devletlerde, devletin tam bağımsız olmadığı halde bir kişinin birden fazla vatandaşlığa sahip olabileceğidir. Bunun yanında, muhtemel uluslar önemli olan bir başka konu içerme ve seferber etmedir.

İlk olarak içermeyi incelemek gerekirse Smith (2002, s. 217-217) "içerme" kavramını şu şekilde açıklamaktadır: "Bu özellikle yanal etniyi etkiler. Onlar eninde sonunda bunu, tanımlama yoluyla yapar ve orta sınıfın çoğunu ve alt sınıfların tümünü dışında bırakırlar. Bir ulus olmak için, etni sözü edilen sınıfları da içermelidir; ya da eğer onlar kendilerine ait orta ve alt sınıflara sahip değillerse, onları bulmak zorundadır. İkinci olarak "seferber etme" kavramını incelemek gerekirse de "modern öncesi dönemlerde dinsel-etnik topluluğun seferber olması topluluğun kültürünü yada teritoryasını ya da her ikisini birden restore etmeyi amaçlamaktadır; bu etnik milliyetçilikten çok etnisizmdir. Etnisizm olarak adlandırılan kavram; üyelerinden bazısının onu bir 'ulusa' dönüştürmeyi amaçladığı dinsel-etnik toplulukların harekete geçmesi çoğunlukla siyasaldır: uluslar dünyasında topluluk için bir ölçüde seküler iktidara erişmeyi ve topluluğu bir pasif 'nesne topluluk' tan aktif 'özne-ulus'a dönüştürerek onun bekasını ve refahını sağlamayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, Smith (2002, s. 218) seferber etmeyi "Köylüleri ve işçileri intelijensiyanın arkasında ve eski din adamlarının dinsel kurumların karşısında harekete geçirme mücadelesi; sıralama olarak da başlangıçta okul ve üniversitelerden, basın ve mahkemelere, en sonunda ise meclislere ve sokaklara kadar yayılan bir savaş" olarak tanımlamaktadır. Seferber etme burada anlatılan haliyle bir mücadele etme durumu olarak tanımlanmaktadır.

1.1.5.5. Yeni Bir Tasavvur

Hayes, bir milletin oluşturulmasında ve tasavvur edilmesinde, onun diğerlerinden ayırt edilmesinde, tarihi geleneklerin de çok önemli roller oynadığına dikkat çekmiştir. Ulusların tarihlerinde ayrımlandırmalar yapan Hayes (1995, s. 17) bunları altı ayrı kategoride sınıflandırmıştır. Bunlar:

1. Bir ulusun dini geçmişi vardır,
2. Bir ulusun toprağa bağlı geçmişi, atalarından kalma toprağı vardır,
3. Bir ulusun siyasi geçmişi vardır,
4. Bir ulusun mücadele geçmişi, yiğitlik ve cesaretini harcadığı bir mazisi vardır,
5. Bir ulusun sinai ve ekonomik geçmişi vardır,
6. Bir ulusun kültürel geçmişi, ürettiğı ayırt edici ve farklı edebiyatı, mimarisi, görsel sanatları, müziğı, ilim adamları halk inançları vardır. Tüm bunlar o milleti teşekkül eden tarihsel kökenlerin içerisinde yer almaktadır.

Tüm bunların artık ulus oluşturma sürecinde gerçekçi araçların tüm biçimleri, belirlenmiş bir toplum tipinin sosyolojik katılığını sabitleştirmek için kullanılmaktadır. (Smith, 2002, s. 219) Her şeyden önce birbirini hiç tanımayan insanların birbirlerine olan bağılıklarını nasıl tanımladıkları akla gelebilecek ilk sorulardan birisidir. Mesela bu durumu da Anderson (1995, s. 39) matbaanın icadıyla yaşanan büyük bir dönüşüm ile yakından ilgili olduğunu savunmuştur. "Bu dönüşümün hayali bir cemaat olarak ulusun doğuşu için neden bu kadar önemli olduğunu, ilk kez Avrupa'da 18.yüzyılda ortaya çıkan iki tahayyül biçiminin -roman ve gazetenin - yapılarını inceleyerek görebiliriz. Çünkü bu biçimler, ulusun ne tür bir hayali cemaat olduğunu 'temsil' etmenin teknik araçlarının kaynağıdır, demektir. Romanlarda baş kahramanların "bizim" sıfatı ile nitelenmesini ve ya bazı durumlarda "herkesin görünce hatırlayacağı gibi" ya da "herkesin bildiğı gibi" gibi kavramların bu amaçla kullanıldığını ifade etmektedir. Ayrıca, okuyucuların günlük yaşantısının öykülere konu edilmesinin de okuyucular için "Benim yaşadıklarım gibi yaşayanlar da var" şeklinde tasavvur etmesine sebep olduğunu bunun da bir ulus tasavvur etmede önemli bir adım olduğundan bahsetmektedir.

1.2. Modern Dönemde "Ulus"lar

Burada böyle bir ayırım yaparken soyut saptamalardan kaçmak için belli bir zaman vermek gerekecek. Bu oldukça zor bir durum olarak görünmektedir. Fakat burada modern dönemi ulusla bağdaştırdığımız için 17.yy'ın ikinci çeyreğini vermek iyi olacak diye düşünüyorum. Bunun yanında ulusların "Modern dönemin bir ürünü olup olmadığı tartışmaları bu alanda çok yoğun bulunmaktadır.

1.2.1. Modernist teorisyenler

Ulusların modern olgular olduğuna dair en güçlü savunmayı Gellner yapmıştır. Gellner' e (1992, s. 55) göre "modern öncesi tarıma dayalı okur yazar" toplumlarda ulusun ve milliyetçiliğin yeri yoktu; elitler ve yiyecek üreten kitleler her zaman kültürel çizgilerle ayrılmışlardı ve bu tip bir toplum bu bölünmüşlüğün üstesinden gelebilecek bir ideoloji ortaya çıkaramazdı. Öte yandan, modern toplumların işleme için kültürel türdeşliğe ihtiyaç vardır ve bunlar gerekli ideolojiyi bu şekilde ortaya çıkarabilmektedir.

Ulus modern dönemin bir ürünüdür. Yoksa ulus bilinci tarih boyunca insan toplulukların hep mevcut muydu? Şayet ulus bilincinin her evresinde insanoğlunda var olduğu kabul edilirse" ulusun ulus-devleti önelediği de kabul edilmiş olacaktır. Bu durumda, ulus-devlet şeklinde ortaya çıkan siyasi yapılanmanın ulus için doğal yapılanma olduğu, ulusun siyasi bilincine ererek kendine ait bir siyasi yapılanma oluşturduğu da kabul edilmiş olur. (Erözden, 1997, s. 62) Eğer ulus'un modern bir olgu olarak ele alırsak bu sefer de" ulus-devletin ilk oluşum aşamasında bir ulus temeline bağlama zorunluluğu ortadan kalkacaktır. Hatta, bu durum çerçevesinde daha da ileri gidilerek denilebilir ki, modernleşme dinamiği sonucunda kaçınılmaz bir siyasi form' olarak ortaya çıkan ulus-devlet, bir kez yapılandıktan sonra, kendisine sosyolojik bir temel arayacak ve bu arayış içinde "ulus"u kurgulayıp meydana getirecektir.

Ulusların modern dönemlerin bir ürünü olduğundan bahseden kuramcılar tarihsel süreçteki ulus oluşumunu ise bunu iki farklı kümeye ayırarak incelerler. "Birincisine göre ulus formunun belirlediği toplumsal aşamanın ortaya çıkışına asıl etki eden unsurun ekonomik gelişme olduğu savlanmaktadır. İkincisine göre ise ağırlık modern çağlarda ortaya çıktığı düşünülen karmaşık nitelikli bir sınıfsal ayrışma unsuruna verilmektedir. (Erözden, s. 68) Birincisinin en önemli savunucusu Gellner olmuştur. Gellner' e (1992, s. 60) göre ulus modernizmin daha da açıkçası sanayi devriminin bir getirisi olarak ortaya çıkmıştır. Yani ulus' lar ekonomik etkiler sonucu, toplumdaki kaymalara bağlı olarak

ortaya çıkmışlardır. Gellner sanayi toplumu aşamasından önceki toplum biçimi olan tarım toplumunda, toplum temel olarak yönetenler ve yönetilenler olarak ikiye ayrılmıştır ve bu toplumsal roller değişmezlik özelliği göstermektedir.

Sanayi toplumu ise, tarım toplumunun tam aksine, "devamlılık" ve "ilerleme" unsurları üzerinde örgütlenmektedir. Böylesi bir toplumda, toplumun üyesi olan bireyler tarafından üstlenilmesi gereken faaliyetler karmaşık niteliktedir, belli bir bilgi ve beceri birikimi gerektirir. Ancak, her ne kadar, sanayi toplumunda yerine getirilen faaliyetlerden her biri, bir uzmanlaşmayı gerektiren türden faaliyetlerse de, bu uzmanlaşmanın sağlanabilmesi ancak belli bir asgari temel standart eğitim alınmış olması ile mümkündür. Dolayısı ile sanayi toplumunun kendi kendini yeniden üretebilmesi, bireylerine bu asgari temel eğitimi verecek bir sistemi kurmasına bağlıdır. İşte, bu tarzda bir eğitimi verebilecek düzenek de, ancak modern devlet şeklinde örgütlenecek bir siyasi yapılanma ile mümkün olacaktır. (Erözden, 1997, s. 69) Modern devletin de dayandığı en temel unsur ulus olduğunu düşünürsek bu süreç de ulus bilincinin de oturması gerekmektedir ve oturmadığı takdirde uluslaşma tam anlamıyla da gerçekleşmiş olamaz.

Yine ulusların oluşumunu kendi içinde üç aşamada gerçekleştiğini iddia eden Anthony D. Smith'in (2002, s. 173) görüşü de ilgi çekicidir. Smith'e göre ulusların oluşumun da üçlü batı devriminin etkisi büyük olmuştur. Bunlar emeğin işbölümü alanındaki devrim, yönetimin kontrol edilmesindeki devrim ve kültürel düzenlemedeki devrimdir. Bu şekilde üçlü bir ayırımla uluslaşma serüvenini inceleyen Smith bu devrimleri şu şekilde analiz etmiştir. Birincisi olan ekonomik devrimi yükselen sanayinin insan yaşamına olan etkisinin getirdiği sonuçlarla anlatmaktadır. "Sanayi devrimi ile üretkenlikte ki artış, bu büyüyen nüfusu ve talep edilen zenginliği, arz ve üretim merkezleri arasındaki, devlet güdümündeki haberleşmeyle birleştirmiştir. Bunların tümü, on yedinci yüzyıl ile birlikte Fransa, İngiltere, İspanya ve diğer devletlerin teritoryalarındaki geniş ölçekli ekonomik bütünleşmeyi teşvik ve devletler arası rekabeti önemli ölçüde hızlandırmıştır. (Erözden, 1997, s. 174)

Bu yükselen ve devlet faaliyetlerinin etkisi önemli ekonomik merkezleri, devlet kontrolü altındaki bölgede birbirleri ile bağlantı kurmaya zorladı. Böylece, farklı kentli elitler ortak bir ekonomik kader ile birbirlerine bağlandı. (Smith, 2002, s. 174) Ayrıca bu bütünleşmenin altında yatan gücün burjuvazi olduğunu belirtmekte fayda var.

Uluslaşma sürecindeki bu ekonomik bağlanma daha sonraki süreçlerle, her alanda bir kader birliğine gitmiştir. Ayrıca, ulusların bu birlikteliği ulusçuluk akımlarıyla desteklenerek manevi alt yapıları oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci büyük devrime gelince, bu da yönetsel ve askeri alanda yaşanan devrimdir. Bu devrim ile burjuvazi ve

intelijensiya, daha önce var olan teritoryal ve siyasal birimleri kendi çıkarlarını ve prestijlerini maksimize etmek amacıyla muhafaza edip kullanmışlardır.

Son olarak kültür ve eğitim alanında yaşanan bir devrim vardır. "Bu devrimle kiliseye dayalı otorite ve geleneğin yerini, içinde egemen devletin bulunduğu tamamen yeni bir kavramsal aygıt aldı. Tanrı inancını pratik bir kurtuluş sözüne bağlayan devlet örgütü ile birlikte, vatandaşlardan ve eşitlerden oluşan bir topluluğun ortaya çıkarılması için başlangıçta sınırlı bir görünüme sahip olan dünyevi düşüncelerin egemen olduğu kurtuluş fikrinin araçları oluşturuldu. Bu amaçlarını yerine getirmek için klasik okullarda eğitilmiş ve seküler öğreti düşüncesine yatkın bir intelijensiyanın gelişmesini teşvik etmeye çalıştılar. (Smith, 2002, s. 176) Böylece, dogmatik veya dinsel düşüncelerin toplumsaldan bireysele dönüştürülmesi yönünde adımlar attılar.

Tüm bunların yanında Balibar' ın yaklaşımı da, ulusların, modern dönemlerin ortaya attığı kurguya yönelik olduğudur. Balibar (2000, s. 121), "Hiçbir ulusun doğal olarak etnik temeli yoktur, fakat toplumsal oluşumlar ulusallaştıkça, içerdikleri, paylaştıkları ya da hükmettikleri topluluklar da "etnikleşir"; yani sanki kendiliğinden bir ilk kimliğe, kültüre, çıkarlara sahip olan, bireyleri ve toplumsal koşulları aşan doğal bir cemaat oluşturmuşçasına geçmişte ya da gelecekte temsil edilir hale gelir." sözleriyle sorunsala yönelik düşüncelerini belirtmiştir.

Balibar, tarihin bunun gerçekleştirilebilmesi için iki yolun olduğunu gösterdiğini söylemektedir. Bunlardan birincisi dil, ikincisi ise ırktır. "Bu ikisi çoğunlukla birlikte düşünülür, çünkü sadece bu ikisinin birbirini tamamlaması "halk"ı mutlak biçimde özerk bir birlik olarak sunmaya olanak verir. "Dil ve ırk, tarihsel toplulukların kökenlerini bir doğa olgusunda (dillerin ve aynı şekilde ırkların çeşitliliğinin 'bir kader gibi görünmesinde) bulmanın, fakat aynı zamanda bu toplulukların süreçlerine bir anlam vermenin, bu sürenin olumsuzluğunu aşmanın az önce belirtilen iki yolu (Balibar, 2000, s. 122) olduğunu söylemektedir. Bu düşüncüyü gerçekleştirmenin en etkili yolunun, Smith'in de çalışmalarında belirtmeye çalıştığı okullarda, eğitim verilmesi olduğunu makalesinin ilerleyen kısımlarında eklemiştir.

1.2.2. İlkçi Teorisyenler 'Primordialistler'

Bu genel bilgiler çerçevesinde ulusun tarih boyunca hep var olduğunu savunanlar ulus ile etnik kimlik ayırımı yapmamakta ve bunların birbirlerinin devamı olduğu üzerinde duranlar da bulunmaktadır. Yani etni'ler tarih boyunca süreklilik göstermişlerdir ve bugün biz bunları ulus olarak adlandırmaktayız. Bu teorisyenlere ilkçi teorisyenler denmektedir.

Bu terim İngilizce 'primordializm' karşılığında kullanılmaktadır. Bu kelime İngilizcede iki anlama gelmektedir.

Birincisi 'başlangıçtan beri var olan' diğeri ise 'ilk yaratılan ya da geliştirilen' anlamlarıdır. (Özkırmılı, 1999, s. 78) Bu tür bir yaklaşımı benimseyenlerin, ulus tanımlamaları da farklıdır. Mesela Erözden'in (1997, s. 64) aktarımıyla Connor' a göre "ulus asıl, ortak atadan geldikleri inancına sahip insan topluluğu anlamına gelmektedir. Bu tür tanımlamalarda, bu tanımdan da anlaşılacağı üzere ulus ile etnik grup arasındaki farklılık ortadan kaldırılmakta ve biri diğerrinin devamı olarak ele alınmaktadır. Olay siyasal anlamda da devlet olarak düşünülduğünde, bu yaklaşımı savunanlara göre, ulus devlet "sınırları içinde tek bir etnik grup barındıran devlettir. Böyle bir devlet de acaba yeryüzünde geçmişte mümkün olmuş mudur veya gelecekte de olması ne kadar muhtemeldir, tartışılır. Etni'ler çağı ile uluslar çağı arasında herhangi bir ayrıma gidilmez ve bu incelemeler açısından ulusun ortaya çıkışına denk düşen bir tarihsel kesintiden bahsedilmez.

Bu yaklaşımı savunanları üç grupta incelemek mümkündür. Özkırmılı'ya göre (1999, s. 79-85) bunlar Doğalcı, Biyolojik ve Kültürel yaklaşımlardır.

1. Doğalcı: Kişiler nasıl ki doğduklarında bir aileye sahiplerse aynı şekilde bir etnik topluluğa da sahiptirler ve onun içine doğmuşlardır. İnsanlığın farklı etnik gruplara ayrılması ve geçmişten günümüze devam etmesi doğal düzenin bir gereğidir.
2. Biyolojik: Söz konusu yaklaşım ise etnik bağılıkların kökenlerini genetik özelliklerinde ve içgüdülerinde aramaktadır.
3. Kültürel: Bu yaklaşımı savunanlara göre üç varsayım bulunmaktadır. Birincisi toplumların kökenleri kestirilemeyecek kadar uzundur. İkincisi toplumsal bağılılığın özünde bir duygu yoğunluğu bir heyecan bulunmaktadır ve bunların kişisel çıkarlarla hiçbir ilişkisi yoktur. Son olarak, üçüncü varsayımda ise, bir topluluğa bağlı olan kişi zorunlu olarak o topluluğa ve topluluğun alışkanlıklarına karşı da bir bağıllık duyacaktır. Bu da topluma süreklilik kazandıran unsurdur.

Tüm bunlar ulusların önceleri etni bir yapıdan gelerek yaşadıkları bir takım devrimler sonucunda ulus kimliği kazandıklarını açıklamaktadır. Burada akla şu gelebilir: Tüm etniler aynı süreçlerden geçtikten sonra mı ulus olmuşlardır? Burada şunu belirtmek faydalı olacaktır ki, uluslaşma süreci Batı ve Doğu diye iki kısımda incelenmektedir.

Ancak, yine de, hem Batı hem de Doğu tarih boyunca yaşanan göç, savaş gibi olaylardan dolayı, uluslaşma sürecinde birbirlerinden yoğun bir şekilde etkilenmişlerdir. Ayrıca Batı özelinde Amerika kıtasında yaşanan uluslaşma sürecinin daha farklı olduğunu belirtmekte fayda vardır.

2. ULUŞÇULUK

Uluşçuluk, devlet ile toplum arasında köprü kurarak, kimi zaman devletten halka, kimi zaman da halktan devlete manevi bir destek sağlar. Bunu Gellner (1992, s. 19) şu şekilde anlamlandırmaktadır: "Uluşçuluk temel anlamda siyasal birim ile ulusal birimin çakışmalarını öngören siyasal bir ilkedir." Sander (2000, s. 168) ise uluşçuluk kavramını, "Yönetimsel bir birime sahip olmak isteyen herhangi bir coğrafi grubun, bağımsız tek bir devlet kurma hakkıdır" olarak tanımlamaktadır.

Erözden'de (1999, s. 199), eğer bir ulus tanımlanacaksa önce o ulusun dayandığı uluşçuluğun tanımlanması gerektiğinden bahsetmektedir. Her şeyde olduğu gibi uluşçuluk akımında da tam bir fikir birliği yoktur; fakat bunları sınıflandırmak gerekirse, Erözden bunların iki ana başlık altında ve bu iki grubun da kendi içinde iki kavramsal çatışmasının bulunduğundan bahsetmektedir. Bu iki büyük grup da, etnik uluşçuluk-akılcı uluşçuluk ve kültürel uluşçuluk-siyasi uluşçuluk olarak incelenmektedir.

İlk grupta etnik-ulusçuluk ve akılcı-ulusçuluk ayrımı ekseninde yürütülen bir tartışma vardır. İkinci grupta yer alan araştırmalar ise, kültürel-ulusçuluk ve siyasi-ulusçuluk ayrımıdır. Yapılan bu ikili ayırmadan hareketle yine bu uluşçuluk türlerini tanımlamak gerekirse, "akılcı uluşçuluk veya bir diğer deyişle medeni uluşçuluk olarak adlandırılabilinen uluşçuluk türleri ulusu, bir ortak kültürü paylaşan, tek bir yasal düzen içinde yönetilen ve toprak esasına dayalı vatandaşlık bağına sahip bireylerden kurulu bir topluluk olarak tanımlamaktadır. Buna karşılık "etnik uluşçuluk kapsamına giren uluşçuluk türleri, tamamen kurgusal olsa bile, toplumu oluşturan bireyler arasındaki mevcut soy bağları, bu bağlara dayalı tarihi mirası ve görenekler ile folklorik yerel kültür unsurlarına dayalı bir ulus anlayışı geliştirmektedir. Ayrıca, bazı yazarlar, akılcı uluşçuluğu demokratik anlayış etnik uluşçuluk anlayışını da antidemokratik anlayış ile birlikte değerlendirmektedir.

Ulus-devlet farklı bölgelerde farklı şekillerde zuhur etmiştir. Bunun altında yatan ana sebep, uluslaşma sürecinde ve onun arkasından gelen uluşçuluk akımlarının da yine farklı bölgelerde farklı şekillerde algılanmasından ve yine farklı şekillerde hayat bulmasından kaynaklanmaktadır.

Bu ayrımı en iyi ifade edenlerden birisi de Kohn'dur. Kohn'a göre, Batı Avrupa'da ve Avrupa haricindeki İngiliz dominyonlarında uluşçuluk, ulus-devletin oluşumundan sonra ortaya çıkmış bir siyasal akımdır. Örneğin Giddens, (2005, s. 159) ulus-devlet, ulus ve uluşçuluk terimlerinin toplumsal bilimlerde ve tarihte sık sık karakteristik olarak bile aynı anlamda imiş gibi kullanılmalarına karşı çıkararak, uluşçuluk kavramını psikolojik açıdan

değerlendirmiş ve kavramı “bireylerin bir politik düzenin üyeleri arasındaki toplumsallığı vurgulayan semboller ve inançlar arasındaki ilişki olarak tanımlandırmıştır. Buna karşılık Orta ve Doğu Avrupa ile Asya’da ulusçuluk, hem kronolojik açıdan Batı Avrupa’ya oranla daha geç ortaya çıkmış, hem de ortaya çıktığı anda faaliyet gösterecek bir siyasi çerçeve, yani oluşmuş bir ulus-devlet bulamamıştır.

Batı Avrupa’daki ulusçuluk mevcut siyasi gerçeklik içinde ulusu yaratma çabasına yönelirken, Orta ve Doğu Avrupa’daki ulusçuluk kurgusal bir "ulus"a ideal bir anavatan bulma ve gelecekte bir gün bu kurgusal ulusun siyasi bağımsızlığını kazanma çabasına girmiştir." (Erözden, 1997, s. 88) Buradan da anlaşılmaktadır ki ulusçuluk Batıda vatandaşlık ile birlikte yükselirken, Doğuda soy ve statü bağları üzerinde yükselmiştir. Batı’nın Doğu’ya karşı üstünlüğünün temeli de burada meydana gelmiştir.

İkinci büyük grup da, kültürel ulusçuluk ve siyasal ulusçuluk üzerinde bir tartışma açmıştır. Bu gruptaki tartışmalar ulusçuluk akımının faaliyet sahasına ilişkin olarak geliştirilen bir ayrımdır. Siyasi ulusçuluğun hedefi ulus-devlet iken, kültürel ulusçuluk daha çok ulus-devletin doğuşundan önce var olan, tarih bilimi, sanat ve edebiyat alanlarında etkisini gösteren bir ulusçuluk türüdür. Kültürel ulusçuluk kavramını Hayes (1995, s. 19) ortak bir dili konuşan ve tarihi gelenekler topluluğuna sahip kültürel bir insan grubu olan milletlerin ortak dilini ve geleneklerini belirgin bir derecede canlı tuttuğunda ve yüceltiğinde, kültürel ulusçuluğunun çıkacağını belirtmiştir.

Başka bir ulusçuluk ayrımını da Killas (www.koprudergisi.com – 07.09.2007) yapmıştır. Ona göre etnik, sosyal (kültürel), resmi olarak nitelendirilebilecek üç farklı ulusçuluk türü vardır. Bunlar;

1. Etnik Ulusçuluk: Kendilerini kavmiyet ve ortak köken gibi sonradan kazanılmayan özelliklerle tanımlayan Kürtler ve Tamiller gibi etnik grupların ulusçuluğu.
2. Sosyal (Kültürel) Ulusçuluk: Ortak kökenden çok ortak kültür ve diğer sosyal bağların belirleyici olduğu ulusların ulusçuluk biçimi olarak nitelendirilebilir. Bu ulusçuluk türü, ortak ulusun kültür ve kimliğini vurgular. Yabancılar bu kültür ve kimliği edinmeleri kaydıyla ulusal topluluğa katılabilirler. Örneğin İngiliz olmayanlar, sosyal ve kültürel açıdan İngilizleşerek İngiliz ulusunun bir ferdi haline gelebilirler.
3. Resmi Ulusçuluk: Etnik köken, ulusal kimlik ve kültüre bakmaktansa hukuken vatandaş olarak devlete bağlılığı ifade eden herkesi kapsayan devlet

ulusçuluğudur. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Ne Mutlu Türküm Diyene" sözü resmi ulusçuluk kavramı için bir örnek oluşturabilir.

Milliyetçiliğin/ulusçuluğun belki de en farklı yorumunu Anderson yapmıştır. Anderson çalışmasının başında milliyetçiliğin incelenmesinin aşağıda belirteceğimiz şekilde olması gerektiği konusunda ısrarla durmaktadır. "Milliyetçiliğin bilinçli olarak benimsenmiş siyasal ideolojilerle ilişkilendirerek değil, kendisini önceleyen ve onlardan kaynaklanmış olduğu büyük kültürel sistemlerle ilişkilendirerek incelenmesi gerektiğidir." Anderson'a (1995, s. 19) göre, ulusçuluk/milliyetçilik üzerinde araştırma yapan teorisyenleri üç önemli paradoks şaşırtmıştır.

1. Ulusların tarihçinin gözündeki nesnel modernliği karşısında, milliyetçilerin gözünde sahip oldukları öznel kadimlik,
2. Sosyo-kültürel bir kavram olarak milliyetin biçimsel evrenselliği -"modern dünyada tıpkı kadının ya da erkeğin cinsiyete "sahip olması" gibi, herkes bir milliyete sahip olabilir, olmalıdır ve olacaktır"- karşısında kavramın somut tezahürlerinin iflah olmaz bir biçimde tikellikten kurtulamaması; öyle ki "Yunan uyruğundan olmak" tanımı gereği emsalsizdir.
3. Milliyetçiliklerin, siyasal güçleriyle karşılaştırıldığında ortaya çıkan felsefi sefaetleri, hatta tutarsızlıkları. Başka bir deyişle diğer -çilik'lerle kıyaslandığında milliyetçilik, kendisine Hobbes'lar, Tocqueville'ler, Marx'lar ya da Weber'ler ölçeğinde büyük düşünürler yaratamadı."

Bunlar Anderson'un tespit ettiği milliyetçiliğin paradokslarıdır. Zaten milliyetçiliğin de ulus gibi hayal ürünü olduğunu, kesinlikle liberalizm, kapitalizm veya bir sosyalizm gibi değil, ancak ve ancak geçmişte oluşturulan kutsal dinlerin yerine düşünülmesi gereken kurgusal bir ifade biçimi olarak ele alınması gerektiğini düşünmektedir.

Milliyetçiliğin oluşması ile kapitalizmin arasında çok yakın bir bağlantı vardır. Anderson'a (1995, s. 83-97) göre, yeni ulusal toplulukların oluşturdukları ulus imajı, kapitalist gelişmeyi olanaklı hale getirmiştir. Kapitalist sektör içerisinde milliyetçilik hislerinin gelişmesinde önyak olan ilk sektör ise matbaa kapitalizmidir. Zira, modern dönemdeki ilk kitlesel sanayi ürünü de kitap olmuştur. Latince eserlerin pazarı doyurması, kapitalizmi yeni kar alanları arayışlarına itmiş ve bu arada daha fazla kar olanakları arz eden yerli dilin pazarına dönülmüştür. İnsanlar ortaya çıkan bu yerli dille birlikte daha fazla okur olmuşlar ve bu da uluslaşma sürecinin önünü açmıştır.

Anderson iki kültürel sistemden bahsetmektedir bunlardan birincisi, dinsel cemaat, diğeri ise hanedanlık mülküdür. Çünkü, bunlar egemen oldukları dönemlerde, tıpkı milliyetin bugün olduğu gibi veri kabul edilen çerçeveleri olmuşlardır demektir. İlk önce bu kutsal/dinsel cemaatlere göz atmak gerekirse; geçmişteki bu büyük klasik cemaatlerin hepsi kutsal bir dil aracılığıyla dünya ötesi bir iktidar düzlemiyle kurdukları ilişkiden ötürü, kendilerini kozmosun merkezinde durdukları tasarımına sahiptirler. Kutsal dillerin oluşturduğu bu klasik cemaatlerin niteliği modern ulusların hayali cemaatlerinkinden farklıydı. Burada ortaya çıkan kritik fark, eski cemaatlerin kendi dillerinin emsalsiz kutsallığına duydukları güven ve buna bağlı olarak cemaate Üye olma konusundaki görüşlerinden kaynaklanıyordu.

Anderson (1995, s. 26) çalışmasında bahsettiği diğer bir konuda geçmişteki farklı toplumlar arası ilişkilerdir. Şu tespiti de gerçekten günümüzdeki "ulus"lar arasındaki ilişkilerine de ışık tutar niteliktedir. "Geçmişte kozmosun merkezinde bulunan cemaatlerin kendilerinden "aşağı" gördükleri diğer toplulukların kendilerine benzeme veya kendileri gibi olma isteklerini/çabalarını her zaman onaylayarak seyretmişlerdir." Bu aslında bakıldığında bizim Avrupa Birliği'ne uyum çerçevesinde çıkarttığımız yasaların, her seferinde Avrupa Birliği sözcülerinin "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmek için gösterdiği çabaları takdir ediyoruz" diye karşılık vererek yürütülen çalışmaları desteklemesine benziyor.

İspanyolların, Amerika'ya çıktıktan sonra hem uyguladıkları hem de o dönemki yazarların da yazılarına yansıdığı şekilde, kendisini "kozmosun merkezinde" gören "üstün ırklar," daha "aşağı ırkları" -evet belki kendileri gibi olamayacaklar ama en azından-uygarlık düzeyine yaklaştırabilmek için kendilerine göre bir takım çözümler üretmişlerdir. Zaten yüz yıl önce, 19. yy. başlarında yaşamış olan Pedro Fermin de Vargas'ın, şu cümleleri günümüzdeki Amerika'nın Irak'ta yaptıkları ve duyduklarımızla gerçekten benzerlik göstermektedir. O dönemde Vargas "tarımımızı geliştirmek için Kızılderililerimizi İspanyollaştırmak gerekecek. Tembellikleri, aptallıkları, normal insan girişimlerine duydukları ilgisizlik, kökeninden uzaklaştığı ölçüde daha da yozlaşan aşağı bir ırktan geldiklerini düşündürüyor... kızıl derilileri beyazlarla çiftleştirerek ortadan kaldırmak, haraç ve diğer yükümlülüklerden azat etmek ve onlara toprakta özel mülkiyet vermek bizim çok avantajımıza olacaktır." (Erözden, 1997, s. 27) demiştir.

Yaklaşık iki yüz yıl önce yazılan bu yazılar bugünkü demokrasi adıyla yürütülen Irak Savaşı düşünüldüğü zaman ve Iraklıların yaşadıklarına ait yaptıkları açıklamalarına bakıldığında veya ajanslardan ulaşan haberler takip edildiğinde mantık haricinde hiçbir şeyin değişmediği görülecektir. Değişen tek şey geçmiş dönemlerde bunların dinsel

mantıkla yapılıyor olması, bugün ise bunların ulus kimlikleri ile bağdaştırılarak demokrasi kisvesi altında ancak tabii ki ekonomik çıkar sağlamak veya kaygıları azaltmak için yapılıyor olmasıdır.

Milliyetçilik öncesi var olan ve bugünkü milliyetçiliğin yerini dolduruyor olduğunu kabul ettiğimiz büyük dinler, Ortaçağların sonundan itibaren sürekli bir inişe geçmiştir. Bu inişte en büyük iki sebep; birincisi coğrafi keşifler, ikincisi ise bu büyük dinlerin tartışmasız kutsal dillerine (kitaplarına) ait ikamelerinin büyük bir hızla kabul görmesi ve toplumun her kesiminin bilgilere artık daha rahat ulaşabilmesi özgür düşüncenin önünü açmıştır.

Aydın'a (1993, s. 60) göre, ulusçuluk kavramının, geçmişten günümüze genel bir değerlendirme çerçevesinde bakıldığı zaman, üç temel amaç çerçevesinde döndüğü kabul edilmektedir. Buna göre;

1. Birincisi, ulusal ekonomiyi yaratmak;
2. İkincisi, özerk bir ulusal yasama/yürütme organı (ulus-devletin siyasal ve idari örgütünü) oluşturmak ve ayırıcı bütün bağ ve ilişkileri (bireysel, yöresel bağları ve cemaat bağlarını) oluşturarak, bu organın denetimi ve bütünleştiriliciliği altında toplamak.
3. Üçüncü ve son olarak, ulusal bir kültür (ortak değer ve beklentiler sistemi) ve buna bağlı bir kimlik tanımlaması meydana getirmektir.

Sonuç olarak, ulusçuluk "ulus-devlet" tamlamasındaki gibi iki bileşenli bir yapıdan oluşmaktadır. Ulus-devlet biri ulus diğeri devlet iki kavramın bir türevidir. Milliyetçilik devlet bağımlı bir sorundur. Ulusçuluk, ulusun geçirdiği evrim ve devletin geçirdiği evrimle yakından ilişkili bir yapı içindedir. (Gellner, 1992, s. 26) Bu yüzden bunlar bir arada tanımlanması gereken kavramlardır.

Ulus-devlet kavramı ulusçuluk akımlarının bir sonucudur. Fakat burada bulunan bu üç kavramın hangisinin en önce oluştuğu ya da oluşturulduğu hem karışık hem de ihtilafli bir konudur. Bu Batıda önce ulus sonra ulusçuluk ve ulus-devlet olarak teşekkül etmişken, Doğu ve Orta Asya toplumlarında oluşturulan devlet hem ulusunu hem de ulusçuluk akımını kendisi oluşturmuştur. (Aydın, 1993, s. 60) D.Schnapper (1998, s. 16) ise, ulusun etnik grup ile devlet arasında bulunduğu ve bu ikisi ile karıştırılmaması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ulusun etnik gruptan farkı, onun politik olarak örgütlenmiş olması iken, devletten farkı ise ulusun yeni bir olgu olması veya kavramın özellikle milliyetçilik akımlarının ortaya atılmasında sonra tartışılmaya başlanmasıdır. Bu farklılıklar çalışmanın

ilk bölümünde bahsettiğimiz genellikle fiziki, topraksal, kültürel ve siyasal değişkenlerin farklı coğrafya, kültürler ve siyasal yaşamlarda yine farklı bir biçimde ortaya çıkmasından dolayı meydana gelmiştir.

3. ULUSÇULUK/MİLLİYETÇİLİK BİÇİMLERİ

Çalışmanın bu kısmına kadar ayrıntılı bir şekilde gelişimini anlattığımız milliyetçilik/ulusçuluk kavramları milletlerin özünde bulunan siyasi, kültürel ve özellikle 19. yüzyıldan itibaren sanayinin gelişmesiyle birlikte ekonomik farklılıklardan dolayı farklı şekillerde gelişme göstermiştir. Milliyetçilik kavramı farklı yer ve zamanlarda gerici veya ilerici, demokratik ve otoriter, solcu ve sağcı düşünür veya siyasetçiler tarafından sahiplenilmiş veya reddedilmiştir. Milliyetçilik kavramını kimileri özgür olabilmek için kullanırken kimileri özgürlüğünü koruyabilmek için kimileri de çalışmanın sonuç kısmında kullanılacak alt veya üst kültürlülük kavramlarının korunmasının temel ögesi olarak farklı bir biçimde veya oluşturdukları düşünce sisteminin önünde veya karşısında yorumlamışlardır.

Hardt ve Negri'ye (2005, s.117) göre, milliyetçilik ile ilgili sınıflandırmalar 19. ve 20. yüzyıllarda ulus kavramı çok farklı ideolojik bağlamlarda ortaya atılmış, ne liberal devrim ne de aynı düzeyde ilksel birikim yaşamış Avrupa içi ve dışı bölge ve ülkelerde halk hareketlerinin başını çekmiş ve her zaman yine sınıflar arası politik birlik talebi ve ekonomik gelişme ihtiyaçlarına yanıt verdiği iddia edilen kapitalist modernleşmenin bir kavramı olarak sunulmuştur. Ancak bu sınıflandırmalar yapılırken Breuilly'nin de (1993, s. 9) belirtmek istediği gibi, milliyetçilik için yapılan sınıflandırmaların veya çeşitlemelerin doğru veya yanlış olduğunu söylemek yerine, yararlı olup olmadıklarına bakmak daha uygun olacaktır.

Milliyetçilik/Ulusçuluk kavramının biçimlerini aşağıda belirtilen 7 başlık altında toplayabiliriz.

1. Liberal Milliyetçilik
2. Anayasal Milliyetçilik
3. Muhafazakar Milliyetçilik
4. Yayılmacı Milliyetçilik
5. Anti – emperyalist Milliyetçilik
6. Kalkınmacı Milliyetçilik
7. Mikro Milliyetçilik

3.1. Liberal Milliyetçilik

Liberal Milliyetçilik Avrupa liberalizminin hukuksal analizi olarak, 18. yüzyılda gerçekleşen Fransız İhtilaline kadar geri götürülebilir; zira savunduğu değerlerin çoğu Fransız düşünür Rousseau'nun görüşlerinden ilham aldığı şekliyle Fransız İhtilalinin yaydığı prensiplerde mevcuttur. Gerçekten 19. yy.ın ortalarında kıta Avrupa'sında liberal olmak milliyetçi olmak milliyetçi olmak ise liberal olmak anlamına geliyordu. Mesela 1848 devrimleri, milli bağımsızlığın yanında anayasal ve meşruti hükümet talepleriyle birleşen bir mücadele olarak yayıldı. 1848 devrimi Fransa'da siyasal hak sahibi olabilmek için aranan servet miktarında indirim yapılarak seçim sandıklarının daha geniş kitleye açılması isteği ile başlar. Toplantılar ve gösteriler iktidar tarafından yasaklandığı için toplantılar şeklinde düzenlenir ve giderek gösteri şeklini alır. Sonunda bu hareketler rejime karşı ayaklanmaya dönüşür. Bu hareketin sonucunda Kral iktidarını bırakmak zorunda kalır ve ihtilal o dönem için II. Cumhuriyet ile sonuçlanır. (Göze, 2000, s. 570)

Milliyetçiliğin bütün formlarıyla uyumlu şekilde liberal milliyetçilik, bir temel varsayıma dayanır: insanlık doğal olarak bir millet topluluğuna bölünmüştür ve her millet ayrı bir kimliğe bürünmüştür. Bundan dolayı milletler özgün veya organik cemaatler olarak sınıflanmışlardır. Siyasi liderlerin veya yönetici sınıfın ortaya çıkardığı sun'i varlık değildir. Liberal milliyetçiliğin karakteristik teması, her milletin egemenlik hakkına sahip bir topluluk olduğu fikridir. Bu tema 19. yy.da Avrupalı milliyetçilere hem çok milletli imparatorluklara karşı, hem de bu imparatorlukların baskıcı ve otokratik yönetimlerine karşı mücadele azmi vermiştir. Temel amaç bir ulus devlet inşa etmektir. Yani bir devletin sınırları mümkün olduğu kadar milletle uyumlu olmalıdır. Liberaller güçlü ve çok uluslu imparatorluklar yerine, tek bir millettten oluşan toplumların oluşması için gayret sarf etmişlerdir.

Liberal milliyetçilik, milliyetçiliğin belirli prensiplere bağlanmış formlarının çoğundan ahlaki olarak üstündür. Bu milletin diğer milletler aleyhindeki çıkarlarını meşru kabul etmez. Bunun yerine her milletin self-detarminasyon ve özgürlük haklarını evrensel bir prensip olarak ilan eder. Herkesinde bu anlayışa saygı göstermesini bekler. Bu anlayışa göre, bütün milletler eşit haklara sahiptir ve bu anlayışta Liberal milliyetçiliğin nihai amacı, egemen gücü ulus-devletlerin kullandığı bir dünyanın inşa edilmesidir. Bu perspektiften bakınca milliyetçilik sadece siyasi hürriyetlerin sınırlarını genişletme amacı değil, aynı zamanda barışçı, dengeli güvenilir bir dünyanın da temel mekanizmasıdır. Bu bakış açısına göre milliyetçilik; güvensizliğin, şüphenin ve rekabetin kaynağı olarak görülemez; o daha çok her millet içinde birliği, kardeşliği geliştiren ve milletler arasında

milli haklar ve sorumluluğa dayalı olarak karşılıklı saygı ve iş birliğini artıran bir güç olarak nitelendirilebilir.

Türköne'ye (2003, s. 640) göre liberalizm milliyetçilikle sınırlı olmayan bir bakış açısına sahiptir. Bu yüzden, milliyetçilik hakkındaki kabullerini de genel tezlerine uyumlu hale getirir. Bu bakış açısı iki temel prensibe dayanır.

Birinci olarak, liberaller ferdiyetçiliği benimserken her insanın ahlaki olarak eşit olduğunu kabul ederler. Irk, inanç, sosyal sınıf ve milliyetin bir üstünlük sebebi olmayacağı üzerinde durur. Bu prensip çağımızda insan hakları olarak ifade edilmektedir. Bireyi milletlerin üzerine yerleştiren liberaller milli hakimiyete aykırı durumlara karşıda sağlam bir zemin oluştururlar; tıpkı apatheidleri Güney Afrika'da devirmek için uyguladıkları uluslar arası kampanya gibi.

İkinci olarak, liberaller mutlak egemen milletlerden oluşan bir dünyanın uluslararası düzen ve uyumu yozlaştırmasından korkarlar. Sınırsız özgürlük nasıl fertlere diğerlerini köle etme veya zarar verme imkanını sağlarsa; sınırsız milli egemenlikde yayılcılık ve toprak işgaline yol açabilir. Bunu önlemek için özgürlük her zaman hukuksal güvenceye kavuşturulmalıdır ve eşit olarak bireylere uygulandığı gibi milletlere de uygulanmalıdır. Bu yüzden liberaller Milletler Cemiyeti ve daha sonra Birleşmiş Milletlerin denetiminde uluslararası bir hukuk sistemi kurulması kampanyasının hep öncüsü olmuştur. Bu görüş açısına göre, milletçiliğin bağınaz ve dışlayıcı olmasına asla izin verilmemelidir. Bunun yerine, milliyetçilik kozmopolitizm ile rekabet eden bir denge unsuru olmalıdır. Liberaller, milliyetçilik kavramını bu öngörüyle savunma anlayışını kendilerine bir prensip olarak edinmişlerdir. Milliyetçilik olgusu güçlü olduğu sürece her iki prensip de ayakta kalma şansı bulacak ulus devletlerden oluşan kozmopolit bir dünya oluşacaktır.

Liberalizme yönelik eleştiriler ise ikiye ayrılmaktadır. İlkine göre, liberaller yüzeysel ve romantik olmakla suçlanmaktadır. Onlar sadece milliyetçiliğin ilerlemeci ve özgürleştirici yüzünü görmektedir; onlarınki hoşgörülü ve akılcı bir milliyetçiliktir. Ancak, onlar, milliyetçiliğin karanlık yüzünü görmezlikten gelmektedirler: Kabileciliğe (tribaliz) akıl dışı bağlılık, "biz"i tehdit eden yabancı "onlar"a karşı paranoyakça korku gibi. Liberaller milliyetçiliği evrensel bir prensip olarak görürlerken, onun duygusal gücünü göz ardı etmektedirler. Savaş zamanında kendi ülkelerinin haklı olup olmadıklarına hiç aldırmadan insanlar vatanları için savaşa katılmaya ve sebebini dahi bilmeden öldürmeye ve ölmeye çok daha kolay ikna edilmektedirler. (Türköne, 2003, s. 641) Almanya'da Hitler, İtalya'da Mussolini 20. yüzyılın ilk yarısında milliyetçilik düşüncesinin ortaya çıkardığı "Onlar" kavramının dünyayı ne kadar büyük felaketlere götürebileceğini, milyonlarca insanın kanıyla ve soykırım kavramıyla insanları tanıştıran

ortaya çıkarmışlardır. İnsanlar sadece “Onlar” veya “Öteki” oldukları için, emperyalist düşüncenin onları hiç düşünmediğini fark edemeden, 20. yy’ın birinci ve ikinci çeyreğinde; bir üçüncüsü kaldırılamayacağı düşünülen Dünya Savaşlarında birbirlerini yok etmişlerdir.

İkinci olarak liberal milliyetçiliğin ulus-devletlerden oluşan bir dünya kurma gayesi daha başında hatalı bir kabulden yola çıkmaktadır. Wilson’un milliyetçilik anlayışı I. Dünya Savaşı sonrası Avrupa haritasını yeniden çizerken milletlerin uygun ve belirli coğrafyalarda yaşadıkları varsayımına göre hareket ediyordu. Pratikte ise ulus-devletlerin tamamı çok sayıda farklı dil din etnik ve bölgesel toplulukları barındırır ve bunlardan bazılarının da kendilerinin ayrı bir millet oldukları düşünebilir. Bu durumun canlı ve yakın örneği eski Yugoslavya’da kabul edilmişti. Halbuki farklı dillerin, dinlerin, etnik toplulukların ve tarihçilerin karışımını ev sahipliği etmekteydi. Nitekim, 1990’larda Yugoslavya dağılırken, her cumhuriyet kendisinin etnik açıdan bir karışım olduğunu göstermiştir. 2008 yılında Sırların tüm itirazlarına rağmen ABD ve AB ülkelerinin birçoğunun desteğini alan Kosova bağımsızlığını tek taraflı olarak tüm dünyaya ilan etmiştir. Nazilerin ve Bosnalı Sırların benimsediği gibi siyasi açıdan birleşmiş ve kültürel açıdan homojen bir ulus devlet gerçekleştirmenin tek kesin yolu etnik temizlik programının uygulanmasıdır. Acımasız bir şekilde Naziler II. Dünya Savaşı sırasında en az altı yüz bin sivil insanı (gayri resmi bilgilere göre bu sayının milyonlara vardığı tahmin edilmektedir.) savaş dışı koşullarda kitlesel olarak ve belirli bir program dahilinde yok etmiştir.

3.2. Anayasal Milliyetçilik

Anayasal milliyetçilik kavramı; milliyetçilik ile ilgili kavram, değer, yargı ve düşüncelerin anayasal güvence altına alınmasını ifade etmektedir. Günümüzde birçok devlet, hatta hepsi yazılı veya sözlü anayasalarında milliyetçilik ile ilgili hassas değerlere yer vermişlerdir. Örneğin Özbudun’a (1995, s. 52) göre 1982 Anayasası’nda Atatürk ve Türk milliyetçiliği’ne dair yapılan atıflar, Türkiye Cumhuriyeti’nde Türkiye Cumhuriyeti’ne hakim olan milliyetçilik anlayışının niteliği üzerinde gereksiz tartışmalara gidilmesi ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Özbudun bu atıflara en iyi örneğin Türk devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk kabul edilmesi ve bunlar arasında ırk, dil, din, kabile, sınıf ve zümre farkı gözetilmemesi olduğunu söylemiştir. Çünkü getirilen bu düzenlemeler, kader, kıvanç ve tasada ortaklık ile birlikte yaşama arzu ve iradesini esas kabul eder.

3.3. Muhafazakar Milliyetçilik

Siyasi tarihte muhafazakar milliyetçilik kavramıyla, liberal milliyetçilik kavramının ortaya çıkmasından ve/veya kabul görmesinden uzun bir zaman sonra tanışılmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar muhafazakar politikacılar milliyetçiliği düzen karşıtı bir hareket olarak, devrimci değil ise sadece bir inanç olarak görmüştür. Yüzyıl ilerlerken muhafazakarlık ile milliyetçilik arasındaki bağ daha görünür hale gelerek I. Dünya Savaşı'nın yaygınlaşmasını arttıran temel sebeplerden biri olarak karşımıza çıkmıştır.

Muhafazakar milliyetçilik, evrensel self-determinasyon milliyetçiliği ile çok az ilgilidir; o daha ziyade vatanseverlik duygusunda mevcut olan kamu düzeni ve sosyal uyum potansiyelini faydalı bir unsur olarak görmektedir. Hepsinden önce muhafazakarlar milleti, insanlığın temel eğiliminden güç alan organik bir olgu olarak görürler Bu eğilim insanların kendi benzerlerine yakın olma ve benzer görüşlere benzer hayat biçimlerine sahip olanlardan oluşan bir topluluk içinde yaşam eğilimleridir. Kısaca insanlar, bir mili cemaate mensup olma duygusuyla güvenlik ve kimlik arayışlarına canlı ve tatminkar karşılıklar bulduklarını hissederler. Bu perspektiften ülkeye karşı vatanseverce bağlılık duygusu ve millet bilinci büyük ölçüde paylaşılmış ortak bir geçmişten beslenir. Milliyetçilik bu şekilde tarihten gelen kurumların ve değerlerin savunmasına dönüşür. Milliyetçilik düşüncesi temel anlamda bir savunma politikasına dönüştürülerek amacından uzaklaşır. Milliyetçilik bu haliyle bir gelenekçilik olmaktadır. Gelenekçilik muhafazakar milliyetçiliğe açık bir şekilde nostaljik ve statik bir karakter verir. (Türköne, 2003, s. 644)

Muhafazakâr milliyetçilik, millet inşası sürecinden ziyade, ulus-devlet olma sürecini tamamlamış ülkelerde gelişme eğilimindedir. Bu tür milliyetçilik tipik olarak milletin içeriden ve dışarıdan bir tehdit altında olduğu algılamasından ilham alır. Geleneksel olarak "içerdeki düşman" sınıf karşıtıları ve sosyal devrim tehlikesi olmaktadır. Bu tarz bir bakışla milliyetçilik sosyalizmin bir panzehiri olarak sunulmaktadır; vatanseverlik duyguları sınıf bağlarından daha güçlü olduğu zaman, işçi sınıfı milletin bir parçası haline gelmekte böylelikle ehlileşmektedir. Dışarıdan gelen ve milli kimliği tehdit eden düşman ise, yabancı göçmenler ve millet üstü kimlikler olmaktadır. Toplumlar bu düşünceyle daha içine kapanık ve gelişmeye karşı bir tavır sergilerler.

Bu görüşe göre, göçmenler, yerleşmiş milli kültürü ve etnik kimliği zayıflattığı, düşmanlık ve kavgayı kışkırttığı için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu korku 1960'larda Britanya'da Enoch Powell tarafından dile getirilmiştir. O, İngiliz Milletler Topluluğu Ülkelerinden gelecek göçmenlerin ırkçı çatışmalara ve şiddete yol açacağını söylemiştir. Benzer bir düşünce, 1979'da, Margaret Thatcher tarafından dile getirilmiştir. Anti göç

kampanyaları İngiltere’de British National Party, Fransa’da LePEN’in National Front in France ve aşırı sağcı Alman Cumhuriyetçi gruplar tarafından da savunulmuştur. 2008 yılına gelindiğinde özellikle gelişmiş toplumun alt tabakasını oluşturan göçmenler ve azınlıklar üst kimlik sahipleri tarafından istenmemektedirler. Huzur ve refah seviyesini arttırarak gelişmiş ülkeler statüsünde sayılan bir çok ülkenin egemen milleti özellikle vergi gücünü ve 11 Eylül terör saldırılarıyla ayrı bir boyut kazanarak küresel çapta değerlendirilen terör olaylarını arttırdıkları düşüncesiyle göçmenleri kendi topraklarında istememektedirler. Bunların ilham kaynağı muhafazakar milliyetçilerdir. Yine, muhafazakar milliyetçilere göre, milli kimlik ve “bizim milletin mensubu olma” ve onun içinde güvenlik bulma duygusu başka bir yolla, ulus üstü organizasyonlar ve kültürün globalleşmesiyle de tehdit altına girmektedir. Britanya’da ve bazı AB ülkelerinde Avrupa tek para birimine karşı çıkan direnç sadece ekonomik hükümranlığı kaybetme korkusuyla alakalı değildir. Aynı zamanda, milli paraların farklı milli kimliği sürdüren canlı bir sembol olduğu inancından da kaynaklanmaktadır. İngiltere’nin başını çektiği bu grup Euro para birimine geçmeyi kabul etmemektedir.

Muhafazakar milliyetçilik zaman zaman saldırganlık ve yayılcılık şeklinde ortaya çıksa da, asli özelliği iç politikaya dönük ve bağınaz bir araç olarak kullanılmasıdır. Muhafazakar milliyetçiler, dış politika sorunlarını halkın önceliklerini değiştirmek için kullanırlar. Bu durum, muhafazakar milliyetçiliğin bir elit manipülasyonu ve yönetici sınıf ideolojisi olduğu eleştirisine yol açmaktadır; bu yolla onlar siyaset mühendisliği ve halkın onayını üretmektedirler. Bütün hükümetler zorlukla karşılaştıkları zaman milliyetçilik kartını oynamaktadır. Muhafazakar milliyetçiliğe yönelik daha ağır eleştiriler bu tutumun sabit fikirliliğe, bağınazlığa ve hoşgörüsüzlüğe yol açtığı yolundadır. Bağınaz milliyetçilik, kültürel millet kavramının çok dar bir yorumundan yola çıkar: Kısaca bir milletin dışlayıcı etnik bir topluluk olduğunu ve benzer insanlardan oluşan bir aileye benzediğini belirterek; bunun için bir milletin mensupları ile onun dışında kalanlar arasında bir ayırım yaparlar. Kültürel saflığı ve yerleşik gelenekleri sürdürmekteki ısrarlarıyla muhafazakarlar göçmenleri ve yabancıları bir tehdit unsuru olarak resmederek onları toplumun ana mekanizmalarında görmek istemezler.

Anthony Smith’ e göre Muhafazakar milliyetçilik kavramı Etnik /Doğulu Milliyetçilik anlamına gelmektedir. Bu milliyetçilik türünde bireysel tercihlerin hakkı bulunmamaktadır. Bireylerin ait olduğu uluslar belirlenmiştir ve bunu kabullenmek zorundadırlar. İnsanlar belirli bir coğrafyada ortak bir ekonomiyi paylaşıyorlarsa bireysel tercihlerde hoşgörüyeye yer yoktur. (www.ismailaksoy.com – 04.06.2006)

3.4. Yayılmacı Milliyetçilik

Türköne'ye (2003, s. 644) göre milliyetçiliğin bir diğer çeşidi de saldırgan, militarist ve yayılmacı karaktere sahiptir. Bu milliyetçilik düşüncesi, liberal milliyetçiliğin özü olan, eşitlik ve self-determinasyon prensiplerinin anti tezidir. Bir başka düşünüşe göre ise, liberal milliyetçiliğin görmek istemediği eleştirilen yönlerinin tetikleyicisidir. Bu milliyetçilik yüzünü ilk defa 19. yüzyılın sonlarında gösterdi ve Avrupa güçlerinin milli onur ve 'güneş altındaki yerleri için Afrika ve Güney Amerika'yı paylaşmalarındaki rekabetlerinde görüldü. 19.yüzyıl sonlarının Avrupa emperyalizmi, önceki sömürgeci yayılmacılıktan farklıdır. Popüler milliyetçi iklimle ateşlenmiş ve milli saygınlık giderek bir imparatorluğa sahip olmak şeklinde anlaşılmaya başlanmıştır. Daha geniş bir çerçevede 20. Yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı, milliyetçiliğin yayılmacı formundan çıkmıştır. 1. Dünya Savaşı başladığı zaman, silahlanma yarışı, başarıyla yaratılmış uluslar arası krizler ve askeri onur ve zafer arzusu; Avrupa başkentlerinde halkın gönüllü olarak savaşa katılma isteğiyle karşılık bulmuştu. Her devlet daha güçlü; devleti oluşturan insan ögesi de daha zengin olmak amacıyla kendini atom bombasının atılmasıyla son bulacak bir savaşın içinde buldu. İkinci Dünya Savaşı büyük ölçüde Almanya, Japonya ve İtalya'nın nitelendiği emperyalist yayılma programlarına, halkın verdiği milliyetçi desteğin ürünüydü. Bütünleşmesini diğerlerinden geç bitiren İtalya az önce bahsettiğimiz rekabetin gerisinde kalarak saldırgan bir politika izledi. Bu tür milliyetçiliğin çok daha tahripkar çağdaş örneği, Avrupa'da Sırp'ların 'Büyük Sırbistan'ı kurma arayışlarında görülebilir. Bu arayış yine büyük acılar yaşatmış, milliyetçi Miloseviç'in durdurulması NATO kuvvetlerinin müdahale etmesiyle sağlanabilmiştir.

Bu tür milliyetçilik, bütünleştirici milliyetçiliği referans gösterecek güçlü bir isterik duygudan beslenebilir. Bütünleştirici milliyetçilik terimi, Fransız milliyetçisi C. Maurras Fransız sağ kanat hareketlerinin lideri tarafından ortaya atılmıştır. Maurras'nın politikasının merkez noktası, milletin dikkate alınmayan önemi üzerinde ısrarcı olmasıydı: Onun düşüncesinde millet her şeydi ve birey hiçbir şeydi. Millet olmadan bireyin bir şey yapması olanaksızdı(Türköne, 2003, s. 645).

Millet bir ferdin hayatının ötesinde değere ve anlama sahipti. Bir fert ise ancak kendisini bir milletin birliğine ve varlığını sürdürmesine adanmış bir anlama sahipti. Bu tür fanatik vatanseverlik, yalnızlık ve güçsüzlük duygusuna karşı bir çare olarak gelişir; onlar için milliyetçilik onur ve özsaygıyı yeniden kazandıracak bir araç haline gelmektedir. Mamafih, bütünleştirici milliyetçilik, milliyetçiyle demokrasi arasında mevcut olan bağlantıyı da ortadan kaldırır. Bir 'bütünleşmiş' millet dışlayıcı bir etnik topluluktur.

Gönüllülük esnasında dayalı bir siyasi bağlılık yerine ilkel bağlılıkları yerleştirir. Milli birlik için hür tartışmalara ve iktidarı elde etmek için açık ve yarışmacı rekabete gerek yoktur. O bir tek ve üstün bir lidere itaati ve disiplini gerektirir. Bu fikirler Maurras'ın, demokrasiyi zayıflık ve yolsuzluğun kaynağı olarak göstermesine bunun yerine monarşik mutlakıyetçiliğin yeniden kurulması için çağrıda bulunmasına gerekçe olmaktadır.

Milliyetçiliğin dar ve militan yorumu farklı biçimlerde şovenist tutum ve doktrin ile bütünleşir. Şovenizm kelimesi, Fransa'nın büyüklüğüne ve Napolyon'a kendisini fanatik biçimde adanmış olan Fransız asker Nicolas Chauvin'in isminden gelir. Milliyetçi şovenizm, bir kişinin kendi grubunun veya halkının hakimiyetine veya üstünlüğüne olan akıl dışı inancıdır. Milli şovenizm bu yüzden bütün milletin eşit olduğu fikrini reddeder. Her milletin farklı karakter ve niteliklere sahip olduğunu, bu yüzden çok farklı kaderi yaşadıklarını söyler. Bazı milletler yönetmeye, bazıları ise yönetilmeye uygundur. Tipik olarak bu tür milliyetçilik, etnik ve ırki üstünlük doktrini aracılığıyla üretir. Bu doktrinde ırkçılık ve milliyetçilik birbirinin içine geçmektedir. Bir şovenist için kendi milleti benzersiz ve özeldir, başka bir deyişle "seçilmiş millettir". Eski Alman milliyetçi düşünürleri Fichte ve Jahn, sadece Almanların 'gerçek bir halk (yani organik bir millet) olduğunu söyler. Yalnızca onlar kan saflığını sürdürmüş ve dillerini bozulmadan muhafaza etmişlerdir. Maurras için ise Fransa bütün Hıristiyanların ve klasik faziletlerin yegane mükemmel vatanıdır. Güzel'e (1995, s. 11) göre, ulus kavramı bizatihi yayılmacı nitelik taşır. Başkalarını içine alıp eritmek ister. Başkasına yaşam hakkı tanımak istemez. "Ya bana benzeyeceksin; ya da bana benzeyeceksin" der. Ulustan ulusçuluğa varılır, kaçınılmaz olarak. Irkçılık ve/veya şovenizm ulusçuluğun bir türevidir. Sonuncudan öbürlerine giden yol bir sapmadır artık. Ve sadece bir sapma. Bir gün veya bir başka gün varılabilen.

Diğer milletlerin veya ırkların düşman oldukları saplantısı, bu tip milliyetçilikte önemli bir tema olarak karşımıza çıkar. Düşmanla karşı karşıya geldikleri zaman millet bütünleşir. Kendi kimliklerini ve önemlerini fark ederek bir çeşit "negatif bütünleşme" ye ulaşırlar. Şovenist milliyetçilik bu yüzden 'biz' ve 'onlar' arasında açık bir fark oluşturur. 'Biz' duygusunun kuvvetlendirilmesi için 'onlar'dan nefret edilmesi zorunludur. Nitekim, onlara göre, dünya, ırklara bölünmüştür (Türköne, 2003, s. 646).

Yayılmacı milliyetçiliğin değişilmez temalarından biri 'yeniden doğuş' veya 'yenilenme' fikridir. Bu milliyetçilik formu genel olarak geçmişin büyüklüğü veya milli zaferler mitlerinden çıkartılır. Mussolini ve İtalyan faşizmi, bu amaçla İmparatorluk Romasına müracaat etmiştir. Rejimlerini 'Üçüncü Reich' olarak vasıflandıran Alman Nazileri, geçmişi yeniden inşa edip, Bismark dönemini 'İkinci Reich', Charlamagne'nin Kutsal Roma İmparatorluğunu 'Birinci Reich' olarak nitelendirmişti. Bu tür mitler,

yayılmacı milliyetçiliğe basit bir geriye dönük karakter verirken, aynı zamanda geleceğe de bu yaşanmış tarihin belirlediği bir kader olarak bakmaktadır. Bu içinden çıkamadıkları paradoks onları engel olamadıkları bir çıkmaza sürükleyerek saldırgan bir politika izlemelerine sebebiyet vermektedir.

3.5. Anti-Emperyalist Milliyetçilik

Gelişmekte olan ülkelerde milliyetçiliğin farklı formları yayılmıştır, bunların hepsi bir şekilde, sömürge yönetimine karşı mücadelenin ateşlediği hareketlerdir. Milliyetçiliğin bu formunun ilginç tarafı, Avrupa'da 'millet inşa etme' prosesi yoluyla geliştirilmiş olan prensipleri ve doktrinleri Avrupalıların kendilerine karşı kullanılmış olmalarıdır. Başka bir ifadeyle sömürgecilik, milliyetçiliği global ölçekte bir politik inanca dönüştürmeyi başarmıştır. Bu inanç, Afrika ve Asya'da 'milli özgürlük' arzusuyla biçimlenmiş bir milliyet duygusunun ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmuştur. Gerçekten de, 19. yüzyıl boyunca dünyanın büyük kısmının siyasi coğrafyası anti-sömürgeci milliyetçilik eliyle dönüştürülmüştür. İki savaş arası dönemde yaygınlaşan bağımsızlık hareketleri, İkinci Dünya savaşından sonra ivme kazanmıştır. Britanya, Fransa, Hollanda ve Portekiz'in geniş imparatorlukları, yükselen milliyetçilikle yüz yüze geldikleri zaman dağılmışlardır. Ancak, yine de, İngiltere günümüzde "Güneş Batmayan İmparatorluk" olarak tanımlanmaktadır. (Türköne, 2003, s. 646)

Hindistan'a İkinci Dünya Savaşı içinde bağımsızlık sözü verilmiş ve sonuçta 1947'de yerine getirilmiştir. Çin sadece 1949 Komünist devriminden sonra Japon işgaline karşı sekiz yıl savaşarak gerçek birliğini ve bağımsızlığını kazanmıştır. Endonezya Cumhuriyeti, Hollanda yönetimine karşı bağımsızlığını üç yıl süren savaştan sonra 1949'da elde etmiştir. Fransa'yı Vietnam'dan çekilmeye zorlayan 1954'deki silahlı ayaklanma, nihai özgürlüğü kuzey ve güney Vietnam'ın 1975'de kadar, ABD'ye karşı 14 yıl süren savaştan sonra birleşmesiyle başarmıştır. Kuzey Doğu Asya'daki milliyetçi mücadeleler, Afrika'da benzer hareketlerin ilham kaynağı olmuş ve özgürlük hareketleri, Gana'da Nkrumah, Nijerya'da Dr. Azikve, Tanzanya'da Julius Nyerere, Malavi'de Hastings Banda önderliğinde büyümüştür. Sömürgelerin tasfiyesi süreci 1950'lerden sonra hızlanmış, Nijerya, Britanya'dan bağımsızlığını 1960 yılında almış, Fransa'ya karşı uzun süren bir savaştan sonra Cezayir 1962'de bağımsızlığını elde etmiştir. 1963'de Kenya, ertesi yıl Tanzanya ve Malavi bağımsızlıklarını kazanmıştır. Afrika'da kalan son sömürge, Güney Batı Afrika'daki Namibya 1990'da bağımsız olmuştur. Ancak, bu bağımsızlık süreçleri bağımsızlıklarını kazanan toplumlar için yıkıcı etkiler ortaya çıkarmış; birçoğu (belki de

hepsi) ayakta duramayacak durumda bir hal izlemektedir. Örneğin 2007 seçimlerinden sonra Kenya'da yaşananlar dünya gündemini sürekli meşgul etmektedir.

İlk anti-sömürgeci milliyetçi hareketler, ağırlıklı olarak klasik Avrupa milliyetçiliğinden ilham almış ve milli self-determinasyon fikrini benimsemişlerdir. Öbür yandan ortaya çıkan Afrikalı ve Asyalı milletler, 19. yüzyıl Avrupa'sında ortaya çıkarılan devletlerden çok farklı bir konuma sahipti. Afrikalı ve Asyalı milletler için, siyasi bağımsızlık arayışı, sosyal gelişme arzusuyla ve Avrupa'nın endüstrileşmiş ülkeleri ve ABD karşısında geri durumlarını sona erdirme arzusuyla bütünleşmişti. Milli bağımsızlık hedefi, politik olduğu kadar ekonomik bir hedefti. Bu durum anti-sömürgeci hareketlerin tipik olarak liberalizme değil, milli beklentilerini ifade eden bir araç olarak sosyalizme, özellikle Marksizme Leninizme yönelmelerini açıklar. Yüzeysel bakıldığında milliyetçilik ile sosyalizm birbiriyle çelişen politik inançlardır. Sosyalistler geleneksel olarak enternasyonalizme yatkındırlar, çünkü insanlığa tek bir bütün olarak bakarlar ve insanlığın milletlere bölünmesinin, düşmanlığı ve şüpheyi teşvik eden bir yapaylık olduğunu ileri sürerler. Özellikle Marksistler sınıf dayanışmasının milli bağlardan daha güçlü ve daha gerçek olduğunu vurgular: Marx'ın *Komünist Manifesto*'da (1848)'de söylediği gibi, işçinin vatani yoktur.

Gelişmekte olan ülkelerde sosyalizmin gördüğü kabul, cemaatçi yapıya ve işbirliğini yücelten geleneksel değerlere dayandırılır; sosyalizm geleneksel kültürlerde, endüstri öncesi toplumlarda kuvvetli bir şekilde mevcut olan bu unsurları içermektedir. Bu anlamda sosyalizm ve milliyetçilik, sosyal dayanışmayı ve kolektif hareketi bir ölçüde birlikte vurgulayarak bir araya getirmektedir. Bu standartlara göre milliyetçilik sosyalizmin basit şekilde daha zayıf bir formu olabilir. Başlangıçta bir sosyal prensip olan millete müracaat, daha sonra bütün insanlığı kapsayacak şekilde genişletilebilir. Daha farklı bir ifadeyle sosyalizm, özellikle Marksizm, sömürü ve eşitsizlik hakkındaki analiziyle sömürge yönetimlerinin ifşa edilmesine ve bunlara meydan okunmasına destek vermektedir. Benzer şekilde baskı altında olan sömürülen işçilerin devrim yoluyla kapitalizmi alaşağı etmesi gibi, üçüncü dünya milliyetçileri silahlı mücadeleyi ekonomik ve siyasi özgürleşmenin vasıtası olarak görürler; nitekim siyasi bağımsızlık sosyal devrim amaçları birbirine karışır. Çin, Kuzey Kore, Vietnam ve Kamboçya gibi ülkelerde, anti-sömürgeci hareketler açık şekilde Marksizm-Leninizmle birleşmektedir. Bu ülkelerde, iktidar ele geçirildiğinde yabancıların ayrıcalıklarını kaldırıp ekonomik kaynakları millileştirirler ve Sovyet tarzı planlı ekonomiye geçtiler. Afrika ve Orta Doğu ülkeleri, Cezayir, Libya, Zambiya, Irak, Güney Yemen gibi ülkelerde birleştirici bir asgari müşterek veya milli çıkarları ifade eden bir ideoloji olarak gelişti ve güçlü karizmatik liderler tarafından uygulamaya geçirildi.

Mamafih, gelişmekte olan ÷lkelerdeki milliyetçiler her zaman milliyetçiliklerini sosyalizmin veya batıdan ödünç alınmış Marksizmin diliyle ifade etmediler. Özellikle 1970'lerde, Marksizm-Leninizm dini hareketlerle, özellikle İslamcı ideolojilerle yer değiştirdi. Bu değişme gelişmekte olan dünyaya Batılı olmayan, gerçekte Batı karşıtı bir ses verdi. Bu yeni sesin temel vurgusu, İslamiyeti temel ölçeğinde bir millet olarak yeniden tanımlamasıydı.

Teorik olarak İslamın inananlarına milletlerarası ölçekte bir siyasi kimlik verdiği kabul edilir. Bunun adı İslami öğretiye göre 'İslam Milleti'dir. Ayetullah Humeyni'nin öncülüğünde 1979'da gerçekteşen İran İslam devrimi, İslamiyetin bu tarihi iddiasına yeni bir ivme kazandırmıştır. İslam dünyasında sosyalist ve milliyetçi ideolojilerin yaşadığı itibar erezyonu, İslamcılığı, milliyetçiliği de içeren bir ideoloji olarak ön plana çıkartmıştır. İslam toplumlarının kahir ekseriyeti dikta rejimleri ile yönetiliyor. Yoksulluk bu dünyanın genel görünümünü olarak yansıyor. Afganistan, Sovyet işgali ile başlayan çeyrek asırlık kanlı dönemi, ABD işgali ile noktalandı. Dünyanın gözü önünde cereyan eden Filistin dramı, diğer Müslümanlar tarafından bir aşağılanma olarak algılanıyor. Pakistan'la Hindistan arasında bitmeyen gerginlik, dinlerin dışında bir gerekçeye dayanmıyor. Çin ve Rusya, büyük birer Müslüman azınlığı bünyelerinde barındırıyor. Endonezya etnik gruplar arasında dengeyi kuramıyor. Bosna ve Kosova dinlerin böldüğü coğrafya olarak görülüyor. Çeçen dünyası, kolaylıkla dünya İslam cemaatinin davasına dahil ediliyor. Meşhur El Kaide dışında, hemen her İslam ÷lkesinde büyük kitlesel desteğe sahip çoğu illegal örgütler bulunuyor. Mısır, Sudan ve Ürdün'de İhvan-ı müslimin; Güney Asya'da Cemaat-i İslami, Cezayir'de İslami Selamet Cephesi, Tunus'da Nahda, Lübnan'da Hizbullah, Filistin'de Hamas ve İslami Cihat örgütleri az veya çok hükümetlere karşı halkı temsil ediyorlar.

Bu örgütlerin hiçbirisi hükümetlerde temsil edilmiyor; ama hükümetler bu örgütlerin yürüttüğü hareketlerin cazibesini azaltmak ve kendi meşruiyetini sağlamak için İslami sembollere ve programlara daha yoğun bir şekilde ilgi gösteriyorlar. Yoksul ve kendilerini yönetenlere karşılık olarak Müslüman yoğunluklu toplumlarda radikal eğilimler güçleniyor. Bu Eğilimler batı karşıtlığı, ayrı ayrı şikayet ettikleri, dikta yönetimleri ve yoksulluk ortak paydaları ile dünya ölçeğinde bir İslam dayanışmasının ve İslam milleti fikrinin zeminini oluşturuyor.

3.6. Kalkınmacı Milliyetçilik

Kalkınmacı milliyetçilik diğer toplumlarla rekabet halindeki topluma daha iyi bir hayat için toplumsal umut ve çabaları harekete geçiren, sağlamlaştıran ve sembolik anlamda meşru kılan vatansever bir devlet erkanı ve iktidar seçkinlerinin stratejisini ifade eder. Örneğin kalkınan devletin Asya'daki büyük başarısını mümkün kılan etkin devlet ile seferber edilebilir toplum arasındaki özel ilişkidir. Gunter Schubert; Maoizm sonrası Çin'deki modern Çin milliyetçiliğini, hem kültürel açıdan gelenekçi aydınların, hem de eğitilmiş ileri gelenlerin aydınlanmış demokratik temsilcilerin Çin'in Batı'nın meydan okumasına cevap vermesinde etken güç olarak tanımlar. (Tetzlaff, s. 29) Ancak, bu güce Çin'i dünyanın en kalabalık ülkesi yapan ve iş gücü maliyetlerini düşüren bir milyarlık nüfusu katmamak konuya taraflı yaklaşmamıza neden olur.

3.7. Mikro Milliyetçilik

Selçuk'a göre mikro-milliyetçilik, her milliyetçilik gibi etnik temelli politika yaparak sosyal bir grubu etno-kültürel bazda homojenleştirme girişimi olarak adlandırılabilir. (www.yazismalik.com - 01.08.2007) Mikro Milliyetçilik kavramı iki durumda kendini geliştirme fırsatı bulur. Bunlardan birincisi bir düşman oluşturmaktır. Eski milliyetçilik hareketlerinin taklidi olan mikro-milliyetçilik, kendini toplumun geriye kalanından farklı tanımlayan homojen bir kitle oluşturmak için tarihin sayfalarından etno-kültürel bazlı bir eski düşmanlık bulur ve "alternatif tarih" eşliğinde yeni bir "etno-kültürel kimlik" inşasına girişir. Buradaki amaç mevcut statükoyu değiştirmek ve/veya inşasına başlanan kimliğin asimilasyon sürecine girilmesi engellenmeye çalışılır. İkinci olarak ise mikro milliyetçilik zaten var olan hakların etnik bir kimlikle tescillenerek diğerlerine duyurulması/kabul ettirilmesi olarak tanımlanabilir. Etnik yapıyı oluşturan unsurlar çalışmanın daha önceki kısımlarında tanımlanan süreçleri yaşamış ancak ulus oluşturma sürecinde mutlak gerekliliğinden bahsedilen toprak olgusunu savaş, göç vb. gibi nedenlerden dolayı tek başlarına elde edememişlerdir. Bunlara örnek olarak tanınma çalışmalarını dünyanın büyük bir kısmına kabul ettiren Kosova ile sadece Türkiye'nin tanıdığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örnek verilebilir. Kosova ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin etkileşimine "Ulus Devlet Bağlamında Kosova Örneği" çalışmasında değinilecektir.

Mikro milliyetçilik kavramının günümüzde güçlenmesinin en önemli sebebi küreselleşme ile birlikte zaman-mekan kavramının önemini kaybetmesidir. Yakın geçmişte ulus-devletin altında ezilerek yok olmaya mahkum olan sınıfsal yapı veya etnik kökenden

birbirlerine bağıllık duyan birliktelikler küreselleşme ile birlikte kendilerini gösterme imkanı buldular. Özellikle dünyanın farklı bölgelerine yayılan bu birliktelikler haberleşme ögesini kullanarak birbirlerinden haberdar oldular. Oluşturulan diasporalarla ortak siyaset ve de özellikle küresel ticaret yapan mikro ölçekteki birliktelikler ulus devlet ekseninden kurtularak nefes almaya başladılar. Örneğin, Ermeniler, üzerinden 50 yıl geçtikten sonra, oluşturdukları Diasporanın gücüyle, sözde olduğu bir çok belgeyle ortaya çıkarılmış olsa da 1915 yılında Osmanlıların kendilerine soykırım yaptıklarını iddia etmektedirler. 1965 yılında Amerika oluşan Ermeni Diasporası soykırım çığıkları atarak Ermeni toplumunu bir arada tutmaya çalışmış, Soğuk Savaş döneminin bitmesini fırsat bilerek Ermenistan Devletini kurmuşlardır. Bu tarihten sonra da Türkler ortak düşman olmaktan kurtulamamış Diaspora'nın öncülüğünde Ermenilerin hedefi olmaya devam etmektedir. Bu mikro milliyetçi anlayış hala Ermenilerin kendilerini geliştirmek için bulabildikleri tek yoldur.

Mikro-milliyetçilik, 20. yüzyılın sonlarından itibaren sistemin merkez ülkelerinde de tehlike boyutlarda yükselmektedir. Bu da bozulmanın, sistemin merkez ülkelerine de ulaştığını gösterir. Örneğin özellikle Hollanda ve Belçika'da, kısmen de İtalya ve İspanya'da, Büyük Britanya'da, azınlık milliyetçiliği yükselmektedir. (www.yazismalik.com – 01.08.2007) Federal yapıli bir sistemle yönetilen Belçika, özellikle Haziran 2007'de yapılan seçimden itibaren, hızlı bir dağılma sürecine girmiştir. Fransızca konuşan Valon ve Flamanca konuşan Flaman bölgesinden oluşan ülke mikro milliyetçi ideolojinin etkisiyle bölünme riskiyle karşı karşıyadır.

4. ULUS-DEVLET

Buraya kadar ulus devletin ulus kısmı açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır. Devlet kısmı da en az ulus kısmı kadar karmaşık bir konudur. Nasıl ki ulusu tanımlarken ulus öncesinden bahsedilmesi zorunlu bir unsur idiyse, devlet için de aynı çerçevenin yerine getirilmesi geçerlidir. Ulus-devlet öncesinden nasıl bir ayırım yapılacağı ise daha zor bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Pierson'a göre (2000, s. 71) devletlerin tarihsel süreçteki evrimlerini Held beş ana başlık altında toplamıştır. Bunlar:

1. Haraç alan geleneksel imparatorluklar,
2. Feodalizm: bölünmüş otorite sistemleri,
3. Zümreler düzeni,
4. Mutlakiyetçi devletler,
5. Modern ulus devletler,

Bu sıralama ulus devlete giden süreci açıklamaktadır. Fakat, aslına bakıldığında bu süreci takip eden tek coğrafya, bugünkü Batı Avrupa olarak karşımıza çıkmaktadır. Ulus devlet yeniçağ ile birlikte Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. 16. yüzyıl başlarından itibaren şekillenmeye başlamış, 18. yüzyılın sonunda olgunlaşmıştır. Bu süreci takip etmeyen diğer şark toplumlarına ise, "yüce gönüllü Avrupalılar" kendilerini model olarak göstermesi ile taşınmıştır. Fakat, Avrupa'nın ulus-devleti Doğu toplumlarında Devlet-ulus şeklinde vücut bulmuştur. Tarihsel süreci tek tek incelemek ulus devlet fikrinin yerleştirilmesi açısından iyi bir yaklaşım tarzı olacaktır. Modern ulus devletlerden önceki bölümün tamamına geleneksel devletler demek çok daha doğru olacaktır.

4.1. Geleneksel Devletler

4.1.1. Haraç Alan Geleneksel İmparatorluklar

Haraç alan geleneksel imparatorlukların ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği konusunda net tarihler vermek gerçekten çok zor; fakat Batı Roma'nın yıkılması ile feodal dönemin başlatıldığını düşünürsek bunların sonunun da Batı Roma ile son bulduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Yine de Machiavelli'nin de Eski Yunan'a kadar götürdüğü gibi devlet kavramının başlangıçta hayvanlar gibi dağılık yasayan insanların, sayılarının artması sonucu bir araya gelmeleri ve en güçlü olana baş eğerek onun buyruğu

altında birleşmeleri ile doğduğu seklindedir. (Ağaoğulları ve Köker, 1997, s. 82) Zamanla Held'in tarihsel süreçte belirttiği "Haraç alan Geleneksel İmparatorluklara dönüşen bu birlikteliklerin en genel özellikleri, bunların belirli sınırlarla sınırlandırılmamalarıdır. Bu devletler belirli bir toprak üzerinde bir çeşit yönetim uygulayabilirdi ama genellikle idari veya askeri hükümet etme kapasitesinden yoksundular. Kaynak toplama önemliydi ve gerçekte acımasız olabilirdi ama düzenli bir sistematik vergilendirme rejiminden çok haraç alma veya basit gasp sistemlerine dayanırlardı. (Pierson, 2000, s. 70) Çoğu dönemde imparatorluk askerleri imparatorluktan çok uzak topraklarda küçük veya büyük çaplı çatışmalar halindeydi. Haraç alan geleneksel imparatorluklarda temel amaç merkezde yaşayan kesimin mutlu olmasıydı.

4.1.2. Feodalizm

Hatırlanacağı gibi feodalizmin en temel kurucu mantığı efendiler ve vassallar arasındaki kişisel bağlardı. Anderson (2000, s. 75) feodal dönem ile ilgili yaptığı kapsamlı tanımında; "feodalizm tipik olarak, bireysel otorite ve mülkiyetten yararlanan, hiziplere bölünmüş bir egemenlik ve buna tabi maliye ile kırsal hayatı yücelten aristokratik bir ideolojinin oluşturduğu siyasi çerçeve içinde sadece kendisine ait hukuk tekeli ve yargıcın özel haklarını uygulayan bir soylular sosyal sınıfının, köylülüğe yasal serflik ve askeri koruma sağlaması ile iç içedir." demektedir.

Bu düzeni iki ana sebep bitirmiştir. Birincisi iktidarın feodal kralla ve din adamlarının elinde bölüşülmüş olmasıdır. Bir başka ifade, ile din adamlarının gereğinden fazla yetkiye sahip olarak kralın yetkilerini kısıtlaması diyebiliriz. İkinci olarak da, kasaba ve kentlerin yüzyıllar süren yükselişi ve bu yükseliş ile gelişen ticaret ve yükselen yeni sınıf olarak ortaya çıkan zümreler sınıfı.

4.1.3. Zümreler Düzeni 'Standestaat'

Poggi'nin (2002, s. 54) belirttiği bu dönemde (somut bir tarih vermek gerekirse 14. yy ve 16. yy'lar arası) artık kasaba ve kentlerin değişen rolü iyice netlik kazanmaya başlamıştır. Poggi kentlerin yükselişinin Lord-Vassal ilişkisine dahil iki tarafın yönetimdeki sisteme yeni bir siyasal güç kaynağının eklendiğini belirtmektedir. Kentlerin, tek tek güçsüz olarak hareket eden bireylerin ortak olarak hareket edebildikleri merkezler haline geldiğini vurgulamıştır. Bunun yanında ulus-devlete giden süreçte artık yavaş yavaş değişen anlayışlarla belirmeye başlamıştır. Artık bu dönemin sonların da siyaset, emir

vermek ve emirleri zorla uygulamak yerine istişare etrafında dönüyordu: İlgili taraflara, resmi belgelere ve yetkili makamlara danışmak; karar alınmasında ya da kararlara itirazda gerekçe göstermek gibi olgular artık yavaşça da olsa toplumlara yerleşmeye başlamıştır. Divan, meclis, danışma kurulu gibi kavramlar devletlerin yönetim merkezlerinde kullanılmaya başlamıştır.

Sonuçta bu dönemde oluşan yeni kentler ve bu kentlerde ticaret sonucu oluşan burjuvazinin ticaretteki çıkarları, onları, alan bakımından daha yaygın siyasi örgüt biçimlerinden (geleneksel feodal düzenlemeleri aşan) yana olmaya yöneltti. Geleneksel feodalizmin safi kişisel bağlarından ziyade kendi ortaklaşa ya da ortak çıkarlarının (stande ya da 'zümreler' olarak) temsil edilmesi peşine düştüler. Ulaştıkları ortak payda olan ekonomik hedefler sayesinde ortak bir temsil imkanı buldular.

4.1.4. Mutlakiyetçi Dönem

Artık bu dönem yazarların arasında tartışmalara yol açan bir dönemdir. Kimi yazarlar modern ulus devleti bu dönemle başlatırken kimileri bu dönemden bağımsız tutmaktadır. Burayı tartışırken bu tartışmalar da aktarılmaya çalışılacaktır.

Mutlakiyetçi devlet on altıncı yüzyılda ortaya çıkmış ve on yedinci yüzyıl boyunca hakim model olmuş ve daha sonra on sekizinci yüzyılda oluşan ortamla yerini ulus devlete bırakmaya başlamıştır. Pierson'un (2000, s. 71) anlatımıyla, mutlakiyetçi devlete geçişin kaynakları ise çok çeşitli faktörlerden etkilenmiştir. Held bu kaynakları şu şekilde sıralamıştır:

1. Monarklar ve lordlar arasında meşru otoritenin alanı konusundaki mücadelelerin artması,
2. Vergilendirmenin ve sosyal yükümlülüğün ağırlığına karşılık köylülerin sürekli ayaklanmaya başlamaları,
3. Ticaretin, ticari ilişkilerin ve piyasa ilişkilerinin yaygınlaşması,
4. Klasik siyasi fikirlere ilginin canlanması ile Rönesans kültürünün altın çağını yaşaması,
5. Teknolojide özellikle de askeri teknolojide değişimler,
6. Ulusal monarşilerin (özellikle İngiltere'de, Fransa'da ve İspanya'da) konsolidasyonu,
7. Dini kavgalar ve özellikle Katolikliğin evrensel iddialarına meydan okunarak Protestan mezhebin ortaya çıkması,

8. Devlet ve kilise arasındaki mücadeledir.

Mutlakıyetçi rejime geçişin sebepleri bu şekilde sıralandıktan sonra mutlakıyetçi dönemin özelliklerinden bahsetmek gerekirse; Anderson beş kurumsal yeniliğin mutlakıyetçi döneme damgasını vurduğundan bahsetmektedir. Bunları şu şekilde sıralamıştır.

1. Kazanılanları korumak ve yenilerini kazanmak için sürekli bir ordu (ya da İngiltere'nin durumunda bir ordu),
2. Karar mekanizmasının süreçlerini kayıt altına alan ve merkezde bulunan bir bürokrasi,
3. Sistemik bir şekilde düzenlenen ve devletin tüm alanına yaygınlaştırılan bir vergilendirme rejimi,
4. Yurtdışında sürekli elçiliklerin de bulunmasını sağlayarak diplomatik hizmet sunulması,
5. Ticari ve ekonomik gelişmeyi teşvik edecek devlet politikalarının ortaya çıkarılması.

4.2. Modern Ulus Devletler

Bundan önce incelenen ve ulus devlet öncesini anlamlandıran devletlerin temel olarak günümüzdeki ulus devletlerden en büyük farkı bunların meşruiyet kaynağıdır. Günümüzdeki ulus devletler en büyük meşruiyetlerini, bu devletleri oluşturan uluslardan almaktadır.

Bu devletler tarihsel süreçte özellikle Smith'in bahsettiği üçlü devrim ile bilinçlenen ulusların kendilerini ifade ettikleri ve dışarıya karşı tanımladıkları devlet şekilleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern ulus-devletlerin özellikleri açısından bakıldığında vatandaşlık/yurttaşlık tanımlaması geleneksel devletlerin uyruklarından/tebaalarından çok farklıdır. Günümüz yurttaşlığı "karakteristik olarak belirli haklar ve bunların beraberindeki bir dizi yükümlülük doğurur."Fakat olaya geleneksel devletler açısından bakıldığında, burada da uyrukların devletlere karşı bir takım görev ve yükümlülükleri vardır; fakat onlar, hakları konusunda bir imtiyaza sahip değillerdir. Zaten uyruk kelimesi tebaa kelimesi ile eş anlamlıdır. Tebaa ise bilindiği üzere modernleşme, endüstrileşme öncesi; tarıma dayalı bir toplumsal ve ekonomik yapı içinde toprak ağaları ve din adamlarının egemen olduğu bir iktidar yapılanması ya da böylesi bir siyasal yapılanmanın üyesi olan birey ve insan

demektir. Tabii olanın hakkı yoktur görevleri vardır. (Sağ ve Aslan, 2001, s. 179) Hayatta kalmak içinde bu görevlerini yerine getirmesi gerekmektedir.

Brubaker' in geniş yurttaşlık tanımı ise yurttaş ile devletin geçmişten günümüze olan ilişkilerine vurgu yapmaktadır.

1. Yurttaş oluşun resmi sınırlaması; ortak haklar ve ortak ve ortak yükümlülükler yaratan sivil eşitliğin kurulması,
2. Siyasi hakların kurumlaştırılması,
3. Yurttaşlar ve yabancılar arasındaki ayırımın yasal ussallaştırılması ve ideolojik olarak vurgulanması
4. Ulusal egemenlik öğretisi ile yurttaşlık ve ulus olmak arasındaki bağın bütünleşmesi,
5. Yurttaş ile devlet arasında, eski rejimin aracılı, dolaylı ilişki karakteristiğinin yerini yakın, doğrudan ilişkilerin alması.

Ulus-devletin temellerini mutlakiyetçi dönemle ilişkilendiren tarihçiler için milat herkesin bildiği gibi 1648 de imzalanan Westfalya Barış Anlaşmasıdır. Bu barış anlaşması ile devletler, kendi yetki alanlarına sahip öteki egemen devletlerin meşru varlığını tanıyan, bunun yanında iki taraflı ilişkileri üzerinde hiçbir başa ve daha üst bağlayıcı otoriteyi kabul etmeyen bir dizi egemen devlete dayanan yeni bir uluslararası düzen oluşturulmuştur. Held bu döneme Westfalya modeli adını vermekte ve bu dönemin şu şekilde özet bir dökümünü sunmaktadır:

1. Dünya, hiçbir üst otorite tanımayan egemen devletlerden oluşur ve bunlar tarafından bölünmüştür.
2. Yasa koyma süreçleri, anlaşmazlıkların çözümlenmesi ve hukukun uygulanması büyük ölçüde, rekabetçi iktidar mücadelesinin mantığına tabi tek tek devletlerin ellerindedir.
3. Devletler arasındaki farklılıklar sık sık zor kullanılarak yatıştırılır. Bu dönemde etkili güç ilkesi hüküm sürer. Gerçekte zora başvurulmasını önleyecek hiçbir yasal engel yoktur. Uluslararası yasal standartların sadece asgari hakların korunmasını sağlar.
4. Hatalı sınır ihlali eylemlerinin sorumluluğu, sadece olaya karışan devletleri ilgilendiren özel bir konudur; uluslararası hukuka uygun hiçbir ortak çıkar tanınmaz.

5. Tüm devletler yasa önünde eşit sayılırlar; yasal kurallar iktidar dengesizliklerini dikkate almaz.
6. Uluslar/devletler arası hukuk, birlikte yaşamının asgari kurallarının inşa edilmesine yöneliktir; devletler ve uluslar arasında dayanıklı ilişkilerin yaratılması, sadece askeri hedeflerin karşılanmasına izin vermesi ölçüsünde bir amaçtır.
7. Devlet özgürlüğünün önündeki engellerin asgariye indirilmesi, “ortak” bir önceliktir.

Bu tespitler genel anlamda mevcut devletlerin egemenliklerin dış tarafını açıklamaktadır.

Egemenliklerin bir de iç yüzü bulunmaktadır. Westfalya modelinde ki bu içsel egemenlik, "devletlerin kendi toprakları içinde yetki hakkının mutlak olduğunun ve hiçbir dış gücün herhangi bir devletin içişlerine müdahale hakkına sahip olmadığına tanınması" olarak yorumlanmıştır. Aslında bu model “Bileşik Devlet” kavramının da temellerini oluşturmuştur.

Çalışmanın Ulus-devlet bölümünü bitirmeden önce günümüzde anayasal hukuk düzeninde büyük bir çoğunluk tarafından kullanılan devlet modelinin tanımlamasını ve temel özelliklerini belirtmekte fayda vardır.

Meray’a göre devlet, amacı toplumsal düzeni, adaletin ve toplumun iyiliğinin sağlanması olan, belirli bir toprak parçası üzerinde yerleşmiş insan topluluğuna dayanan ve toprak parçası üzerindeki her şey üzerinde meşru otoriteye sahip siyasal bir örgüt (hükümet) donatılmış toplumun büyük bir kesimi tarafından desteklenen bir organizasyondur. (Aktaran Öztekin, 2003: 26). Steiberger’e (2004, s. 9) göre ise, devlet aslında daha büyük kavramda siyasi toplumun, siyasetin ya da siyasi topluluğun, bütünlüğünün ya da farklı şekillerde tarih boyunca geniş biçimde mevcut olduğu politik topluluk anlamına gelir.

Teziç’e (2003, s.113) göre, devletin varlığı için gerekli koşullar ülke, insan topluluğu ve siyasi ve hukuki teşkilatlanmadır. Devlet, bu üç koşulun bir arada bulunması ile varlık kazanabilir. Bu üç koşuldan birincisi, devlet yetkilerinin hüküm sürdüğü, sınırları belli bir arazi parçası üzerinde yerleşik bulunan ülkedir. İkincisi, devlet yetkilerinin, yönetenler aracılığıyla yönetilenler üzerinde kullanıldığı ve bireylerden oluşan halk topluluğudur. Ve son olarak üçüncüsü, devletin zorlama gücünü elinde bulunduran siyasi ve hukuki bir teşkilat oluşudur. Bu unsurlardan hareket ederek “devlet belli bir arazi parçası üzerinde ve

belirli bir topluluk üzerinde teşkilatlı zorlama gücüne sahip bir kurum” olarak tanımlanabilir.

5. ULUS DEVLETİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Ulus-devletin tarihsel gelişimini yukarıda özetlemeye çalıştık. Bu gelişme genel anlamda Batı Avrupa'daki süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Peki günümüzde ulus devletin evrensel bir model olduğu kabul edildiğine göre, bu yapı dünyanın geri kalan toplumlarına nasıl ulaşmıştır? Bir başka ifade ile, Batı Avrupa eksenli olmasına rağmen nasıl olup da bu model evrensellik iddiasındadır? Model nasıl olmuştaki tüm dünyada genelgeçer model haline dönüşmüştür. Bu tartışmalara girerken ulus devletin tanımının da netlik kazanmasında fayda vardır.

Ulus-devletin genel bir tanımıyla konuya giriş yapmak gerekirse, "ulus-devlet, kurumsallaşmış siyasi iktidarın belli bir tarihsel aşamada büründüğü yapısal biçim; ulus, bu yapılanmanın meşruiyet kaynağı olan kurgu; ulusçuluk da, bu meşruiyet kaynağını tek geçerli siyasi değer olarak kabul ettirmeyi hedefleyen siyasi akım olarak algılanabilir." Burada bahsedilen ulus, ulusçuluk ve ulus-devlet kavramlarının eş anlamlı olarak geliştiğini söylemek çok zordur. Bunun yanında birisi diğerinden önce veya sonradır diye evrensel bir tespit yapmak ise daha zordur. Fakat konu hakkında Erözden şöyle bir yaklaşım sunmuştur. "Evrensel ölçekte yaygınlık gösteren ulus-devlet kurgularını ve buna bağlı olarak da yapılarını, üç temel gruba ayırmak mümkündür.

1. Birinci grupta, Avrupa ve Avrupa yakın çevresi merkezli ulus devletler yer almaktadır.
2. İkinci grup ise, özellikle Amerika kıtasında gözlenen, yerli halkın soykırımla ortadan kaldırılması ve yerine tümüyle göçmen bir nüfusun getirilmesi ile oluşan ulus devletlerden oluşmaktadır.
3. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkan sömürgelemeden sıyrılma hareketleri sonucu oluşan ulus-devletler ise üçüncü grubu oluşturur."

Her üç grubun da kurgusunda ve yapılarında kendine özgü bir oluşum mevcuttur. Yine başka bir ayırmda ise şöyle sınıflandırmaktadır; "Burjuva siyasal iktidar formu olarak, başka bir deyişle sermaye egemenliğinin biçimi olarak ulus-devletlerin tarihsel kuruluşu, üç biçimde gözlenebilir. Bunlardan birincisi, kapitalizmin içsel dinamiklerle gelişmiş olduğu İngiltere ve Fransa'da (Amerika da özgüllüklerine rağmen bunlara eklenebilir) sınıf mücadeleleri sonucunda gerçekleşen burjuva demokratik devrimlerle açığa çıkan ve sonra tüm Avrupa'ya feodal egemenliğin çözülüşüyle yayılan ulus-devletler. İkincisi, birinci emperyalist paylaşım savaşı sonunda Wilson'un ve Lenin'in iki ayrı biçimde savunduğu

"ulusların kendi kaderini tayin ilkesi"nin esinlediği ve Osmanlı İmparatorluğu ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi henüz inşa edilmiş uluslara bölünmemiş çoklu etnisiteleri içeren formasyonların çözülüşüyle açığa çıkan ulus devletler. Üçüncüsü, kapitalist Avrupa devletlerinin sömürgelerinde verilen ulusal kurtuluş savaşlarının sonunda açığa çıkan ulus-devletler." Burada yeni dünyadaki uluslaşma sürecini hangi gruba sokacağımız net değildir.

Wicker (2004, s. 145) ise, 19. ve 20. yüzyıllarda ulus devletin gücünün üç temel kavramdan geldiğini öne sürmektedir;

1. **Cumhuriyet Düşüncesi:** Uygulanması, sınırları içerisinde demokratik hakların geçerli olduğu açık olarak sınırları tanımlanmış bir bölgede vatandaşların ve bir kamu yönetiminin olmasına dayanmaktadır.
2. **Kapitalizm:** Teknolojik ilerleme sağlama, yeni endüstrilerin geliştirilmesi ve sermaye birikiminin sağlanması konularındaki kabiliyeti, genel hayat standartlarında yavaş bir yükselmeye yol açan ekonomik gelişmenin unsurlarını sağladı
3. **Ulus:** Kapitalizm ve devlet arasındaki iç etkileşimden ortaya çıkmıştır.

5.1. Batıda Ulus Devlet

Ulus devlet yeni çağ ile birlikte batıda ortaya çıkan özel koşullar sonucunda ortaya çıkmıştır. İstanbul'un fethi Katolik Batı'nın tam bir açmaz içine düşmesine neden olmuştur. O zamana kadar Batı birlik ve düzenini düşünce düzeyinde korumayı üstlenmiş kilise, yeni gelişmeler karşısında Batı insanına bir çözüm üretememiştir. 16. yüzyılda Batıda siyasi merkezler farklılaşmaya ve Batı bölünmeye başlamıştır. Bu bölünmeler belli bir topluluk etrafında yani ulus etrafında ortaya çıkmıştır. Batı'daki ulusal topluluk ve siyasetlerle beraber ortaya çıkan politik bölünmeler sonradan modern ulus devletlerin temelini oluşturmuştur.

Batının belirli bölgelerinde ve belli tarihlerde ulus devlet modeli ortaya çıkarken, diğer bölgelerinde ise ulus devletin gelişmesi oldukça gecikmeli olarak ortaya çıkmıştır. Batı'da, ulus devlet örgütlenmelerinin farklı merkezler etrafında, önce ya da gecikmeli olarak ortaya çıkmasında, bu merkezlerin toplumlararası ilişkilerde gerek geleneksel konumları gerekse söz konusu ilişkilerde üstlendikleri yeni rol ve konum belirleyici olmuştur. En başta Batıda etnilerde uluslaşma bilinci dünyanın geri kalan kısımlarından daha önce, daha doğal ve farklı bir şekilde meydana gelmiştir. Doğallık kavramından varılmaya çalışılan

sonuç ise daha önce bahsedilen üçlü devrimi dışarıdan baskılar sonucu gerçekleştirilmemiş olmalarından geçmektedir.

Ali Yaşar Sarıbay' a (2000, s. 91-95) göre, Batı Avrupa toplumlarında ulus-devlet kurma süreci dört aşamada tamamlanmıştır:

1. "Birinci aşama, 15. yüzyıldan Fransız Devriminin yapıldığı 18. yüzyıla kadar çok uzun süreyi kapsar ve devletin oluşumunu içerir. Bu aşamanın ortaya çıkardığı önemli sonuç, seçkinler düzeyinde ekonomik, politik ve kültürel açıdan bütünleşmenin gerçekleşmesidir.
2. İkinci aşama, kitlelerin giderek artan oranda sisteme dahil olmasını ifade eder. Bunda asker ocağının, okulun, yeni kitle iletişiminin merkezin seçkinleriyle kenar arasında teması sağlayan kanallar olarak oynadığı rol etkili olmuştur. Bir diğer önemli etken, aynı kanalların kitleler nazarında ortaya çıkardığı yeni kimlik olgusudur. Bu yeni kimliğin, kiliseler, mezhepler veya yerel seçimler tarafından ortaya çıkarılmış olan egemen kimlikle çatışma içine girmesi, ikinci aşamanın ortaya çıkarmış olduğu önemli sonuçtur.
3. Üçüncü aşama, toplum üyelerinin politik sistemin işleyişinde tebaalıktan aktif yurttaş kavramına geçmelerini ifade eder. Bu, muhalefete tanınan güvencenin kurumsal bir hal kazanması; temsil organları üyelerinin seçiminde daha geniş bir seçmen kitlesine hak tanınması; politik partilerin örgütlenip çıkarların birleştirilmesi ve ifadesi işlevlerini görmelerine paralel olarak gerçekleşmiştir. Bu aşamaya tekabül eden önemli iki oluşum; endüstriyel ve ulusal devrimlerin başarılanması ve bunların ortaya çıkarmış olduğu çatışmalardır.
4. Ve son olarak dördüncü aşama, devletin idari aygıtlarının genişletilmesine ilişkin süreci kapsamaktadır. Bu aşamada yeniden dağıtım araçlarının artması; kamu refahını sağlamaya yönelik hizmetlerin genişletilmesi; ulusal çapta ekonomik koşulları eşitlemeye yönelik politikaların uygulanması devlet nüfuzundaki artışın fark edilebilir olması genişletilmenin göstergeleri olarak belirmiştir.

Batı Avrupa toplumlarında ulus-devlet kurma süreci, nüfuz etme (devletin belirmesi), standartlaşma (ulusal kimliğin oluşması), katılma (politik yurttaşlığın yerleşmesi), kaynakların yeniden dağılımı (sosyal yurttaşlığın yerleşmesi) gibi oluşumları içermektedir. Bunlar, aynı zamanda Batı Avrupa toplumlarında uygulanan demokrasilerin de arka

planını ifade etmektedir.' Ulusal kimliğin oluşması ile bireyler arasındaki yakın ilişkiler azalmaya başlamıştır.

Gerçekten Giddens (1994, s. 154) Avrupa'da milliyetçilik duygularının keskinleştirilmesi ile ulus devletin doğuşunun gerektirdiği merkezileşme süresi sonunda yerel cemaat bağlarının, bireyler arasındaki yakın ilişkilerin, diyalektiklerin vs. yok olması arasındaki ilişkinin açık olduğundan bahsetmektedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere Batı Avrupa'daki bu süreç çok uzun bir dönemde ve kademe kademe gerçekleşmiştir. Fakat diğer toplumlarda bu süreç ya farklı, yeni kıta örneğinde olduğu gibi, ya da eksik olmuştur. Bunların bazısı uluslaşma sürecini tamamlayıp ulus devletlerini kurmuş bazıları ise tamamlayamamış fakat ulus devletlerini devlet-ulus şeklinde ortaya koymuşlardır. Tüm bunlar zamana ve şartlara göre şekillenmiştir.

5.2. Yeni Kıtada Ulus Devlet

Buradaki uluslaşma Avrupa'dan göç etmiş 'criollo'lar² aracılığı ile gerçekleştirilmiştir. "Babasının kıtaya göç etmesinden bir hafta sonra bile doğmuş olsa, Amerikalarda doğmuş olmak arızası -dil, din, soy ve terbiye bakımından İspanya'da doğmuş bir İspanyol'dan farkı olmadığı halde- onu astlığa mahkum ediyordu. Yapılabilecek bir şey yoktu -kurtulunamaz bir şekilde criollo'ydu."

İleriki dönemlerde bu criollo'ların kendilerinden hiçbir farkı olmayan ve bir zamanlar aynı vatanda yaşadıkları kişiler tarafından burada da baskı altına alınmak gibi bir paradoks ile karşı karşıya bırakılmıştır. Sonuç olarak, bir bağımsızlık savaşı verilmiş ve criollo'lar mutlak bir üstünlükle Avrupalıları topraklarından göndermişlerdir. Artık koca bir kıta göçmenlerle yerlileri baş başa bırakmıştır. Uluslaşmış bir ulustan gelen üstün Avrupalılar burada artık kendisine yeni bir kimlik bulmalıydı. Peki ne olacaktı bu yeni ulusun kimliği ya da ne olmalıydı?

Etnik köken, ortak dil, din veya ortak tarihsel anılar bunların hiçbirisi, yeni Amerikan "ulus"unun kimliğini oluşturan veya oluşturacak unsurlar olamazdı. Ancak çizgileri belirlenmiş bir toprak parçası ve deri rengi yeni Amerika ulusunun özellikleriydi.

² Criollo: Safkan Avrupalı olmakla birlikte Amerika'da doğmuş kişi. (Terim daha sonra Avrupa dışında herhangi bir yerde doğmuş olanları kapsayacak şekilde genişlemiştir.) (alıntı: Anderson, 1995; 63)

5.3. Az Gelişmiş Ülkelerde Ulus Devlet

Dünyanın bu geri kalan kesimi Batılı uygarlıkların ya yüzyıllardır sömürsü altında kalmış ya da sömürü tehdidi geçirdikten sonra uluslaşma sürecine girmiş ve ulus devletlerini oluşturmuştur. Bu geniş coğrafyada, ulusların oluşturduğu devletler değil devletlerin oluşturduğu uluslar vardır. Burada kapitalist devletlerin egemenliği altındaki halklardan bahsedilebilir. Bu nedenle buralarda ortaya çıkan ulusçuluk akımları daha çok dış etkilidir ve zayıf burjuvazinin bu akımlarda etkinliği sınırlı kalmıştır. Buradaki aydınlar Batıdaki gibi oluşmuş bir ulus bütünlüğünün bağımsızlık mücadelesine girişmekten önce, bir ulus bilincini bütün halka şırınga etmeyi amaçlayan bir "halka doğru" hareketinin içine girmişlerdir. Ancak yine de halka doğru yürütülen yönelme kapitalist devletler tarafından engellenmekte, zorlaştırılmakta veya ötelenmektedir.

Birinci Dünya Savaşından sonra başkan Wilson'un ileri sürdüğü 'ulusların kendi geleceklerini belirlemeleri savı geniş yankı bulmuş fakat genel anlamda etkisini İkinci Dünya Savaşından sonra göstermiştir. Tabii ki yüzyıllardır sömürge altında kalmış bu az gelişmiş eski sömürge ülkelerinin karşısında bir takım sorunlar vardı. Birincisi farklı sömürgecilik sistemlerinde yaşamış yerli halklar arasında değerlerin zamanla aşınmasına yol açmıştır. Bununda aidiyet oluşumunda geniş etkileri olmuştur. Özellikle uluslaşma da yerli halklar sorunlar yaşamıştır. (Canbolat, 1999, s. 42) Bunun sonucunda Batılılar tarafından sınırları adeta cetvelle belirlenmiş ve etnik unsurlar gözetilmeden çizilmiş sınırların belirlediği topraklarda kurulan devletler, kendi uluslarını oluşturmayı çabalamışlardır/çabalamaktadırlar.

Bu kategoride ulus devletlerin oluşumu, sömürgelerin bağımsızlığını kazanması veya merkezi yönetime sahip büyük imparatorlukların çözülmesi ile ortaya çıkmıştır. Buradaki devletleşmelerde örnek hep Batılı devletler olmuşlardır. Batılılaşma temayülün bir parçası olarak, Batı, hep vazgeçilmez bir model olarak diğerlerine örnek olmuştur. Devletleşmeyi gerçekleştiren toplumsal gruplar içersinde küçük burjuvazi ve aydınlar başat bir rol üstlenmiştir. Ulusal burjuvazinin cılızlığı veya Batı'daki çizgilerde olmayışı, onlarla aynı süreçten geçmemiş olmaları gibi sebeplerden ötürü, bu oluşumun Batı'ya benzeme isteği ile çatışarak özgüllüğünü ortaya çıkarmıştır.

Az gelişmiş toplumlarda önce "ulus-devlet" sonra ulus daha sonra da ulus devlet vardır. Bu ulus devletlerin "en önemli ulus üretme aygıtları ise eğitim olmuştur. Eğitim sayesinde bu devletler hem dillerini benimsetmişler hem de kimliklerini ama resmi kimliği. Bunu Gellner de farklı bir açıdan fakat aynı sonuca varan bir bakış açısı ile ele almıştır.

Ulusçuluk aslında derinliğe içselleştirilmiş, her biri devlet tarafından korunan eğitime bağlı üst kùltùrlere dayanan yeni biçim ve toplumsal örgùtlenmenin sonucudur.

6. ULUS DEVLETİN ÖZELLİKLERİ

Devlet ne olmalıdır ve ne yapmalıdır? Devlet gerçekte neye benzer? Bunlar yüz yıllardır devlet üzerine yapılmış klasik tartışmalarda, en baş sorular olmuştur. Devletin modernizm ile birlikte yapı değişikliğine uğradığı bir dünyada yeni devletler ne gibi özellikler arz etmektedir. Bunlar yazarlarca da tam açıklığa kavuşturulamamıştır. Fakat herkesin kabul ettiği bir takım evrensel değerleri mevcuttur. Örneğin Barry (2003, s. 71) devletin tahlilini yaparken tüm eleştirilerine rağmen onun kurallarının kamusal mahiyeti olduğunu ve otoritesinin merkezileşmiş olduğunu vurgulamaktadır. Klasik devlet anlayışının üç temel unsuru vardır. Bunlar toprak, halk ve egemenliktir. Weber bunlara beş madde daha ekleyerek, modern devletin toplam sekiz özelliğinin olduğundan bahsetmektedir. Bunlar:

1. Şiddet araçlarının (tekel) denetimi
2. Toprak
3. Egemenlik
4. Anayasallık
5. Kişisel Olmayan İktidar
6. Kamu Bürokrasisi
7. Yetki/Meşruiyet
8. Yurttaşlık

Bunlara ilaveten Pierson modern devlete bir dokuzuncu özellik atfetmektedir. Bu da vergilendirmedir. Ancak yine belirtmelidir ki, Weber'in ulus devlet kavramı için belirttiği üç temel unsur ulus devletin temel taşlarını oluşturmaktadır. Bunlar düzenli bir yönetim örgütlenmesi, yönetimin toplumda meşru şiddetin tekeli elinde bulundurması ve bu tekelin belli bir coğrafi alanda geçerli olması. (Şaylan, 1995, s. 16)

6.1. Şiddet Araçlarının (Tekel) Denetimi:

Ulus devletlerin belki de en önemli özelliği budur. Modern ulus devletlerin kurucu babalarından birisi olan Hobbes'a (2001, s. 131) göre, bir devlet kurulduktan sonra uyruklarının hiçbir şekilde ona itaatsizlik etme şansı yoktur. Hobbes "bir insan topluluğu, kendi arasında akit yaparak, hepsinin birden kişiliğini temsil etmek, yani onların temsilcisi olmak hakkının hangi kişiye veya heyete verileceği konusunda çoğunlukla anlaştığı vakit,

bir devlet kurulmuştur denir." Hobbes'a göre devlet kurulduktan sonra her türlü gücü elinde bulundurur. Uyruklardan hiç birisinin, çoğunluk tarafından belirlenen egemenin kuruluşuna adaletsizlik etmeden karşı gelemeyen, aynı zamanda egemenin eylemleri uyruklar tarafından eleştirilemez. Kişiler bu şekilde devlete tam bir sadakate sahip olurlar. Bunun sonucunda ise devletin sahip olacağı kudretin ve gücün dehşetiyle, bütün insanların yurtta barış ve yurtdışında düşmanlara karşı yardımlaşma yönündeki iradelerini birleştirip biçimlendirmeye muktedir hale gelirler. Pierson (2000, s. 26) göre Weber devletleri bu şekilde bir bütünlüğe ancak şiddet kullanma tekeliyle kendi ellerinde tutarak ulaşabileceğini bildirmiştir. Böylelikle bir devletin yetki alanı içinde şiddet uygulayanlar, bunu ancak devletin açık izniyle gerçekleştirebileceklerdir. Bu şekilde davranan devletler toplumdaki çıkar çatışmalarının da uzlaşma ile çözülmesinin önünü açmaktadırlar. Çünkü, şiddet kullanma tekeliyle tek başına elinde bulunduran devletler, cezalandırma gücü bakımından da tektirler. Hobbes da, devletlerin iç savaşa düşmemeleri için bu tekeli ellerinde tutmalarının zorunlu olduğundan bahsetmektedirler.

6.2. Toprak

Günümüz ulus devletlerinin ikinci önemli özelliği de sahip olduğu coğrafi veya jeopolitik bir toprak parçası üzerinde durmalarıdır. Modern dünyada bu toprak parçasını belirleyen sınırlar ise eski dönemler nazaran daha net sınırlarla belirlenmiştir. Günümüz devletleri bu sınırları da çok büyük bir kıskançlıkla savunurlar. Devletler yalnızca belirli bir toprak parçası üzerinde hak iddia etmezler. Ayrıca bu toprağın altındaki madenler, toprağın çevresindeki sular, toprağın üzerindeki hava sahası ve en önemlisi o toprakta yaşayan halk üzerinde de hak iddia ederler.

Toprak aynı zamanda üç alanda devletin tanımlar. Birincisi, toprak, devletin sahip olduğu şiddet kullanma tekelinin sınırlarını belirler. İkincisi, devletlerin dış dünyaya karşı egemenlik sahasının sınırlarını belirler. Üçüncü ve belki de en önemlisi, o devletin ulusunu belirler.

6.3. Egemenlik

Egemenlik daha çok devletin (dünyanın, birçok başka egemen ulus devlete bölünmesi ile belirlenen) yetki sınırları içinde başka hiçbir aktörün egemen devletin iradesini reddetmemesi fikridir. Egemenlik kavramını ilk kullanan kişi "*Devletin Altın Kitabı*" adlı eseri ile Jean Bodin olmuştur. Bodin'e göre "egemenlik her şeyden önce genel ve özel

olarak herkes için yasa yapmak, yasaları değiştirmek iktidarındır." (Göze, 2000, s. 126) Yine Hobbes'a (2001, s. 230-232) göre, uluslar topluluğunun elemanları bir araya gelip de, kendilerini yönetecek egemen gücü oluşturmakta hemfikir olunca, bu egemenin gücü hemen hemen sınırsızdır. Yapılan sözleşmedeki sınırlar kesindir. Eğer uluslar topluluğu bu egemenin oluşturulması yönünde irade beyanında bulundularsa, bu egemenin tüm eylemleri için rıza göstermiş sayılırlar. Bu şartlar altında da egemenin yaptığı hiçbir eylem uyruklarına yapılmış haksızlık olamaz, çünkü uyruklar sözleşme ile egemenin her yapacağına önceden rıza göstermişlerdir. Günümüzde devletler, sayısı 190'lara yaklaşmıştır, egemenlik yetkilerinin bir kısmını gönüllü olarak Birleşmiş Milletler örgütüne aktarmışlardır.

6.4. Anayasallık

Anayasalar çoğu zaman siyasi sürecin nasıl işleyeceğinin sınırlarını belirtmektedir. Anayasa "yasa yapma konusundaki yasaları ortaya koyar ve gerçekte bizzat devletin varlığını meydana getiren ya da hiç değilse güvenceleyen yasa" olarak sunulmaktadır. (Pierson, 2000, s. 37) Coşkun (1997, s. 164) ise anayasalar ile devletlerin "dayandıkları esaslar, işleyişi, yeni siyasetin dayandığı temeller belirli ilkeler etrafında tanımlanmıştır. Anayasa ile yürürlükte olan siyasetin ve düzenin sınırlarının çizilmesi, bu çerçevede belirli tariflerin getirilmesi söz konusudur." demektedir. Farklı coğrafyalarda sert veya yumuşak olarak etkisi değerlendirilen veya yazılı veya sözlü olarak hazırlanan anayasalar devletlerin temel değerlerini koruyucu bir görev yapmaktadırlar.

6.5. "Hukukun Üstünlüğü" ve Kişisel Olmayan İktidarın Uygulanması

Anayasal olduğunu iddia eden bir devlette belki de olması gereken en önemli özelliklerden birisi kişisel olmayan iktidardır. Anayasalar siyasi düzenin kişilerin yönetimi değil, hukukun üstünlüğü anlamına gelmesi fikridir. Siyaset kuramında, iyi yönetim belirli kişilerin öznel ve keyfi iradesi ile değil, genel ve kamusal yasaların nesnel belirlemesi ile yönetim olduğu düşüncesidir. (Pierson, 2000, s. 41) Devleti yönetenlere verilen yetkiler ulus devletin özelliklerinde belirtilen anayasallık ilkesine göre belirli kriter ve sürelerle belirlenerek hukukun üstünlüğü ve kişisel olmayan iktidarın uygulanabilmesi için sınırlandırılmakta ve de belirtilmektedir. Kendilerini demokratik olarak tanımlayan ülkelerde, iktidar yetkilerini aştığında ya da anayasal kurallara uymadığında hukuk erki otomatikman devreye girmektedir.

6.6. Kamu Bürokrasisi

Weber'e göre modern ulus devletlerin bürokratik olmaları için özüdür. Weber zaten bürokrasinin de fikir babası olarak karşımıza çıkmaktadır. Pierson'ın (2000, s. 42) aktarımıyla, Weber'in tanımına göre kamu bürokrasisi aşağıdaki özellikleri ortaya koyabilir.

1. Bürokratik irade, belirlenmiş kural ve prosedürlere göre, açıkça kurulmuş bir hiyerarşi içinde ve sınırları açıkça belirlenmiş görev sorumluluklarına uygun olarak yönetilir.
2. Kamu hizmeti içinde istihdama erişim, özel sınavlara dayanır ve etkili işleyişi özel idari prosedürlerin bilgisine bağlıdır. Kamu hizmetinin gücünün önemli bir kısmı, uzmanlaşmış bilgiye ve "uzmanlığa" dayanır.
3. Bürokratik yönetim, yazılı belgelerin ("dosyaların") bilgisine ve genel kuralların özel vakalara tarafsız uygulanmasına dayanır.
4. Kamu hizmetlisi, kişisel yeteneğine göre değil, belirli bir kamu görevinin uygulayıcısı olarak davranır.

6.7. Otorite ve Meşruiyet

Devletlerin sadece zor gücüyle ayakta kalması mümkün değildir Bunun yanında bir de insanlar tarafından kabul edilebilir olması; yani rıza unsurunu da beraberinde bulundurması şarttır. Peki hangi koşullar altında devletin yaptıkları geçerli eylemler sayılır? Devletler neden her yaptıklarını uluslarına meşru gösterme gereksinimi duyarlar? Bu sorular ve bu soruların türevleri tüm siyaset bilimcileri tarafından yüzyıllardır tartışılmıştır.

Meşruiyet yüzyıllarca dinsel otorite ya da yerleşik düzenlerin adet ve uygulamalarına dayanmıştır. Fakat özellikle Anderson'un belirttiği "matbaa kapitalizmi"nin ortaya çıkardığı etkiyle bu güç kırılmış, meşruiyet daha seküler ve daha bilimsel veriler de aranmaya başlamıştır. Pierson'a (2000, s. 42) göre modern dönemde "devletler halkın iradesini temsil ettiği kadar (ama daha fazla değil) meşru olarak görülürler." Devletlerin meşru otoriteyi ellerinde tutma kapasitesinin gerekçeleri Held tarafından şu şekilde sınıflandırılmıştır.

Devletlerin talimatlarına itaat edebiliriz ve ya uyabiliriz çünkü:

1. Başka seçenek yoktur (emirleri yerine getirmek ya da zor kullanımı),
2. Asla düşünülmemiştir ve biz hep yapıldığı gibi yaparız (gelenek),
3. Şu ya da bu şekilde olmasını dert etmeyiz (apati),
4. Durumdan hoşlanmamıza rağmen, ... her şeyin farklı olabileceğini hayal edemeyiz ve omuzlarımızı silkip kader gibi görüneni kabul ederiz.(pragmatik teslimiyet),
5. Var olandan hoşnut değildir ama ne var ki bir sonu güvencelemek üzere onlarla devam ederiz; rıza gösteririz, çünkü bu uzun vadede bizim yararımızdır. (araşsal kabul ya da koşullu mutabakat/rıza),
6. Önümüzdeki koşullar da .... birey ya da bir topluğun üyesi olarak bizim için bunun haklı, doğru, uygun olduğu sonucuna varırız., hakikaten yapmamız ya da yapmak zorunda olduğumuz şey budur. (normatif mutabakat),
7. Bu, ideal koşullarda .... yapmaya mutabık kalacağımız şeydir. (ideal normatif mutabakat),

6.8. Yurttaşlık

Ulus-devletin olmazsa olmaz özelliklerinden biri de yurttaşlıktır. Belirli bir coğrafyada ortak değerleri paylaşan insan kümesinin/topluluğunun bir anlam ifade edebilmesi için insanların ortak bir kimlikle hareket etmeleri mutlak gereklidir. İnsanların bir bütünlük içinde diğerlerinin kaderine önem vermesi, ortak yararları kabullenmenin medeni bir toplumun gerekliliği ve de kamu hayatına atılabilmek için insanların kendilerini bir yurttaş olarak görmeleri gerekmektedir. (Erdoğan, 2001, s. 236) Cebir gücünü elinde bulunduran da hükmeden de yurttaşlarının haklarını korumalı ve savunmalıdır. Hobsbawm'a (1995, s. 82) göre ise, yurttaşlık ulusun kolektif egemenliklerinin siyasi ifadesi olan bir devletle somutlaşan "yurttaşlar topluluğu"dur. Yurttaşlık kitlesel katılım ve tercih unsuru olarak, ulus olgusunda hiçbir zaman eksik olmayan kavramlardır.

Sarıbay'a (1999, s. 10) göre, devlet ile yurttaş arasındaki iletişim üç temele dayanır. Bunlar, haklar, özgürlükler ve nihayet yükümlülüklerdir. Fakat, yurttaş-devlet birlikteliğinde genelde vurgulanan yurttaşın yükümlülükleridir. Devletin görevlerinden veya yurttaş karşı sorumluluğundan bahsedilmemektedir. Oysa demokratik bir yurttaşlık için, devletin yurttaş karşı görevlerinin var olduğu ve bunların neler olduğunu öğretmek oluşturur.

Hukuksal açıdan ise yurttaşlık (vatandaşlık) Nomer'e (2002, s. 3) göre, bir ferdin belirli bir devlete ait bulunduğunu ifade eden bir kavramdır. Bu özelliği ile yurttaşlık aynı zamanda bir devletin insanlarını diğerlerinden yani başka devletlere ait fertlerden veya hiçbir devlete ait olmayanlardan (vatansızlardan) ayırmaktadır. Vatandaşlığın temel prensiplerini ise üç temel hedef oluşturur. Bunlar;

1. Her ferdin vatandaşlığı olmalıdır;
2. Fert vatandaşlığından keyfi olarak mahrum edilmemelidir;
3. Vatandaşlık ferde "zorla" yükletilmemeli, vatandaşlığını da terke zorlamamalıdır.

7. DEVLET ŞEKİLLERİ

Günümüzde devletler yapısı ve biçimlerine göre temel olarak “üniter devlet” ve “bileşik devlet” olmak üzere iki ayrı şekilde incelenmektedir. Bileşik devletler de kendi içinde “devlet birlikleri” ve “devlet toplulukları” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Devlet birlikleri de “şahsî birlik” ve “gerçek-hakikî birlik” olmak üzere iki çeşittir. Devlet toplulukları da “konfederasyon” ve “federasyon” olmak üzere ikiye ayrılır.

7.1. Üniter Devlet

Nalbant’a (1997,s. 63) göre, üniter devlet, devletin varlık koşulları bakımından tek ülke, tek ulus ve bunlara bağlı olarak tek bir siyasal ve hukuki örgütlenmenin bulunduğu devlet biçimidir. Ancak, bu tanım üniter devletin dar tanımıdır. Öğretide yaygın olarak üniter devlet tanımı, geniş anlamda tek siyasal örgütlenmeye sahip olan; başka bir anlatımla tek merkezli devletler için kullanılır.

Üniter devlet, devletin, ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik özelliği gösteren devlet şeklidir. O halde, üniter devleti, devletin unsurlarında ve organlarında teklik özelliğiyle tanımlayabiliriz. Teziç’de (2003, s. 123), salt hukuk ve yasa birliği, öte yandan ülke sınırları içinde yasama yürütme ve yargılama birliği olan devlet olarak tanımlamaktadır.

7.1.1. Devletin Unsurlarında Teklik

Devlet, ülke, millet ve egemenlik unsurlarından oluştuğuna göre, üniter devlette, tek ülke, tek millet ve tek egemenlik vardır. Diğer bir ifadeyle, üniter devlet, tek bir ülke üzerinde, tek bir milletin, tek bir egemenliğe tâbi olduğu devlet şeklidir. Bu nedenle, üniter devlette, devleti oluşturan unsurlar tek ve bölünmez bir bütündür. Şöyle ki:

1. Üniter devlette, devletin ülkesi tek ve bölünmez bir bütündür. Şüphesiz ki, üniter devletin ülkesi de “il” ve “ilçe” gibi birtakım bölümlere ayrılabilir. Ancak bunlar, basit idarî bölümlenmelerdir. Bu birimlerin sadece idarî yetkileri vardır. Yasama ve yargı yetkileri yoktur. Bunların hepsi aynı egemenliğe tâbidir. Bunların hepsinde aynı anayasa ve aynı kanunlar, kısacası aynı hukuk düzeni uygulanır. Sadece belirli konularda farklı yönetmelik çıkarma gibi hakları vardır. Buna örnek olarak Antalya’nın Alanya ilçesinde dükkanların önünde tavla oynamanın yasaklanması

verilebilir. Bu yasak, Türkiye'deki diğer birçok ilçe için bir anlam ifade etmezken, turizm bölgesi Alanya'da bu yerel belediye tarafından gerekli görülerek konmuştur.

2. Diğer yandan, üniter devlette, millet unsuru da tek ve bölünmez bir bütündür. Milleti teşkil eden insanların millet unsurunu oluşturmalarında din, dil, etnik grup vb. bakımlardan ayırım yapılamaz. Üniter devlette "toplum"lar veya "cemaatler" temelinde egemenlik yetkilerinin kullanılmasında farklılık yaratılamaz. Üniter devlet sadece yer bakımından federalizme değil, aşağıda göreceğimiz cemaatler bakımından federalizme yani "korporatif federalizm"e de karşıdır. Ülkemizde 1982 anayasasının başlangıç kısmında Türk Vatanı ve Milletinin ebedî varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;... uygulanır ibaresi kullanılmaktadır. (www.tbmm.gov.tr – 08.06.2007)
3. Son olarak, üniter devlette egemenlik de tek ve bölünmez bir bütündür. Tek olan egemenliğin sahası bütün ülkedir. Bu egemenliğe tâbi olan da bütün millettir. Egemenliğin kaynağı bakımından da ayırım yapılamaz. Diğer bölümlerde yapılan ayrıcalıklar bu bölümde söz konusu dahi olamaz.

7.1.2. Devletin Organlarında Teklik

Üniter devlette, devletin ülke, millet ve egemenlik unsurlarında teklik olduğu gibi, devletin yasama, yürütme ve yargı organları bakımından da teklik söz konusudur. (Gözler, 2004, s. 69)

1. Üniter devlette tek yasama organı bulunmaktadır. Ülkenin bütünü için geçerli kanunlar, merkezde bulunan tek bir yasama organı tarafından yapılır. Örneğin, Türkiye'de tek yasama organı Başkentte bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Tek yasama organı olan meclisin kararları diğer üst organlar tarafından denetlenmelidir.
2. Üniter devletin yargı organı da üniter niteliktedir. Şüphesiz yargı organı üniter devletlerde de mahiyeti gereği birçok mahkemeden oluşur. Ancak, ülkenin her yerinde aynı tür mahkemeler vardır ve bunların üst mahkemeleri aynıdır. Bir

üniter devlette, birden fazla ceza mahkemesi, birden fazla idare mahkemesi olabilir; ama iki tane Yargıtay veya Sayıştay olmaz. Bir devlette bağımsız yargıya müdahale başladığı andan itibaren o devlette gelişmişlikten bahsedilmesi mümkün olamaz

3. Üniter devlette, yürütme organı bakımından esas itibarıyla bir “bütünlük” vardır. Yürütme organının tepesinde, parlâmenter hükümet sistemlerinde “bakanlar kurulu”, başkanlık sistemlerinde “başkan” vardır. Günümüzde her iki sistemin eksikliklerinin giderilmesi amacıyla farklı devletlerde “Yarı Başkanlık Sistemi” uygulanmaktadır. Üniter devletlerde yürütme yetkisi esas itibarıyla, bu “merkezî idare”de toplanır. Ancak, ülke genelinde bütün yürütme ve idare fonksiyonunun, başkentteki bu “merkezî idare” tarafından yerine getirilmesi mümkün değildir. Yani, üniter devletin yürütme ve idare organlarının mutlak bir şekilde üniter nitelikte olması imkansızdır. İşte bu nedenle, üniter devletlerde de, idare organının teklifi mutlak nitelikte değildir. Bu bakımından üniter devletler, kendi içinde “merkezî üniter devlet” ve “adem-i merkezî üniter devlet” olmak üzere ikiye ayrılabilir. Ülkemizde 1982 Anayasası’na göre “idarenin (idare organı) kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden esaslarına dayanır” ibaresi konulmuştur. (www.tbmm.gov.tr – 08.06.2007) İdare organı, Anayasamızın 123 ilâ 137’nci maddelerinde düzenlenmiştir. Anayasamıza göre idare organı, “merkezî idare” ve “yerinden yönetim kuruluşları” olarak ikiye ayrılmaktadır (m.126). Merkezî idare de kendi içinde “başkent teşkilâtı” ve “taşra teşkilâtı” olarak ikiye ayrılmaktadır. Taşra teşkilâtı da Anayasa’ya göre, “illere, iller de diğer kademeli bölümlere” ayrılır. Yerinden yönetim kuruluşları ise yer yönünden ve hizmet yönünden olmak üzere iki çeşittir. “Yer yönünden yerinden yönetim kuruluşları”na Anayasamız “mahallî idareler” (m.127) demektedir. “Hizmet yönünden yerinden yönetim kuruluşları” olarak Anayasamızda, “yükseköğretim kuruluşları ve üst kuruluşları” (m.130-132), “radyo ve televizyon kuruluşları” (m.133), “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu” (m.135) ve “kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları” (m.135) düzenlenmiştir. (www.idare.gen.tr – 21.02.2007)

7.1.3. Üniter Devletin Biçimleri

Üniter devlet, temel olarak yürütme organının merkezîlik derecesine göre “merkezî üniter devlet” ve “adem-i merkezî üniter devlet” olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir. Bu ayrım temel anlamda merkezin yetkilerini devretme değerine göre belirlenmektedir.

7.1.3.1. Merkezî Üniter Devlet

Teziç'e (2003, s. 125) göre merkezden yönetim ilkesine göre, kamu hizmetleri, hizmeti yöneten görevliler ve hizmetin yürütülmesi için mali olanaklar bakımlarından merkezileştirilmiştir; başka anlatımla bütün yetkiler ve sorumluluklar merkezde toplanmıştır. Merkezden yönetimde, tüm yönetim işleri, başkent denilen merkezde toplanmıştır. Bölgelerdeki temsilciler yetkileri kısıtlanmış tamamen merkezden alınan talimatlara göre çalışmaktadırlar.

Merkezden yönetimde, tüm yönetim işleri, başkent denilen, merkezde belli sayıdaki yetkililer tarafından sağlanır. Fakat bu yetkililer, bütün ülke üzerinde yönetim işlerini doğrudan yerine getiremeyecekleri için, bunlar tarafından atanan memur, ya da kamu görevlilerinden faydalanırlar. Ancak, bunlar yetkili olmadıkları gibi, girişimde de bulunamazlar. Merkezlerinden aldıkları emirleri yerine getirmekle yetinirler. Merkez dışındaki görevliler, belirli bir yörede yapılacak hizmetlerle ilgili işlemleri hazırlayıp, merkezin onayına sunarlar ve bundan sonra uygulama yapabilirler.

Merkezi tekil devlette, yönetimde tikanıklıkları gidermek, kırtasiyecilik nedeniyle ortaya çıkabilecek ağır işleyişi ortadan kaldırabilmek amacıyla taşra ya da yerel hizmetlerde yetki genişliği daha doğru bir söyleyişle yetki genişlemesi ilkesini uygulayabiliyorlar.

Yetki genişliği merkezden yönetimin sakıncalarını gidermek amacıyla, merkez yönetimin taşrada görevli yüksek memurlarına sınırlı olarak belirli konularda karar alma ve uygulama yetkisini vermesidir. Merkez tarafından atanan kamu görevlileri merkez adına ve hiyerarşik denetime bağlı olarak kendilerine tanınan yetkileri kullanırlar.

Yetki genişliği ilkesi aslında devletin merkezi özelliğini bozmamaktadır. Yetkiyi kullanma yine de merkez adınadır ve merkezin direktifleri doğrultusundadır.

7.1.3.2. Adem-i Merkezî Üniter Devlet

Yerinden yönetim (adem-i merkeziyet), ülkenin idari hizmetlerinin merkezi devlet dışında, farklı yörelerde oturan halkın, kendi aralarından seçtikleri kimseler tarafından yürütülmesi sistemidir. Böylece, merkezi devlet idaresinin yanı sıra, halkın kendi kendisini idare etmesi esasına dayanan kamu tüzel kişileri ortaya çıkmaktadır.

Yerinden yönetim, yerel halkın yönetime katılmasını sağlamak açısından, demokrasi ilkelerine de uygun düşmektedir. Yerinden yönetim kuruluşları devletten ayrı bir kimliğe, görev ve yetkilere malvarlığına ve amaçlara sahiptirler. Bu bakımdan yönetim işlerindeki sorumluluk yerinden yönetim idarelerine aittir. Ancak, hemen belirtmek gerekir ki, yerinden yönetim sistemi, devletin tek yapılı olma özelliğini ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü, yerinden yönetim organları, merkezi tek devletin çıkardığı kanunlar çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmek zorundadırlar. Yerinden yönetim, yerel halkın yönetime katılmasını sağlamak açısından demokratik değerlere de uygun düşmektedir. (Teziç, 2003, s. 125) Adem-i merkezi üniter devletler yer ve hizmet yönünden olmak üzere görevleri ikiye ayrılmaktadır.

7.1.4. Bölgesel Devlet

Günümüzde, bazı üniter devletlerde, etnik, dilsel, dinsel, ekonomik veya tarihsel özellikleri nedeniyle farklılaşan bölgelerin, değişik ölçülerde özerklikten yararlandıkları görülüyor. Bu tür bölgelerin özerk statüleri, İtalya ve İspanya'da anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Birleşik Krallık'ta ise, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler'in özerklikleri anayasa ile değil, yasalar ve güçlü siyasal gelenekler ile korunmaktadır. (Nalbant, 1997, s. 51)

Her üç devlet bakımından, oluşturulan özerk yönetimlerin önemli bir güvencesi de söz konusu toplumlarda geçerli olan siyasal kültürün niteliğidir. Siyasal sistemler, çoğu kez, toplumda egemen olan siyasal kültüre göre şekillenir. Buna göre, üniter, federal ve konfederal siyasal sistemlerle örtüşen üç ayrı siyasal kültürün varlığından söz edilebilir.

Üniter devlette, yurttaşlar yersel (territorial) kimlik bakımından, ulusal kimliklerini en üst sıraya koyma eğilimindedir. Bölgesel ve yerel kimlikler ikinci sırada gelir. Bu özelliğe koşut olarak, merkezi (ulusal) yönetim, en küçük sorunların çözülmesinde bile, başvuru alan ilk yönetim birimi konumundadır.

Federal devlette, yurttaşlar kendilerini iki ayrı kimlikle tanımlar. Hem ulusal, hem de bölgesel veya topluluk kimlikleri önem taşır. Yurttaşlar, federal yönetime de federe yönetime de bağlılık duyar. Bu özelliğin bir uzantısı olarak, federal yönetim, sorunların çözümü için başvuru alan merkezlerden yalnızca biridir. Genellikle, büyük sorunların çözümü için federal yönetime, diğerleri için federe yönetimlere başvurulur.

Konfederasyonda ise, üniter devlette olduğu gibi, birinci kimlik ulusal kimliktir. Yurttaşlar, kendilerini, öncelikle konfederal siyasal birliğe değil; ulusal devletlerine bağlı hisseder. Çok istisnai durumlar dışında, küçük-büyük tüm sorunların çözümünü kendi devletlerinden beklerler.

Birer üniter devlet olmakla birlikte, İtalya, İspanya ve İngiltere’de federal siyasal kültürün izleri görülebilir. Her üç devlette de, bazı bölgelerde etnisite, dil, din ve benzeri öğelerin farklılaşmasına dayanan bölgesel kimlikler, ulusal kimliğin yanı sıra varlıklarını ve önemlerini korumuşlardır. Halk, merkezi yönetimin yanında, kendi bölgesel yönetimlerini de sorunların çözümünde önemli bir iktidar merkezi olarak değerlendirmektedir.

İtalya ve İspanya’da uygulanan sistem, bölgesel devlet kavramı ile adlandırılıyor. Bu ülkelerdeki özerk yönetimler, yerel yönetimlerle karşılaştırıldıklarında önemli yetkilere sahiptir. Fakat, daha da önemli olan, yasama yetkisi ile donatılmalarının bir sonucu olarak, söz konusu yönetimlerin, siyasal karar merkezleri haline gelmiş olmalarıdır. Bölgesel özerkliğin, hem ulusal anayasa, hem de bu toplumlarda geçerli olan siyasal kültür ile korunması, bölgesel devletin, üniter ve federal devlet ayrımında hangi kategoriye gireceği sorusunu gündeme getirmiştir.

Üniter bir devletin, geleneksel yerel birimler olan il veya belediyelerden daha geniş bölgelere ayrılması ve bu bölgelerde yasama yetkisine sahip özerk yönetimler kurulması, bazı yazarları, bölgesel devletin federalizm anlamına gelip gelmeyeceğini tartışmaya yöneltmiştir. Bu konuda, özellikle, bazı federal düzenlemelerden yararlanan İtalya ve İspanya örnekleri dikkat çekicidir. Bununla birlikte, federal devlet ile bölgesel devlet arasında çok önemli farklar vardır.

İtalyan Anayasası özerkliği güvence altına almakla birlikte, merkezi yönetimin özerk yönetimlerin kuruluş ve işleyişine müdahale imkânlarını açık tutmuştur. Örneğin, federal devletlerde federe yönetimlerin anayasası ile karşılaştırılabilecek bir belge olan, İtalyan bölgelerinin iç örgütlenmelerine ilişkin yasanın Bölge Kurulları tarafından hazırlanacağı kabul edilmiş; fakat ulusal parlamentonun, bir yasayla bu kuruluş yasasını uygun bulması koşulu getirilmiştir. Buna karşılık, federal devlette, federe birimler kendi anayasalarını, federal yönetimin hiç bir müdahalesi olmaksızın, kendileri hazırlayıp yürürlüğe sokarlar.

Merkezi yönetim, özerk yönetimlerin işleyişine de müdahale etmektedir. İtalya'da, bölge merkezlerinde oturan bir görevli, merkezi yönetim tarafından verilen idari görevlerin özerk yönetimlerce yerine getirilip getirilmediğini denetler. Bölge kurullarının kabul ettiği yasalar üzerinde, merkezi yönetimin geciktirici veto yetkisi vardır. Merkezi yönetim, bu yasaları Anayasa Mahkemesi'ne veya Ulusal Parlamento önüne getirerek geçersiz sayılmasını isteyebilir.

İtalyan Anayasası'ndaki bu hükümler, özerk yönetimlerin statüsünün merkezi yönetim ile eşit olmadığını; merkezi yönetimin üstün olduğunu gösteriyor. Özerk yönetimler, federe birimlerden farklı olarak, kendi yetki alanlarına giren konular bakımından nihai karar verme yetkisine sahip değildir. Merkezi yönetim ile bölgesel yönetimlerin eşitlik ve bağımsızlığı sağlanmamıştır.

Üniter devletlerdeki özerk yönetimler ile, federal devletin federe yönetimleri arasındaki önemli farklardan biri de, yetkilerin güvencesidir. Federal sistemde, yetki bölüşümüne ilişkin kurallar anayasa ile belirlenir ve yönetimlerden biri tarafından tek yanlı olarak değiştirilemez. Buna karşılık, üniter devlette özerk yönetimlerin yetkileri, genellikle yasa ile düzenlenir. İtalya ve İspanya örneklerinde olduğu gibi, anayasal güvence söz konusu olsa bile, merkezi yönetim tek yanlı bir işlemle yetki bölüşümüne ilişkin anayasa hükümlerini değiştirebilir. İtalyan ulusal parlamentosunun her iki kanadının, anayasa değişikliğine ilişkin bir düzenlemeyi, üç ay ara ile, iki kez görüşüp kabul etmesi yeterlidir. Karar salt çoğunlukla alınır. Özerk yönetimlerin bu değişikliği onaylamaları koşulu aranmaz.

Burada, özerk yönetimlerin yetkilerinin güvencesi bakımından önemli olan, ulusal parlamentonun anayasa değişikliğini hangi çoğunlukla kabul edeceği değildir. 2/3 veya 3/4 gibi nitelikli çoğunluklar aransa bile, anayasayı değiştirecek olan merkezi yönetimdir. Bu nokta, özerk bölgelere ayrılmış üniter devleti federal devletten ayıran temel bir özelliktir. Federal devlette, yetki bölüşümüne ilişkin kuralları yönetimlerden biri tek başına

değiştiremez. Anayasa değişikliği, hem federal hem de federe yönetimlerin onayı ile gerçekleşir.

Üniter yapı bir devlette, özerk bölgelere tanınan yetkiler anayasal güvenceye kavuşturulduğu gibi, bir adım daha atılarak, yönetimlerin tek yanlı işlemleriyle bu yetkilerin değiştirilemeyeceği esası da bir anayasa kuralı haline getirilmişse, devletin artık üniter yapı olmaktan çıktığı söylenebilir. Çünkü, bu durumda, yetkilerinin azlığı ya da çokluğu önemli olmaksızın, özerk yönetimlerin merkezi yönetimle hukuki bakımdan eşitliği büyük ölçüde sağlanmış olur. Ülkenin yönetiminde ulusal çoğunluk kuralının yanı sıra, ulusaltı birimlerde oluşan çoğunlukların iradeleri de göz önüne alınacaktır. Anayasa değişikliği gibi önemli bir konuda, ulusal ölçekte oluşan çoğunluk iradesi, ulusaltı ölçekte oluşan çoğunluk iradelerini bertaraf edemeyecek, onlardan üstün bir irade olarak kabul edilmeyecektir.

Kuşkusuz, anayasa değişikliğinde özerk yönetimlerin onayının aranması, tek başına bir siyasal sistemi federal yapı yapmaz. Bunun için federalizmin diğer koşullarının da bulunması gerekir. Fakat, özerk birimlerde oluşan iradenin ulusal irade ile eşit kılınması anlamına gelen bu düzenlemenin, federal siyasal sistemin varlığı bakımından güçlü bir kanıt oluşturacağı açıktır.

Belçika'da bu durumu gözlemlemek mümkündür. Bu ülkede, 1970 yılında başlayan ve en son 1993 yılında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleriyle üniter yapı terk edilmiş; üçü topluluk, üçü coğrafi bölge esasına dayalı, altı federe birimden oluşan bir federal siyasal sistem kurulmuştur. Bu sürecin ilk önemli aşaması olan 1970 Anayasa değişikliğinde, sınırlı ölçüde federal düzenlemelere yer verilmekle birlikte, oluşturulan Fransız Kültür Konseyi ile Felemenk Dili Kültür Konseyi'nin yetkileri anayasal güvenceye bağlanmıştı. Ulusal parlamentodaki Fransızca ve Felemenkçe konuşan dil gruplarının onayı olmaksızın, bu yetkilerin değiştirilmesi veya geri alınması fiilen mümkün değildi.

İtalya, İspanya, Fransa ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde bölgesel birimlere özerklik verilmesi, bu ülkelerin siyasal sistemlerini üniter olmaktan çıkararak federalizme dönüştürmüş değildir. Söz konusu olan, üniter siyasal sistem içinde, sınırlı veya geniş bir özerklik uygulamasıdır. Bu ülkelerin hiçbirinde, özerk yönetimlerin ulusal yönetimle hukuki eşitliği sağlanmamıştır. Özerk yönetimlerin, federal devletlerde olduğu gibi, ulusal karar alma sürecine etkin bir şekilde katılmaları söz konusu değildir. Ulusal yönetimin üstünlüğü tartışmasız kabul edilmiştir. Özerk yönetimler, yetkilerini ulusal (merkezi) yönetimden alan ve bu anlamda ona bağımlı iktidar merkezleridirler. Bütün bu özellikler,

özerk yönetimlere sahip üniter devletler ile federal devletlerin, farklı nitelikleri olan siyasal örgütlenmeler olduklarını gösteriyor.

7.2. Bileşik Devlet

“Bileşik devlet’e (Etat composé)”, Türkçe’de “karma devlet”, “mürekkep devlet” gibi değişik isimler verilse de bu çalışmada “bileşik devlet” terimi tercih edilecektir. Bileşik devlet olarak adlandırılan devlet çeşidi iki veya daha çok devletin sıkı veya gevşek bağlarla birleşmelerinden meydana gelmiş bir devlet çeşidi olarak anılmaktadır. Bileşik devletlerde, yasama, yürütme ve yargı organlarına sahip ayrı devletler vardır ve Bileşik Devletlerde birden fazla anayasa, birden fazla hukuk düzeni yürürlükte bulunmaktadır. Bileşik devletler kendi içinde “devlet birlikleri” ve “devlet toplulukları” olmak üzere ikiye ayrı şekilde incelenmektedir (www.idare.gen.tr – 21.02.2007).

7.2.1. Devlet Birlikleri

“Devlet Birlikleri” (unions of states, unions d'Etat), iki ayrı devletin, ayrılıklarını az çok koruyarak birleşmesinden meydana gelen devlet şeklidir. Devlet birlikleri de “şahsî birlik” ve “hakikî birlik” olmak üzere ikiye ayrılır.

7.2.1.1. Şahsî Birlik

Devlet birlikteliklerinden şahsî birlik"ler, iki ayrı devlet olduğu hâlde sadece devlet veya hükümet başkanının şahsında birleşmelerdir; başka bir ifade ile, bu tarzda birleşmeleri oluşturan bağ, devletler hukukundan değil, devletlerin kendi dahilî özelliklerinden ve kanunlarından doğar.

Tarihte gördüğümüz, hükümdarlar arasındaki veraset, evlenme ve bağışlamalar şeklindeki ilişkilerle ortaya çıkan bu birlikte, birliğe dahil olan devlet, devletler arası şahsiyetini muhafaza eder; mesela birisi mutlakiyet ve diğeri de meşrutî rejime sahip iki ayrı hükümet şeklinde, rejim ayrılığı da gösterebilir. "Şahsî birlik" adı verilen bu tarz

devletlerin en büyük özelliği, bunların geçici oluşlarında ve her devletin hakimiyet ve iktidar hakkının saklı ve tam kalmasındadır. (www.genbilim.com.tr - 03.06.2007)

7.2.1.2. Hakikî Birlik

Hukuki birlikteliklerde ise birliğe giren bir kısım devletler, sadece hükümdarın kişiliğinde birleşmekle yetinmeyerek, birbirleriyle hukukî esaslara dayanan bir birlik oluşturmuşlardır.

Bu birlik devletleri, iç örgüt, kanunlar ve idare hususunda serbest olmakla birlikte, dış işlerde ve devletlerini savunma hususlarında aynı esasa bağlı birliklerdir. Birliği teşkil eden devletlerin her birinin kendine has kanunları, kanun yapan meclisleri, bakanlar kurulu, ayrı bayrakları, belirli polis ve askeri güçleri ve resmî dilleri vardır. Ancak, dış ilişkilerin yönetimi tek elde birleştirilmiştir. Birliği teşkil eden devletlerin idare şekilleri başka başka olsa da, birlik dışındaki devletler gözünde birbirinden ayrı devletler olarak gözetilemez. Burada dikkat edilmesi gereken husus şudur ki, gerçek birlik tek bir devlet vücuda getirmez; söz konusu olan, iki veya daha fazla egemen devletin birleşmesidir. Uygulamada, her ikisi de tek bir milletlerarası şahsiyeti teşkil ederler ve bunun sonucu olarak da, kendi başlarına, savaş ve barışa karar veremezler. Elçilikleri ve konsoloslukları ortaktır.

Siyasî anlaşmalar ancak birlik tarafından imzalanabilir. Yabancı devletlere karşı sorumluluk birliğe racidir. Gerçek birlikte bağ kuvvetli olduğu oranda, şahsî birliğin tersine, hükümdarın veya birliğin gücünü kullanma hakkına sahip olanların düşürülmesi veya değiştirilmesi ile birlik ortadan kalkmaz. (www.genbilim.com.tr) Yerine getirilen organ veya kişiyle birliktelik devam eder.

7.2.2. Devlet Toplulukları

Devlet toplulukları da, iki veya daha fazla devletin bir araya gelmesiyle oluşturdukları bileşik devlet biçimleridir. Devlet toplulukları kendi içinde “konfederasyon” ve “federasyon” olmak üzere ikiye ayrılır. Günümüzde devletler topluluklar halinde bileşik devletlere yönelmektedir.

7.2.2.1. Konfederasyon

“Konfederasyon” (confédération), birden fazla bağımsız devletin uluslararası hukukî kişiliklerini muhafaza etmek şartıyla belli bir amaçla, özellikle ortak savunmalarını sağlamak üzere kurdukları bir devlet topluluğu şeklindedir.

Konfederasyon birlikteliği bir uluslararası antlaşmayla kurulur. Konfederasyona antlaşmayla girildiğinden, konfederasyona üye devletlerin konfederasyondan istedikleri zaman çıkabilecekleri antlaşma maddelerince kabul edilmektedir, Yani üye devletlerin “ayrılma hakkı” (droit de sécession) mevcuttur. Konfederasyonu teşkil eden devletler (konfedere devletler) gerek iç, gerek dış ilişkileri bakımından bağımsız birer devlet niteliğini korurlar. Konfederasyonu bir devlet olarak görmek mümkün değildir. Konfederasyonun tüzel kişiliği yoktur. Konfederasyon, konfedere devletlerin üzerinde bir zorlama gücüne sahip değildir. Konfederasyonun tek organı “Diyet” (Diète) ismi verilen bir meclistir. Bu mecliste konfedere devletlerin delegeleri vardır. Diyet meclisi, genellikle bu delegelerin oy birliğiyle karar alabilir. Kararları da doğrudan konfedere devletlerde geçerli değildir. Diyet meclisinin kararlarının her konfedere devlet tarafından ayrıca onaylanması gerekir.

7.2.2.2. Federasyon (Federal Devlet)

Şahsî birlik, hakikî birlik, konfederasyon daha ziyade tarihsel şekiller olmasına rağmen, federasyon günümüzde de yaygın olarak görülen bir devlet şeklidir. Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Kanada, Avusturya, İsviçre, Avustralya en bilinen federal devletlerdir.

“Federasyon” (fédération) veya “federal devlet”i (federal state, Etat fédéral) bir cümlede tanımlamak oldukça güçtür. Onun özelliklerini aşağıda sayacağız. Ama başlangıç olarak şöyle bir tanım yapabiliriz: Federasyon, kendi içlerinde belli bir özerkliği koruyarak iki veya daha fazla devletin aynı merkezî iktidara tâbi olmak suretiyle oluşturduğu bir devlet topluluğudur. Federasyonda “federal devlet ” ve “federe devletler” olmak üzere iki tür devlet vardır. Federe devletlere, “devlet (state)”, “eyalet”, “kanton (canton)”, “Länder” gibi isimler verilir. Bunlar federasyonun “üye birimleri” veya “kurucu birimleri”dir.

Federal devletler “birleşme” veya “ayrılma” olmak üzere iki değişik yoldan meydana gelmektedirler.

Federasyonda federe devletler de, federal devlet de birer “devlet”tir. Federe devletler birer devlettir; çünkü, bunların her birinin kendisine mahsus bir ülkesi, kendisine mahsus bir halkı ve belli alanlarda sınırlandırılmış olmakla birlikte kendisine mahsus bir egemenliği vardır. Federal devlet de bir “devlet”tir; çünkü, federal devlet de, bir ülkeye (ki bu ülke federe devletlerin topraklarından oluşmaktadır); bir insan topluluğuna (ki bu topluluk, federe devletlerin ahalisinin bütününden oluşmaktadır) ve bir egemenliğe sahiptir. Federal devlet, federe devletlerin ülke ve insan unsuru üzerinde kuruludur. Ancak, federal devlet, kendisini oluşturan bu federe devletlerden ayrı bir devlettir. Federal devlet ve federe devletler ayrı tüzel kişiliklere sahiptir. Federasyonda iki ayrı tür devlet olduğuna göre, aynı ülke ve insan topluluğu iki ayrı devlet egemenliğine ve dolayısıyla hukuk düzenine tabidir. Bu düzenler arasında aşağıda göreceğimiz şekilde bir yetki paylaşımı yapılmıştır.

Federalizme ilişkin olarak, şimdiye kadar federasyonun tanımını, federasyon ile konfederasyon ve federal devlet ile üniter devlet arasındaki farkları gördük. Bundan sonra federalizmin özelliklerini, federal devletlerin kurulması sürecini, federalizmin nedenlerini, korporatif federalizmi ve federalizmin bir değerlendirmesini görmek gerekir.

(Aktaran Gözler, 2004: 72) Arend Lijphart, federalizmi, merkezî yönetim ile federasyonun kurucu birimleri (federe devletler, eyaletler) arasında anayasayla güvence altına alınmış yerel düzeyde bir yetki paylaşımı olarak tanımlanmaktadır. Daha kısa bir ifadeyle, federalizm, “merkezî ve “bölgesel” yönetimler arasında güvenceli bir iktidar bölüşümü” demektir.

1. Yetkilerin Yerel Bölüşümü,
2. Yetkilerin Güvenceli Bölüşümü: Yazılı ve Katı Anayasa ile Anayasanın Değiştirilmesinde Federe Devletlerin Rızalarının Alınması Zorunluluğu,
3. Yetki Bölüşümü Usûlü.-
  - i. Federal Devletin Yetkilerini Sayma.-
  - ii. Federe Devletlerin Yetkilerini Sayma.-
4. Yetki Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözümü: Federal Yüksek Mahkemenin Gerekliği,

5. Federe Devletlerin Federal Yasama Organında Temsili:
İki-Meclislilik ve İkinci Mecliste Eşit Temsil İlkesi,
6. Eşit-İki Meclislilik.

8. KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLETİN AŞINDIRILMASI SÜRECİ

Özellikle I. ve II. Dünya Savaşlarının ardından yaşanan *Soğuk Savaş* döneminde etkisini önemli ölçüde arttıran ve özellikle son yıllarda popüler olan ve tartışılan *Küreselleşme* kavramı ülkeler ve bölgeler arası bağlantıların yayılmasını hızlandıran, oluşturduğu bu bağlantıların yoğunlaşmasını ve derinleştirmesini sağlayan, süreçlerin ve etkileşimlerin hızını arttıran ve bunların etkisini büyüten, çalışmayla ilgili olarak ulus-devlet tekelinin sonsuz hükümdarlığına; ulus-devletlerin isteyerek veya mecbur kalarak veyahut ta ulusal çıkar sağlaması için bir yöntem veya araç olan, zaman mekan kavramlarının önemini teknolojik gelişmişlik aracılığıyla ortadan kaldıran ve dünya üzerinde bulunan her türlü varlığı etkisi altında tutan yaşam biçimidir.

Holsti'ye (1994, s. 16) göre günümüzde dünyadaki tüm siyasal ve sosyal yapıların birbirleriyle ilişkili olmasından dolayı küresel bir sistemin varlığından bahsedilmesi gerekmektedir. Küçük ve gelişime kapalı devletlerin dışında kendilerini izole ederek varlığını sürdüren –buna izolasyonist devletler de dahil olmak üzere- bir devlet bulunmamaktadır.

Tanzi'ye (2004, s. 57) göre küreselleşme kavramı dünyaya sayısız denilebilecek kadar yarar ve zarar getirmiştir. Buna bağlı olarak küreselleşmenin yararlarını kısaca sıralamak istersek;

1. Tasarrufları da içeren dünya kaynakları, daha iyi tahsis edilmiş böylece dünya hayat standartlarında iyileşme sağlanmıştır.
2. Bireyler, geçmişte olduğundan çok daha geniş bir ürün yelpazesinden seçim yapabilme ve bu ürünleri, daha düşük fiyatlarla satın alma olanağına sahip olmuşlardır.
3. Sınırlar açılmış, seyahat imkanları çoğalmış ve maliyeti düşmüş böylece bireyler daha uzak yerlere gidebilme şansına kavuşarak farklı coğrafyalardaki kültürleri tanıma fırsatı bulmuşlardır.
4. Bireylerin ulaşabileceği bilgi miktarı ve çeşidi artmış, ayrıca bilgiye ulaşım maliyeti çarpıcı bir şekilde düşmüştür. Bunun sonucunda, dünyanın bilgi birikimine ulaşmak çok kolaylaşmıştır.

Küreselleşmenin yararlarının yanında bir takım maliyet ve problemler de getirmiştir. Bunlar;

1. Küreselleşmenin sanayileşmiş ülkelerde çalışan vasıfsız işçilerin ücretlerinde düşüslere neden olduğu tartışılmaktadır. Bu düşüş, ilgili ülkelerde daha dengesiz bir gelir dağılımına yol açmıştır.
2. Ticaret hacmindeki muazzam artış, gümrük görevlilerinin giriş-çıkış denetimlerini zorlaştırmakta, uyuşturucu ve silah gibi yasadışı ürünlerin kontrolünü aksatabilmektedir.
3. Küreselleşme, ülkelerin vergi politikalarını kendi istedikleri gibi geliştirmelerini baltalamıştır.
4. Küreselleşme, olumsuz dış etmenlerin diğer ülkeleri etkileme ihtimalini arttırmıştır. Radyoaktif malzemeleri içeren, sağlığa ve yaşam şartlarına zararlı olabilecek ürünlerin ihracının meydana getirebileceği tehlikeler herkes tarafından bilinmektedir.
5. Çok sayıda bireyin ve malın önlenemez biçimde dolaşımı dünyayı tehdit edebilecek tehlikeli virüs veya bakterilerin hızlı bir şekilde yayılmasına neden olabilmektedir.
6. Küreselleşme, yoksul ülkelere, gelişmiş ülkelerin sunduğu bilgi stoklarına ulaşma şansını ve bu gelişmiş ülkelerin oluşturduğu pazardan pay kapma şansını sunmuştur.

Küreselleşme getirdiği bu yarar ve zararların yanında bir takım düzensiz dağılımları da beraberinde getirmiştir. Küreselleşen dünya ekonomisi, gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkeleri ilgilendiren ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Gelişmiş ülkeler, küresel politikaların sonucu olarak, kaynakların etkin dağılımını sağlamaya yönelik piyasaların ve mali kurumların oluşturulmasında ve liberalizasyon politikalarının uygulanmasında küresel dünya ekonomisine kolay bir şekilde entegre olurken, gelişmekte olan ülkeler bu başarıyı aynı oranda sağlama şansına sahip olamamıştır. Bu ülkelerin iç içe bulunduğu enflasyon, işsizlik, artan borçlanma, istikrarsız büyüme, adaletsiz gelir dağılımı, kurumsal yetersizlik vb. önemli makro ekonomik sorunlar ve bunların meydana getirdiği iç çatışmalar liberalizasyon uygulamalarını başarısız kılmıştır. (Tanzi, 2004, s. 59)

Bu sorunların giderilmesi konusunda atılan adımlar, çözüm bekleyen sorunları bertaraf edememiş olmakla birlikte finans piyasaları ve özellikle bankacılık alanında

krizlerin doğmasına yol açmıştır. Diğer yandan, özellikle az gelişmiş ülkelerde birçok insanın sosyal güvenlik açısından yoksun olması bazı kesimlerin küreselleşme sürecinin dışında kalmasına yol açabilmektedir. Özel ve kamusal kaynakların dağılımında ortaya çıkan çarpıklıklar da küresel dünya düzeninin yarattığı sonuçlardandır. (Tanzi, 2004, s. 59)

Kazgan (1999, s. 128) ise ulus-devletin aşılmasını ulus-devletin ekonomi düzlemindeki yetkilerini giderek ulus-üstü kurumlara devretme durumuyla karşı karşıya kalmasına bağlamaktadır. Devretmenin bir ayağını ulus-üstü, neredeyse küresel çapta üyesi olan örgütler çerçevesinde alınan kararlar oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra geliştirilen Dünya Bankası, Uluslar arası Para Fonu (IMF), GATT gibi örgütler, burada başat rol oynamaya başladılar; bu sonuncusu Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)ne dönüşerek (1994) denetim ve yargılama erkine de kavuştu. Ulus-üstü örgütlerde ikinci ayağı bölgesel anlaşmalarla kurulan, eski imparatorluklara alan genişliği ve nüfus büyüklüğü itibariyle benzese de yapısı farklı olan bölgesel işbirliği anlaşmaları oluşturmaktadır.

Birinci ayak, üyeleri neredeyse küresel boyutta olduğu için aldığı kararlarla alanı çok daha geniş kapsamlı bir görünümde; oysa ikinci ayak, bölge çapında karar alma ve uygulamayı denetleme gücüne sahip sadece; fakat bazı biçimlerinde çok daha derinliğine bütünleşme amaçlamaktadır. Böylece ulus-devlet'in karar alma, uygulama ve denetleme gücünü aşındıran iki boyutlu ulus-üstü (küresel örgütler ve bölgesel anlaşmalar) bir oluşum ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşmenin, devlet egemenliği ile ekonomik, siyasal ve kültürel yaşam arasında ciddi boşluklar ve çelişkiler yaratan bir süreç olarak ortaya çıktığını savunan Held, modern egemen devlet ile 21. yüzyıla giren dünya arasında çelişkiler olduğunu belirtmektedir. Held, devletin aşınması ile ilgili olarak, beş temel çelişkiden söz etmektedir. (www.jeopolitik.org – 18.05.2008) Bunlar:

1. Dünya ekonomisi içinde sermayenin küreselleşmesi, üretim, değişim ve dağıtım süreçleriyle siyasal alan arasında boşluğun artması ve devlet egemenliğini azaltması,
2. Bağımsız ve egemen devlet ilkesi ile hegemonik güçler ve iktidar blokları (başlarda, 1945-1989 *Soğuk Savaş* döneminde global politikaların Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'ne endekslenmesi, ardından Avrupa Topluluğu ve Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) gibi bölgesel iktidar bloklarının belirmesi) arasındaki çekişmenin, egemen devletin

giderek güçlerini elinden alarak zayıflatan ve sınırlayan gelişmeler olarak gelişmesi,

3. 1945'den beri sayıları ve etkileri giderek artan Uluslar arası Para Fonu, Dünya Bankası gibi uluslar arası örgütler, bir yandan global bağların yoğunlaşmasına neden olurken, bir yandan da ulus-devletlerin karar alma süreçlerini etkileyebilmesi,
4. Uluslar arası hukukun devletler yanında bireyleri ve devletler dışı örgütleri özne olarak kabul etmesi, devlet egemenliğini sınırlayan başka bir oluşum olarak ortaya çıkması,
5. Global dinamiklerin giderek iç-dış politika ayrımını ortadan kaldırmasıdır.

Tüm bu ekonomik gelişmelerin sonucu olarak günümüzde ulusal devletin amaçlarında öncelik sıralamaları değişmektedir. Oran (2000, s. 44), ulus-devletin değişen amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır:

1. İlk değişen içte tam istihdam yerine, dışta uluslar arası rekabet amacı geçmektedir.
2. Gelirin yeniden dağılımını engelleyen sosyal hakların yerine, kaynakları üretime sevk etmeyi hedefleyen bir biçimde oluşturulan sosyal politikanın yeniden düzenlenmesi (yani, sosyal hakların azaltılması) geçmektedir. Örn, emeklilik yaşının yükseltilmesi, transfer harcamalarının ve sübvansiyonların azaltılması,
3. Devletin egemen başat rolü yerine, yeni oluşmaya başlayan yönetim mekanizmaları geçmektedir.

Tüm bunların sonucu olarak, ulusal devletin amacı artık “dengeli ulusal ekonomi” değil, “uluslar arası rekabet edebilen ekonomi” dir. Tüm bunların sonucu olarak, ulusal devletin amacı artık “dengeli ulusal ekonomi” değil, “uluslar arası rekabet edebilen ekonomi”dir.

Özetle hakim devletler sistemi, şu aşındırıcı faktörlerden dolayı sorgulanmaktadır; ilk olarak devlet nükleer silahlanma ve benzeri açılardan güvenliği sağlama kapasitesini kaybetmeye başlamıştır. İkinci olarak, ozon tabakasının delinmesi, asit yağmurları, küresel ısınma gibi çevresel sorunlar karşısında, atmosfer, okyanus ve doğal hayat gibi küresel ortak alanların korunmasını devletler sağlayamamaktadır. Farklı bir ifadeyle egemen ve bağımsız devletlerden oluşan sistem, çevreyi korumada başarılı

olamamaktadır. Üçüncü olarak, ekonomik verimlilik ve etkinlikler çerçevesinde devlet, elverişli bir ortam sunamamaktadır. Özellikle hızlı sermaye, haber ve bilgi akışlarıyla ortaya çıkan etkileşim devlet egemenliğini azaltmıştır. Dördüncü olarak da kültür ve sosyal açıdan, devlet dışı organizasyonların (NGO) gelişimine imkân veren ulusal ve uluslar ötesi yapılanmalar devleti sınırlandırmaktadır. Bu gelişmeler devletler arasındaki işbirliğini ve bağımlılığı artırmakla birlikte, ulus-devlet yapısının güçlenmesini de gerektirmektedir.

Karabağ'a (www.jeopolitik.org – 18.05.2008) göre küresel etkenler aracılığıyla devleti aşındıran temel faktörleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

1. Yasa dışı (illegal) faaliyetlerin uluslar arası hale gelmesi: Uyuşturucu kaçakçılığı, terörizm, silah kaçakçılığı, korsanlık ve kara para aklama da bu faaliyetlere dahil olmak üzere, tüm suçlar gittikçe artan bir şekilde, devletlerin otoritesinden kaçabilen ve bu otoriteleri göz ardı eden, uluslar arası mafya ve örgütlenmeler tarafından kontrol altında tutulmaktadır. Aynı durum daha az, fakat büyüyen oranlarda tarihi ve sanat eserleri ile nesli tükenmekte olan hayvan ve bitki türleri içinde geçerlidir. Bu tür faaliyetler interpolün (uluslar arası polis teşkilatı) güçlenmek zorunda kalmasına, devletler arasında bilginin ve suçluların alış-verişine ve milletler arası yaptırıma sahip mahkemelerin oluşmasına yol açmaktadır. Bir başka ifadeyle, büyüyen oranlarda ve bağlayıcı ortak çalışmaların oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Buda devletlerin merkezi karar almalarını engellemektedir.
2. Küresel sağlık problemleri: AIDS, tüberküloz, veba ve diğer bulaşıcı hastalıklar insanların gittikçe artan hareketlilikleri nedeniyle, hızla bir şekilde yayılmaktadır. Bu da, devletler tarafından oluşturulan ulusal sağlık planlarını etkilemekte ve bozulmasına sebep olmaktadır. Böylece uluslar arası ilişkiler zorunlu hale gelmektedir. AIDS gibi özellikle öldürücü hastalıklar, yönetici ve toplumsal hizmetler konusunda yetersiz, hükümetleri zayıf olan ülkelerde uluslar arası yardımı zorunlu hale getirmektedir. Sağlık konularında uluslar arası yardıma ihtiyaç duyan, Afrika'daki ülkeler başta olmak üzere pek çok gelişmekte olan ülkede, hastalıklardan dolayı yaklaşık on genç insandan biri ölmektedir.
3. Küresel ekonomi: Pek çok küresel şirket, büyümekte, zengin olmakta ve bir çok devletten daha büyük ve daha bağımsız kararlar alabilmektedirler. Bu

şirketlerin küresel pazarda etkili olmaları ve sermaye yatırımlarının serbest hareket edebilmesi, zamanla devletlerin kendi ekonomileri üzerindeki kontrolünü zayıflatmaktadır. Dünya Ticaret Teşkilatı, küresel ticarete bir otorite olmayı amaçlamaktadır. Ancak bunun karşısındaki en önemli engel ulus-devlettir. Ulus-devleti aşım, küresel pazarı ve sermaye hareketliliğini sağlamak için, iki türlü yol izlenmektedir: Birincisi küresel şirketler oluşturmak; ikincisi ise ulus-devletlerin yetkisini kırmak için yerel birimlerin özerkliklerini sağlamak ve bu amaçla uyumlu olarak bölgesel işbirliklerini teşvik etmektir.

4. İçteki güçlerin gerileyişi: Merkezi otoriteyi kullanmanın zorlanması nedeniyle bir çok devlet, hükümet güçlerinin sorumluluğunun yerel devlet birimlerine dağıtılmasını kabul etmektedir. Etnik azınlıkların haklarının korunması, büyüyen iş dünyasının baskısı ve devlet giderlerinin artması gibi faktörler, yerel birimlere daha fazla yetki verilmesi yönünde adımlar atılmasını sağlamaktadır. Bu da, ulus-devletin yetkilerini devretmesi, yani egemenliğinin sınırlanmasına neden olur.
5. Küresel kültür: Batı kültür unsurlarının hemen hemen her devlete hızlı tesiri, yerel kültürleri bozmakta, değiştirmekte ve kültürler arasındaki farkları da azaltmaktadır. Ülkeler arasında meydana gelen gönüllü veya gönülsüz büyük göçler de, kültürel ayrılıkları etki yapmaktadır. Bu etkileşimde doğu kültürlerinin de Batı üzerindeki etkilerini yadsımak bir eksiklik olacaktır. Bu karşılıklı etkileşimin ortaya çıkardığı sonuçlarda ulus-devletin temel değerlerini etkilemiştir.
6. Çevresel bozulma: Günümüzde ekolojik sorunlar da sınır tanımamakta, uluslar arası etki yaratmaktadır. Ozon tabakasının incilmesi, büyük buz parçalarını erimeye başlaması küresel ısınma gibi çevre sorunları, bütün gezegendeki şartları tamamen değiştirebilir. Mevcut sınır ötesi her türlü kirlilik ve her türlü atığın hareketliliği, sadece bir devletin başa çıkabileceğinin ötesinde, başlı başına ciddi küresel bir problemdir. Uluslar arası çevre kanunları, sadece işbirliğini teşvik etmekle kalmayıp, kuralları ihlal edenleri de devletler de dahil olmak üzere cezalandırmaktadır.
7. Devletlerin iç işlerine uluslar arası müdahaleler: Bu İkinci Dünya Savaşı'nda ülkelere empoze edilen askeri baskı ve kontrollerle başlamış ve giderek tüm dünyaya yayılmıştır. Güney Afrika'da olduğu gibi ırk ayrımcılığının, Irak'a

müdahale veya insan haklarının ihlaline varan yaptırımlar şeklinde hayat bulmaktadır.

8. Metropollerin önem kazanması: Metropoller aracılığıyla da ulus-devlet erozyona uğratılmaktadır. Alt ve üst yapı açısından donanımları artırılan metropoller, küresel hareketliliğin merkezi üssü olmaktadır. Küresel olarak bir dizi kararın uygulanması, sermaye ve üretim hareketliliğinin en etkin merkezleri haline gelmeleri, ulus-devleti pek çok zaman devre dışı bırakmaktadır. Birçok açıdan devletlerin merkezleri sayılan başkentleri metropollerin yanında ezilmekten kurtulamamıştır.
9. Bilim ve teknoloji: Küreselleşmenin en güçlü silahlarından biri olan bilim ve teknoloji, oldukça gelişmiş ulaşım ve iletişim araçları aracılığıyla bireyler ve gruplara, hükümetlere alternatif oluşumlar meydana getirme, uluslar arası sınırları göz ardı edebilen bağımsız kuruluşlar oluşturma imkânı tanımaktadır. Denizin ve uzayın kullanımı, çok karmaşık ve pahalı hale gelmiştir. Bu nedenle, hiç bir devlet tek başına gelişmiş komplike faaliyetler yapamamaktadır. Bir devlet görevlisinden veya seçilmiş bir görevliden daha fazla etkili hale gelen bilgisayar, doğal olarak devlet yapılarında aşındırıcı etkiye sebep olmaktadır.
10. Devlet dışı organizasyonlar/gönüllü kuruluşlar (NGO) ve devletler arası teşkilatların (IGO) gelişimi: Geçen yirmi yıl içerisinde devletsiz organizasyonların (NGO) hızla arttığı görülür. Refah, bilgi ve vakıflarla birlikte, devletsiz organizasyonların sayısı da artmıştır. Devletler dışı uluslar arası örgütlerin (Devletsiz örgütler / sivil toplum örgütleri – NGO / nongovernmental organizations) sayısı 1951’de 832’den, 1990’larda 5000’lere yükselmiştir Bu organizasyonlar, ulusal ve uluslar arası politikaları etkilemeye başlamış, bir bakıma devletlerin güçlerini de azaltmışlardır. Bunun yanında, devletler arası teşkilatların sayısında da artışlar olmuştur. Pek çok devlet karar verme yetkilerini ve fonksiyonlarını devletler arası teşkilatlara verme ihtiyacını duymuştur.
11. Uluslar arası hukukun gelişimi: Küreselleşmenin bir sonucu olarak küresel bağımlılığın artması devletlerin hukuk sistemlerini de etkileyerek, devletler üzerinde yaptırımı olan –hatta kararlarına itiraz dahi edilemeyen- uluslar arası hukuk kurallarının gelişmesine neden olmuştur. Bu da bireyler, gruplar veya toplumları dikkate alan hukuk kurallarının oluşumuna imkân vererek uluslar

arası hukukun gelişmesinin bir sonucu olarak, devlet egemenliğini sınırlandırmasına neden olmaktadır.

9. ULUS DEVLET BAĞLAMINDA KOSOVA ÖRNEĞİ

Çalışmanın bu kısmına kadar, olgularla ilgili örnekler verilerek açıklanmaya çalışılsa da, verilen bilgiler genel olarak teorik nitelikliydi. Çalışmanın bu kısmında ise verilen teorik bilgileri pratik bir şekilde değerlendirebilmek için, temelleri çok daha ileriye götürülebilecek olsa da, esas anlamda I. ve II. Balkan Savaşları bitiminde nüfusunun büyük bir bölümünü Arnavutların oluşturduğu bölgelerin yaklaşık yarısını kapsayan Kosova ve Makedonya'nın bazı bölümlerinin Çarlık Rusyası, Fransa ve İngiltere tarafından desteklenen Sırp ordusunca ele geçirildiği döneme kadar geriye götürülebilecek, Kosova sorununa değinilecektir.

Kosova sorunu olarak adlandırılan durumun analizi için öncelikli olarak Kosova tarihine kısa bir bakış yapılacaktır. Ardından 1913'ten itibaren Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonrası durum, Soğuk Savaş ve sonrası dönem, Sırp'ların bölgeye müdahale etmesi ile ortaya çıkan durum ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 sayılı kararı ile oluşan durum ile 2008 yılına kadar yaşanan gelişmeler anlatılacaktır.

Kosova; 17 Şubat 2008 tarihinde Kosova Başbakanı Haşim Taci tarafından Kosova'nın bir daha asla Belgrad tarafından yönetilemeyeceğini belirterek yaptığı bağımsızlık ilanı ile tüm dünyada, hem egemen ulus devletleri hem de taahhütlerle bağlı oldukları uluslar arası aktörleri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve askeri olarak içine çekmiştir. Bağımsızlığın ilanından itibaren bağımsız Kosova'yı tanıyanlar, tanıyacak olanlar, karşı çıkanlar ve tanımayanlar ve hatta bu dört durum arasında kalanlar olarak dağılımı yapılabilecek egemen güçlerin (aktörlerin) hangi sebeplerle içinde oldukları tavırlar anlatılmaya çalışılarak çalışmanın sonuç kısmına geçilecektir.

9.1. Kosova'nın Coğrafi, Siyasi ve Demografik Yapısı

17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden Kosova 10.912 km² lik bir alana ve 2.200.000 kişilik bir nüfusa sahiptir. Coğrafi yapı olarak Balkanlar'da, Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk devletlerine sınırı olan ve cumhuriyet rejimine sahip olan bir devlettir. 2.200.000 kişilik nüfusa sahip Kosova'nın etnik dağılımının başında Arnavutlar bulunuyor.

Kosova'nın yüzde 80'inden fazlasını oluşturan Arnavutlar ve yüzde 10'luk nüfusa sahip Sırp'lardan sonra hemen hemen yüzde 2'serlik nüfuslarıyla Türkler ve Boşnaklar geliyor. 120 sandalyeli Kosova parlamentosunda Türkler ve Boşnaklar 3'er Sırp'lar ise 11 milletvekiliyle temsil ediliyor. Geriye kalan büyük çoğunluğu ise Arnavut kökenli üyeler oluşturuyor.

9.2. Kosova Tarihine Genel Bir Bakış

Roma İmparatorluğunun zamanına kadar geri götürülebilecek olan Kosova'nın ismi bölgede yaşayan Dardanlardan ötürü Dardhania olarak anılmaktaydı. Günümüzde Kosova'da Dardanlara ait birçok kalıntıya rastlanmaktadır. Kosova'da yaşayan Arnavutların Dardanlardan (İlirya) geldiklerinin en güçlü kanıtı; insan yapısı, aynı kültür ve dilin konuşulmasıdır. Dil zaman geçtikçe değişmiştir ancak aynı dilbilgisi kuralları içermektedir. Arnavutça kelimelerin çoğu İlirya'da konuşan dilden kaynaklanmaktadır. Bunun en güçlü kaynağı eski Yunan felsefecilerin kitaplarında - İilir diline ait pek çok kelimeyi kullanmasıdır.

Kosova I. Murat zamanında 1389 I. Kosova Savaşından sonra Osmanlı topraklarına katıldı. 1444 – 1479 arasında Arnavut Krıya Prensi Gjergj Kastrioti'nin (Skanderbeg) direniş dönemi hariç olmak üzere 5 asırdan fazla Osmanlı idaresinde kaldı. Kosova'nın çok önemli Batı-Doğu ticaret yolları üzerinde bulunması nedeniyle, Osmanlı yönetimi Venedik'in de kontrolüne yakın olan Arnavutluk'un geri kalan bölgelerinin aksine yoğun bir devşirme-islamlaştırma politikasını Kosova topraklarında uyguladı. Osmanlıların izlemiş olduğu bu uygulama Avrupa'da yaşayan Müslüman toplumun büyük bir kısmını oluşturmaktadır. 1878 Rus - Osmanlı savaşı sonrası bölgede güçlenen Sırp'lar, Kosova'da hak iddia etmeye başladılar ve bölge 1912'de yapılan I. Balkan Savaşı sırasında Sırbistan'ın eline geçti. 2. Dünya Savaşının sonuna kadar bölgeye hakim olan durum; savaşın sonlarına doğru İtalya'nın Almanya'ya teslim olması üzerine bölgede uzun bir süre barışın gelmesini sağlayan Tito tarafından kurulan meclisçe; Yugoslavya 1945 yılında ilan edildi. Bağımsızlık ilanıyla bölgede haki rejim olan monarşi yıkıldı. Bu olaydan sonra Kosova; Yugoslavya'ya bağılı bir eyalet statüsüne geçti.

Kosova, 1974 Anayasası ile Yugoslavya'yı oluşturan altı cumhuriyetin yanında Voyvodina ile birlikte iki özerk bölgeden birini oluşturmaktaydı. Kosova ve Voyvodina'ya cumhuriyet statüsü verilmemesinin temel nedeni bu iki bölgede çoğunluğu oluşturan Arnavut ve Macarlar topluluğunun, Yugoslavya dışında kendi topraklarına sahip

olmalarından kaynaklanıyordu. Bu iki özerk topluluk; bölgede yerleşik cumhuriyetlerin sahip olduğu bütün haklara (kendi hakkını tayin etme hakkı hariç) sahipti. 1974 anayasası ile Kosova'ya kendi meclisini oluşturma, kendi yöneticilerini seçme hakkı verilmiş oldu. Bu haklarla Kosova halkı kendi kendini yönetmeyi öğrenmeye başladı. Böylece, Tito'nun hayatı boyunca Kosova kendi kararlarını kendi alırken, Kosova'da halk tam bir birlik beraberlik içinde hayatını sürdürdü. (www.tpb.org.tr – 30.09.2007)

9.3. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Yugoslav lider Tito'nun ölümü (1980) ve soğuk savaşın getirmiş olduğu hareketsiz durumun 1990'lar başından itibaren sona ermesi üzerine, Balkan kazanı tekrar kaynamaya başladı. Sırlar, milliyetçilik rüzgarının etkisiyle ve Miloseviç'in Sırbistan yönetimini ele geçirmesiyle birlikte, bölgede hakimiyeti kendi lehlerine çevirmeye başladılar. Özellikle 1389 tarihli Kosova Savaşı'nın 600. anma gününde Miloseviç'in yaptığı konuşma fitilin ateşlenmesine neden oldu. Bu konuşmanın ardından Kosova'ya 1974 anayasasıyla verilen özerklik kaldırıldı ve Kosova Sırbistan devletine bağlandı. Kosovalılar ise bu yapılan girişimlere karşılık olarak, Kosova içerisinde yerleşik devlet dairelerinde çalışmayı bırakarak, Sırp etkisini kırmaya çalıştılar. 20. yüzyılın sonlarına değin süren bunalımlı yıllar, özellikle 1999'da yerini silahlı çatışma ve müdahalelere bıraktı. Sadece eylemler aracılığıyla soruna diğer aktörlerin tepkisini çekemeyeceğini anlayan Kosovalılar bu dönemde oluşturdukları "Kosova Kurtuluş Örgütü" (KLA) aracılığıyla silahlı mücadeleye başladılar.

Bu mücadeleyle birlikte bölgedeki sorun kanlı çatışmalara döndü ve uluslar arası aktörler Miloseviç yönetimi üzerindeki baskılarını arttırarak derhal Kosova'dan çekilmesini istediler. Miloseviç, uluslar arası camianın baskılarına olumsuz yanıt verince, 24 Mart 1999 tarihinden itibaren NATO kuvvetleri bölgeye havadan askeri müdahalede bulunmaya başladı. Aralıksız bir biçimde 78 gün süren ve Sırp birliklerini yoğun ateş altında tutan saldırı sonrası NATO, Federal Yugoslavya Cumhuriyeti ve Sırbistan arasında 09 Haziran 1999 tarihinde Askeri-Teknik Antlaşma (Military Technical Agreement) imzalandı (www.nato-otan.org – 04.03.2008) ve Sırlar bölgeden çekilmeyi kabul etti. Ancak bu 78 günlük süreç içerisinde Sırlar yaklaşık bir milyon insanın tehcir edilmesine ve silahlı mücadeleyi başlatan "Kosova Kurtuluş Örgütü" mensuplarına soykırım olarak nitelendirilebilecek bir dönem yaşattılar.

9.4. Birleşmiş Milletler Dönemi

Tarafların, Askeri-Teknik Anlaşmayı imzalamasından bir gün sonra olağanüstü toplanan ve Kosova'nın bağımsızlığına kadar giden süreçte bölgede hakim olacak yapının temellerinin atıldığı Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplantısında 1244 sayılı karar alındı.

Kararın özellikle çatışmaların sonlandırılması açısından en önemli maddesi “Özellikle federal Yugoslavya cumhuriyetinin Kosova’da uyguladığı şiddete ve baskıya derhal ve kanıtlanabilir bir son vermesine ve Kosova’daki bütün askeri, polisiye ve yarı askeri güçlerini hızlı bir planla geri çekmesi ile uluslar arası güvenliğin buradaki varlığının eş zamanlı olarak yapılandırılmasını talep eder” olmuştur. (www.un.org – 25.04.2008) Aynı metnin notlar kısmında ise Askeri-Teknik Anlaşmaya uygun olarak Sırpların “dönüş için hızlı ve kesin bir plan, örneğin 7 gün içinde geri çekilmenin tamamlanması ve hava koruma silahlarının 48 saat içinde her iki taraf içinde güvenli bölge olan 25 km geriye çekilmesine” karar verilmiştir. Kosova'nın geleceğiyle ilgili olarak ise, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, ilgili uluslar arası organizasyonların yardımı ile birlikte Kosova’da uluslar arası memur varlığını sağlamak, Kosova’da Federal Yugoslavya Cumhuriyeti yönetimi altında tatmin edici bir özerklik, geçici bir yönetim kurmak ve geçici yönetimi sağlayacaktır. Bütün Kosova halkına huzurlu ve normal bir hayat kurarken ve denetlerken geçici, demokratik, kendi kendini yönetme kurumunun gelişimini sağlamakla görevlendirmiştir. Bu önerenin ardından Kosova'nın yönetimini UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo), güvenliğini ise NATO kuvvetlerinden oluşan KFOR (Kosova Force-The International Security Force) tarafından üstlenilmiştir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı gereğince KFOR Kosova’da düşmanca davranışlara son vermektен ve tüm etnik toplumlar için, bu toplumların malları, tarihi ve manevi mirasları için güvenli bir ortam sağlamaktan sorumludur. Böylece, Kosova'nın yönetimi ulus üstü/ötesi örgütlere (aktörlere) bırakılmıştır.

Önerenin ilerleyen kısımlarında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterini temsilen bölgeye özel temsilci göndermesi ile ilgili olarak “Genel Sekreterin uluslar arası sivil varlığının uygulamalarını kontrol etmesi için güvenlik konseyi ile diyalog halinde olacağı bir özel temsilci atamasını istemektedir. Her 2 tarafın da aynı hedefler ve karşılıklı destekleyici tavırlara karşı idareyi garanti altına alması için genel sekreterin atayacağı özel temsilciyi görevlendirmesini ayrıca talep eder.” maddesini eklemiştir. Bu karara istinaden atanan Genel Sekreter özel temsilcisi Hans HAEKKERUP tarafından hazırlanan “Kosova

Geçici Öz Yönetim Anayasal Çerçevesi"³ 15 Mayıs 2001 tarihinde imzalanarak yürürlüğe girmiştir. 14 maddeden ibaret anayasal çerçevesi şu başlıklardan oluşmaktadır:

1. Temel Hükümler, Kosova, uluslararası geçici yönetim altında bulunan, halkı ile birlikte kendine özgü tarihi, hukuki, kültürel ve dil niteliklerine sahip bir varlıktır
2. Öz Yönetim Geçici Kurumlarının Uyması Gereken İlkeler, Yasama, yürütme ve yargı arasında güç ayrılığı ilkesini geliştirir ve bu hususlara tamamen uyar.
3. İnsan Hakları, Kosova'da yaşayan tüm insanlar, ne sebeple olursa olsun hiçbir şekilde ayrımcılığa uğramadan, insan hakları ve temel özgürlüklerden eşit olarak yararlanır.
4. Toplulukların ve Topluluk Üyelerinin Hakları, Aynı etnik, din ya da dil grubuna mensup kişilerin oluşturduğu topluluklar, kendi etnik, kültürel, dini ve dil kimliklerini muhafaza etme, koruma ve ifade etme konusunda bu Bölümde belirtilen haklara sahiptir.
5. Öz Yönetim Geçici Kurumlarının Sorumlulukları, Ekonomi ve finans politikası, mali ve bütçe konuları, yönetim ve yürütülen gümrük çalışmaları, yerli ve yabancı ticaret, endüstri ve yatırımlar, eğitim, bilim ve teknoloji, gençlik ve spor, kültür, sağlık, çevre koruma, çalışma ve sosyal refah, aile, cinsiyet ve küçükler, ulaşım, posta, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri, kamu yönetimi ve hizmetleri, ziraat, ormancılık ve kırsal gelişim, istatistik, saha planlama, turizm iyi yönetim, insan hakları ve eşit fırsatlar, yabancılarla ilgili işlerin (Kosova dışında yaşayan kişiler) yürütülmesi ve takip edilmesi.
6. Kanun ve Düzen, Uluslararası toplumun desteği ile, Kosova Polis Servisi suçun önlenmesi, adli bilgi toplama, adli soruşturma, adli araştırma ve suçla mücadele alanlarındaki yeterliliği artırılmaktadır. Bu durum, Kosova Polis Servisi'nin kanun ve düzenin sağlanmasında aşama aşama ek sorumluluklar yüklenmesini mümkün kılar.
7. Kosova Koruma Güçleri, Kosova Koruma Güçleri, Kosova'da faaliyet gösteren, yasayla kurulmuş, acil ve insani yardımın gerektiği durumlarda halkın güvenliği için hızlı tepki verebilen, bir sivil acil durum kurumudur.
8. Birleşmiş Milletler Özel Temsilcisi'ne Tanınan Yetki ve Sorumluluklar, (aşağıda ayrıntılı bir şekilde verilecektir.)

³ "Kosova Geçici Öz Yönetim Anasal Çerçevesi"nin tam metnine ulaşmak için http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/06turkish/CF_Turkish_Anayasal_Cerceve.pdf

9. Öz Yönetim Geçici Kurumları: Meclis, Kosova Başkanı, Hükümet, Mahkemeler ve Anayasal Çerçeve de belirtilen yargı mercileri gibi diğer kuruluşlar,
10. Ombudsman (Bağımsız Makam): Özellikle insan hakları ile ilgili şikayetler için, Kosova'daki tüzel ve gerçek kişiler, tehdit altında kalmaksızın, insan hakları ihlalleri ya da Kosova'daki kamu mercilerinin yetkilerini kötüye kullanmasına yol açan eylemlere ilişkin olarak bağımsız makama (Ombudsman) şikayette bulunma hakkına sahiptir.
11. Bağımsız Kurum ve Kuruluşlar, Merkez Seçim Komisyonu, Kosova Yargıç ve Savcılar Kurulu, Genel-Murakıp Kurumu, Kosova Bankacılık ve Ödemeler İdaresi, Bağımsız Medya Komisyonu, Kamu Yayınları Kurulu ve Emlak ve Mülkiyet Müdürlüğü ve Emlak Davaları Komisyonu.
12. Birleşmiş Milletler Özel Temsilcisinin Yetkileri,
13. KFOR'un Yetkileri, Bu Anayasal Çerçeve de yer alan hiçbir hüküm ya da ifade, BMGK 1244 Sayılı Kararı (1999) ve Askeri Teknik Anlaşmaya (Kumanovo Anlaşması) ile belirlenen görevlerini tam anlamıyla yerine getirmesi konusunda Uluslararası Güvenlik Varlığının (KFOR) yetkilerini etkilemez.
14. Son Hükümler, BMGS Özel Temsilcisi, kendi inisiyatifiyle ya da Meclis üyelerinin üçte iki çoğunluğunun desteğiyle, bu Anayasal Çerçeve üzerinde değişiklikler yapabilir.

(www.unmikonline.org – 20.07.2007). Anayasal Çerçeve için Kosova'ya tanınan yetkileri kısıtlandırmak ve gözetimi güçlü bir şekilde kullanabilmek için 8. maddede Birleşmiş Milletler Özel Temsilcisine geniş yetkiler tanınmıştır. 26 alt maddeden oluşan yetki ve sorumluluklardan en önemlileri şöyledir:

1. Toplulukların hak ve çıkarlarının tamamen korunması sağlama konusundaki Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararıyla kendisine tanınan tam yetkisi kesinlikle korunur.
2. Öz Yönetim geçici kurumlarının Birleşmiş Milletler güvenlik Konseyi'nin 1244 Sayılı kararına (10 Haziran 1999) ya da söz konusu karara göre Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri (BMGS) özel temsilcisinin sorumluluklarını yerine getirmesinde uygun şekilde hareket etmediği kararına vardığında, meclisi feshetmek ve yeni seçimleri ilan etmek yetkisi bulunmaktadır. BMGS Özel

Temsilcisi bu yetkisini Kosova Başkanına danışarak kullanır. Meclis üyelerinin üçte ikisinin desteklediği bir kararla BMGS Özel Temsilcisinden Meclisi feshetmesini talep edebilir. Bu talep, BMGS Özel Temsilcisine Kosova Başkanı tarafından iletilir.

3. Kosova Konsolide Bütçesine ilişkin mali ve siyasi parametreleri belirleme konusunda nihai yetkiye sahip olmak ve söz konusu Bütçeyi onaylamak; Ekonomik ve Mali Konsey tavsiyesi ile karar vermek.
4. Hakim ve savcılarının görevlendirilmesi, görevden alınması ve disiplin altına alınmasına ilişkin nihai yetkisini kullanmak,
5. BMGK 1244 Sayılı Kararı (1999) kapsamında tüm konularda devletler ve uluslararası örgütlerle anlaşmalara varmak,
6. Görevini ifa sırasında, devletler ve uluslararası örgütler de dahil olmak üzere dış ilişkileri yürütmek. Dış ilişkiler alanında sorumluluklarını yerine getirirken, BMGS Özel Temsilcisi Öz-Yönetim Geçici Kurumlarına ilgili konularda danışır.
7. Bunların yanı sıra para politikası, Gümrük hizmetleri, yerel personel, Kosova Koruma Güçleri, Uluslar arası taahhütlerin yerine getirilmesi ve denetlenmesi, kamu ve sosyal statüye sahip teşebbüsleri denetlemek, emlak davaları komisyonu, ticari mülkiyet ihtilafları, belediyelerin mevcut sınırlarının korunması, ekonomi ile ilgili tüm atamaların yapılması, kamu yayınlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi gibi görevleri bulunmaktadır. (www.unmikonline.org 20.07.2007)

Özel Temsilci için tanınan bu geniş yetkiler için uluslar arası yönetimin eski hukuk uzmanlarından Dr. Axel SCHWARZ, Kosova'daki Birleşmiş Milletler yönetiminin iktidar yapılarının analizinde "mutlakiyetçiliğin dönüşünden" bahsetmektedir. (Reljiç, 2007, s. 111) Özel Temsilciye tanınan geniş yetkilerin yanında Kosova'ya uzun vadede tam bağımsızlığa dönüşürecek referandum, self determination (kendi kaderini tayin hakkı) veya benzeri bir süreçten de bahsedilmemiştir.

Yukarıda bahsedilen eleştiri ve değerlendirmelere rağmen Kosova yeni dönemde önemli kazanımlar elde etmeyi sağlamıştır. UNMIK yönetimi altında Kosova, bağımsız devletlere özgü bütün kurumlara neredeyse kavuşmuş oldu. Her şeyden önemlisi, Kosovalılar düzenli gerçekleştirilen seçimler sayesinde, kendi siyasi temsilcilerini seçme hakkını elde etmiş oldular. Kosova, hukuki olarak BM'nin 1244 sayılı karar ile Sırbistan'a bağlı olmasına rağmen fiili olarak bağımsız bir ülke haline geldi. UNMIK yönetimi altında

bulunan çok sayıda yetki Kosova kurumlarına devredildi ve bu konularda sorumluluk Kosovalı liderlere bırakıldı. (www.tpb.org.tr – 30.09.2007)

2005 yılının sonlarına kadar devam eden süreç, Ekim ayının sonunda BMGS'nin Marti AHTİSARI'yi "Kosova Başmüzakerecisi" olarak atamasından sonra bağımsızlık yolunda yeni bir adım atılmış oldu. Ahtisari yaptığı çalışmaların sonunda "denetimli bağımsızlık" olarak nitelendirilebilecek bir metni tarafların oylamasına sundu.

Gürüzücü'ye göre (www.globalstrateji.com – 03.05.2008) çalışma temel olarak Kosova'yı Sırbistan'ın toprak bütünlüğü içinde tutarken, Kosova'ya bir devlet gibi uluslararası teşkilatlara üye olabilmeye yetkisi tanıyor. Diğer taraftan Kosova'da azınlık durumuna düşen Sırp'ların haklarının korunması hususunda Kosova Sırp'larına da geniş yetkiler tanınmasından öte Kosova'yı çok-etnikli bir devlet olarak tanımlamaktaydı. Tam bir bağımsızlık teklif edilmemesine rağmen görüşmelerde Kosova tarafı planın uygulanabilirliği ve kendi isteklerine cevap vermesi bakımından olumlu görüş bildirirken, Sırbistan parlamentosu planı 15'e karşı 225 oyla reddetti.

Ahtisaari Planı'nın Kosova tarafından olumlu karşılanması ve Sırbistan tarafından yukarıda belirtildiği şekilde neredeyse oybirliğiyle reddedilmesi uluslar arası camia tarafından üzüntüyle karşılandı ve Kosova'nın bağımsızlık yolunda engellerden en önemlisi olan kısım önünden kalkmış oldu. Kosova'nın çözüm konusunda istekli taraf olarak görünmesi genel kabul gördü. 2008 yılına kadar çözüm konusunda taraflar arasında fikir birliğine varılamaması Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği gibi uluslar arası aktörler Kosovalıları tek taraflı olarak tam bağımsızlık konusunda cesaretlendirmeye başladı.

9.5. Bağımsız Kosova

Kosova ile ilgili bağımsızlık çalışmalarının Sırbistan ve Rusya (Rusya konuyla ilgili sürekli olarak veto hakkını kullanmaktaydı) tarafından sürekli olarak engellenmesi veya ötelenmesi üzerine, Batı'nın desteğini ve ümit verici açıklamalarına güvenen Kosova, (ABD, 2007 Haziranında Kosova'nın tek taraflı olarak bağımsızlık ilan etmesi gerektiğini açıkça vurgulamaya başladı) 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını 120 üyeli Kosova Meclisinde oybirliğiyle kabul ederek ilan etti. 11 Sırp kökenli milletvekilinin katılmadığı bağımsızlık ilanının ardından tüm uluslar arası camianın dikkati buraya çekildi.

Kosova Başbakanı Haşim TACİ, bağımsız ve demokratik Kosova'nın ilanının ardından tüm dünya ülkelerini Kosova'yı tanımaya çağırdı. Kosova'da bağımsızlık ilanının ardından, denetim Birleşmiş Milletlerden Avrupa Birliği'ne geçecek. Kosova ile Sırbistan

arasında sınır oluşturuldu. Kosova'daki Avrupa Birliği temsilciliği, bundan sonra Uluslararası Sivil Temsilcilik adı altında hizmet vereceğini açıkladı. Böylece Birleşmiş Milletler'in de 1999 yılından bu yana Kosova'da üstlendiği yönetim sona ermiş oldu. Kosova'da Avrupa Birliği ülkelerinden bin 900 polis ve yargı mensubu görev yapacak. (www.trt.gov.tr – 13.12.2007)

9.6. Son Bağımsız Devlet Kosova'nın Ulus Devlet Bağlamında Değerlendirilmesi

Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslar arası aktörlere duyurulmasından itibaren Kosova'nın bağımsızlığıyla doğrudan ilgili olan veya uluslar arası ilişkilerde bu bağımsızlık kararının yansımalarından dolayı olarak etkilenen/etkilenecek tüm ulus-devletler, ulusal çıkarları ve uluslar arası dengeler doğrultusunda karar vereceklerdir.

Bağımsızlık ilanının ardından devletler Kosova'yı;

1. Tanıyacaklarını,
2. Tanımayacaklarını,
3. Süreci yakından takip ederek daha sonra tanıyıp tanımamaya karar vereceklerini,
4. Uluslar arası örgütlerin (Birleşmiş Milletler veya Avrupa Birliği) verecekleri karara göre politika yürüteceklerini

açıklamaya başladılar.

Aşağıda dünya haritası üzerinde yer alan devletlerin; Kosova'nın tanınmasıyla ilgili Mart 2008 sonuna kadar aldığı kararlar anlatılmaya çalışılmaktadır.

- Kosova
- Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ülkeler
- Kosova'nın bağımsızlığını tanıyacağını açıklayan ülkeler
- Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacağını açıklayan ülkeler
- Kosova'nın bağımsızlığını tanımayı erteleyen ya da tarafsız bakan ülkeler.
- Şuana dek açıklama yapmayan ülkeler.

Şekil 9.1 Kosova'nın Bağımsızlık İlanına Uluslar Arası Tepkiler

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Resim:Kosovo_relations.png – 05.03.2008

9.6.1 Kosova'nın Bağımsızlığını Tanıyan Ülkeler

Kosova 17 Şubat'ta bağımsızlığını ilan ettikten sonra günümüze kadar 34 devlet Kosova'nın bağımsızlığını tanımıştır. Bu ülkeler; uluslar arası bağlantıları de göz önüne alarak bir tablo olarak aşağıda sunulmaktadır.

Tablo 9.1 Kosova'nın Bağımsızlığını Tanıyan Ülkeler ve Uluslar Arası Etkileri

Ülke	Uluslar Arası Etkileri
Kosta Rika	İlk tanıyan ülke, BMGK daimi olmayan üyesi
ABD	BMGK'nde veto hakkına sahip, NATO üyesi
Fransa, Birleşik Krallık	BMGK'nde veto hakkına sahip, AB ve NATO üyesi
Türkiye	Belgelerini Kosova makamlarına ilk veren ülke, AB'ne aday ülke, NATO üyesi
Çin Cum. (Tayvan)	23 ülke tarafından resmen tanınıyor
İtalya, Belçika	AB, NATO, BMGK daimi olmayan üyesi
İzlanda, Kanada	NATO üyesi
Hırvatistan	AB aday ülkesi
Bulgaristan, Macaristan, Slovenya, Hollanda, Polonya, Lüksemburg, Danimarka, Almanya, Letonya, Estonya	AB ve NATO üyesi
Finlandiya, İsveç, İrlanda, Avusturya,	AB Üyesi
Monako, Japonya, İsviçre, Peru, Malezya, Senegal, Avustralya, Arnavutluk, Afganistan	

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere bağımsızlığı tanıyan devletlerin büyük bir çoğunluğu AB ve NATO üyesi devletlerden oluşmaktadır. Diğer devletler ise bu ülkelere olan yakın ilişkileri ile bilinmektedir. Örneğin, Kosova'da yaşayan nüfusunun büyük bir çoğunluğunu Arnavutlar oluşturmaktadır. Monako bir çok organizasyon'da Fransa ile, Avustralya ise Amerika Birleşik devletleri ile beraber hareket etmektedir. Afganistan ise 7 yıldır NATO kuvvetleri tarafından yönetilmektedir. Burada göze çarpan en önemli husus

tanıyan 6 devletin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde daimi veya geçici üye olmasıdır. Aynı zamanda tanıyan devletlerin çoğunluğunu bölgede uzun yıllardır görev yapan NATO üyesi ülkeler oluşturmaktadır. Avrupa Birliği'nin tanıma konusunda devletleri serbest bırakması üzerine de 14 Avrupa Birliği üyesi devlet Kosova'yı tanımıştır. Tanımayacağını açıklayan İspanya, Yunanistan gibi devletler hariç diğer üye devletlerinde kısa zaman içinde Kosova'nın bağımsızlığını tanıyacağı tahmin edilmektedir.

Kosova'yı tanıyan devletler ile ilgili olarak, bazı devletlerin Kosova'yı neden tanıdığı konusunda bilgi vermek gerekirse; Türkiye temel anlamda iki sebepten dolayı Kosova'nın bağımsızlığına destek vermektedir. Bunlardan birincisi tarihsel bağlılıktır. Osmanlı Devleti'nden kalma yüzbinlerce Müslüman Kosova topraklarında yaşamaktadır. Müslüman Kosovalılarla var olan tarihsel bağ iki ülkeyi birbirine yaklaştırmaktadır. İkinci ve daha önemlisi ise siyasal ilişkilerdir. Benzer bir statüye sahip Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için Kosova'nın bağımsızlığının bir örnek oluşturacağı düşüncesi uluslar arası arenada bir çok kişi tarafından tahmin edilmektedir. Siyasal ilişkilerin ikinci ayağını ise müttefik ülkelerle beraber hareket etme düşüncesidir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği ve NATO üyesi birçok ülke Kosova'nın bağımsızlığını tanımıştır.

Türkiye'nin Kosova'nın bağımsızlığını tanıması konusunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile topraklarında yaşayan Kürt vatandaşları arasında bir paradoks yaşadığı farklı çalışmalarda dile getirilmektedir. Ancak bu iki durumda birbirinden tamamen farklıdır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, varlığı uluslar arası anlaşmalarla garanti altına alınmış bir devlet iken; Türkiye'deki Kürt vatandaşlar anayasa tarafından tüm vatandaşlara verilen haklara sahip Kosova'daki azınlık statüsünde olmayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıdır.

Avrupa Birliği üyesi devletler ise, yıllardır sönmeyen Balkan kazanının statükonun benzer şekilde sürmesi halinde tekrar alevleneceğinden korkmaktadır. Bölgede meydana gelecek olası bir savaş Avrupa Birliği'nin ekonomik gücüne büyük bir darbe vuracaktır. Kosova'da yıllardır devam eden süreç içerisinde zaten belirsizlikten dolayı uluslar arası şirketler bölgeye yatırım yapmamaktadırlar. Ayrıca, Ahtisaari planının sonuna kadar uygulayacağını Kosovalılar tarafından taahhüt edilmesi Avrupa Birliği açısından iyi bir örnek oluşturacaktır. Avrupa Birliği açısından Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesinin bir diğer önemli sonucu güvenlik ve savunma alanında yaşanacaktır. Avrupa Birliği, Kosova ile ilgili gelişmelerde, arka bahçesi olmasına rağmen, sürekli Amerika Birleşik Devletleri'nin gerisinde kalmıştır. Gerek Amerika Birleşik Devletleri tarafından gerekse de Avrupa Birliği'nin içinden yapılan telkinler Avrupa Birliği'nin konu üzerinde daha aktif görev alması ve katkılarını artırması yönündedir. Önümüzdeki dönemde Kosova ile ilgili

içindeki çalkantılara ve ayrı fikirlere rağmen Avrupa Birliği'nin izleyeceği ortak politikalar birlik için çok önemlidir.

Amerika Birleşik Devletleri ise bölgede NATO aracılığıyla uzun zamandır yaptığı askeri sevkıyatlar aracılığıyla kurduğu Bondsteel Askeri Kampı, dünyanın en büyük askeri üslerinden biri, ile bölgede askeri kontrolü elinde tutabilecek düzeye gelmiştir. Önleyici savunma stratejisinin bir ayağını oluşturan bu kamplardan olan Bondsteel Kampı için Amerika Birleşik Devletlerinin NATO güçlerine bundan sonraki süreçte ihtiyacı kalmamıştır. Aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri, Balkanlarda Arnavutların desteğini kazanarak da, ılımlı İslam projesini bir adım daha destekleme fırsatı bulmuşlardır.

9.6.2. Kosova'nın Bağımsızlığını Tanımayan Ülkeler

Bağımsızlığın tanınmasıyla ilgili diğer önemli taraf ise tanımayan (tanımayacağını açıklayan devletler) oluşturmaktadır. Sırbistan, Rusya, İspanya, Çin Halk Cumhuriyeti, İsrail, Hindistan, Romanya, Slovakya, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Yunanistan ve Azerbaycan Kosova'nın bağımsızlığını tanımayacağını açıklayan devletlerin başını çekmektedir.

Sırbistan ve Rusya hariç bırakılacak olursa kısaca İspanya Katalanya ve Bask bölgesi ile ilgili duyduğu endişelerden, Romanya ve Slovakya topraklarında yaşayan yoğun Macar varlığından, Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan bu sürecin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni tanımaya götüreceği endişelerinden, Azerbaycan ise Dağlık Karabağ sorununda benzer bir statüye gidileceği korkusundan dolayı Kosova'nın bağımsızlığına şiddetle karşı çıkmaktadır.

Bu devletler benzer korkularla topraklarında veya bölgelerinde uzun vadeli olarak azınlıkların veya ayrılıkçıların bağımsızlık taleplerinden korku duymaktadırlar. Örneğin Azerbaycan, Kosova'daki çözümün eski Sovyetler coğrafyasındaki bölgesel ihtilaflar için geçerli bir yol olmadığını belirtilmesini istemiş ve Karabağ'daki durumun farklılığına dikkat çekmiştir. (www.globalstrateji.com – 03.05.2008) Bu örneklere Gürcistan için Abhazya ve güney Osetya, Hindistan ile Pakistan arasında bölünmüş Keşmir, Kanada'daki frankofon Quebec'i dahil edebiliriz.(www.radikal.com) Ancak yine de belirtilmelidir ki Kosova'nın bağımsızlık ilanından duyulan endişe tüm bu devletlerde aynı şekilde gelişmemiştir. Örneğin, Kanada ile ilgili benzer endişeler duyulsa da, Kanada devleti Kosova'nın bağımsızlığını tanımaktan çekinmemiştir.

Yunanistan'ın bir diğer kaygısı ise Makedonların, Makedonya⁴ ile birleşmek istemesidir. Bunların yanında Yunanistan ile Sırbistan arasındaki tarihsel bağ ve yakınlık Yunanistan'ın Kosova'yı tanımama konusunda karar mekanizmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kosova'yı tanıma konusunun bir de dinsel ve mezhepsel boyutu var. Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri; Ortadoğudaki ve diğer bölgelerdeki Müslüman ağırlıklı toplumlara dinsel anlamda olumlu mesaj göndermek istemektedir. Bulgaristan, Romanya, Kıbrıs Rum Kesimi, Yunanistan ve Rusya ise, Sırbistan halklarının büyük bir çoğunluğunun Ortodoks olmasından dolayı tanımama konusunda bir biçimde ortak hareket etmektedirler.

Kosova'nın tanınmasını reddeden ülkelerin büyük bir çoğunluğu Kosova'nın bağımsızlığının domino etkisi yaratarak tüm dünyada şehir devletleri kuracağı endişesi taşımalıdır. Bu düşünceye göre birçok ayrılıkçı alt kimlik Kosova'nın bağımsızlığını örnek göstererek bağımsızlıklarını ilan edecektir. Ancak, domino etkisiyle başlayacağı düşünülen bağımsızlık ilanları diğer devletlerin onları tanımalarından sonra bir anlam ifade edecektir.

9.6.3. Kosova'nın Bağımsızlığı ile İlgili Bekleyen Ülkeler

Çalışmanın bu kısmında ise Kosova'nın bağımsızlığının tanınması ile ilgili uluslar arası camianın tepkilerinin şekillenmesini bekleyen devletlerden bahsedilecektir. Birleşmiş Milletler'e göre Kosova'nın bağımsızlığını tanıyacak devlet sayısı 100'ün üzerindedir. Çalışmanın hazırlandığı (Nisan 2008) dönemde Kosova'nın tanıyan devletler kervanına Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Norveç, Pakistan, Panama, Suudi Arabistan'da katılmıştır.

Kosova'nın bağımsızlığını tanıyacak devletler tanımayanların tepkisini çekmemek için; tanıma konusunda uluslar arası bir vize veya karar (Örneğin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Önergesi) çıkmasını veya uygun bir zamanı beklemektedir. Tanımayacakları ile ilgili açıklama yapmayan ancak uzun vadede tanınması beklenmeyen ülkeler ise, verecekleri tepkinin olumsuz bir şekilde geri dönmesinden korktukları için geri planda kalmaktadırlar.

⁴ Türkiye'nin Yunanistan ile anlaşamadığı konulardan birisi de; Yunanistan'ın tarihsel sebeplerle Makedonya olarak ismini kabul etmediği devletin Türkiye tarafından Makedonya olarak tanınmasıdır. Yunanistan, Makedonya'yı "The Former Republic of Macedonia" olarak tanımaktadır.

9.7. Çalışmanın Genel Olarak Değerlendirilmesi

Sonuç olarak 21. yüzyılda bir ulus-devlet, çalışmanın önceki bölümlerinde bahsettiğimiz, denetim, toprak, egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan iktidar, kamu bürokrasisi, yetki/meşruiyet, yurttaşlık olan ulus-devletin temel özelliklerine sahip olsa da bağımsızlık elde edebilmesinin yolu uluslar arası örgütler aracılığıyla ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen güçlü devletlerin yönlendirmesine girmeyi kabul etmelidir. Kosova'yı tanıyan devletler ulusal çıkarlarını bağımsız Kosova ile birlikte daha rahat gerçekleştirecek devletlerdir. Tanımayan kısım ise, bu çıkarları kaybeden veya zarara uğrayan tarafı oluşturmaktadır. Tabii ki bağımsızlık ile ilgili bekleyen ülkeler de hem bu durumdan faydalanmak hem de ortada kalarak ilişki içinde olduğu diğer devletlerin tepkisini çekmemek için ortada oynamayı tercih etmektedirler.

Her ne kadar Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği Kosova'nın bağımsızlığının tanınması veya tanınmaması konusunda üyelerini serbest bırakmış veya tarafsız olsalar da, devletler karar verme mekanizmalarının temeline uluslar arası arenanın muhtemel tepkilerini koymaktadır. Zira, 1999-2008 arasında Kosova'nın yönetimi Birleşmiş Milletler'de iken bağımsız Kosova döneminde bu görev büyük ölçüde Avrupa Birliği tarafından sahiplenilmiştir.

10. SONUÇ

Ulus-Devlet'in geçmişten günümüze yaşadığı dönüşümleri incelediğimiz bu çalışmada aşağıdaki çıkarımlara ulaşılabilir;

1. Temel anlamda ulus-devlet gerilemektedir. Ancak Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği gibi uluslar arası kuruluşlar gücünü arttırsa da günümüzde baskın görünen hala ulus-devletlerdir. (Hay, Lister, Marsh,2006, s. 261)
2. Ulus-devletler özellikle 20. yüzyıldan itibaren uluslar arası örgütler ve anlaşmalar aracılığıyla geçmişe nazaran hukuksal bir statüye kavuşarak kendilerini teminat altına almışlardır.
3. Ulus-Devlet; yerel yönetimlerin giderek güçlendirilmesi ve yetkilerinin bir kısmının yerel yönetimlere yönlendirilmesiyle bu örgütlenmeler içerisinde globalleşmenin etkisiyle güç kaybetmektedir. Aynı zamanda alt kimlikler Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında yaşadıkları şoku üçüncü jenerasyonla birlikte üzerlerinden atmaktadırlar. Tam olarak bir üst kimliğe bağlılık düşüncesi alt kimlikler üzerinde etkisini kaybetmektedir.
4. Her ne kadar alt kimlikler kendilerinin de egemen olmasını isteseler de uluslar arası örgütlerin parçası olmanın verdiği avantajlardan faydalanmak istemektedirler.
5. Ulus-devletler özellikle ekonomik alanda IMF gibi uluslara arası örgütlenmeler karşısında güç kaybederek etkinliklerini yitirmektedirler.

Ulus-devlet maddeler halinde yukarıda saydığımız değişimlerine rağmen en önemli özelliği olan vatandaşlarına güvenlik, hukuksal eşitlik ve adalet sağlamaya devam etmektedir. Bunun karşısında da karşı, konulamaz otoriter gücünü korumaya devam etmektedir. Ancak, bu durum küresel gelişmelere bağlı olarak her geçen gün zorlanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağaogulları, M.A., Köker, L., *Tanrı Devletinden Kral Devlete*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.
- Anderson, B., *Hayali Cemaatler*, Çev: İskender Savaşır, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.
- Aydın, S., *Modernizm ve Milliyetçilik*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993.
- Balibar, E. ve Wallerstein, I., *Ulus Biçimi: Tarih ve İdeoloji, Irk, Ulus ve Sınıf*, Çev, N Ökten, Metis Yayınları, İstanbul, 2000.
- Barry, N. P., *Modern Siyaset Teorisi*, Çev. M. Erdoğan, Liberte Yayınları, Ankara, 2003.
- Bozkurt, E., Özcan, M., Köktaş A., *Avrupa Birliği Hukuku*, Nobel, Ankara, 2001.
- Breuilly, J., *Nationalism and the State*, Manchester University Press, Manchester, 1993.
- Canbolat, İ., *Gelişmekte Olan Ülkeler ve Dış Politika*, ALFA Yayınları, İstanbul, 1999.
- Carr, E.H., *Tarih Nedir*, Çev. Mishet Gizem Gürtürk, İletişim Yayınları, İstanbul, 2006.
- Coşkun, İ., *Modern Devletin Doğuşu*, Der Yayınları, İstanbul, 1997.
- Dedeoğlu, B., *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Boyut Yayınları, İstanbul, 2003.
- Erdoğan, M., *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001.
- Erözden, O., *Ulus-Devlet*, Dost Yayınları, Ankara, 1997.
- Gellner, E., *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. B. Behar, G. Özdoğan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1992.
- Giddens, A., *Sosyoloji Eleştirel Bir Yaklaşım* Çev: M. Ruhi Esengül, İsmail Öğretir, Birey Yayınları, İstanbul, 1994.
- Giddens, A., *Ulus Devlet ve Şiddet*, Çev: Cumhur Atay, Devin Yayınları, İstanbul, 2005.
- Göze, A., *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.
- Gözler, K., *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Yayınları, Bursa, 2004.
- Guibernau, M., *Milliyetçilikler 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, Çev. Domaniç, N.N., Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.
- Güzel, Ş., *Devlet-Ulus*, Alan Yayınları, İstanbul, 1995.
- Hardt, M. ve Negri, A., *İmparatorluk*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.

- Hay, C., Lister, M., Marsh D., *The State Theories And Issues*, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2006.
- Hayes, C.J.H., *Milliyetçilik: Bir Din*, Çev. Murat Çiftkaya, İz Yayınları, İstanbul, 1995.
- Hippler, J.(edt), *Ulus İnşası*, Çev. A. Sezgintüredi ve B. Şayli, Versus Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Hobbes, T., *Leviathan*, Çev: Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Hobsbawm, E.J. “1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik/Program, Mit, Gerçeklik.” Çev. Akınhay O., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.
- Holsti, J.K., *İnternational Politics: A Framework for Analysis*, Prentice Hall, New Jersey, 1994.cc
- Kazgan, G., *Yeni Ekonomik Düzen ve Ulus Devlet*, Mülkiye, Cilt XXIV, Sayı 220
- Keohane, R.O., *İnternational İnstitutions and State Power*, Essays in İnternational Relations Theory, Westview Pres, Boulder, 1989.
- Leca, J., “Neden Söz Ediyoruz”, *Uluslar ve Milliyetçilikler*, Jean Leca (ed), Metis Yayınları, İstanbul, 1998.
- Nalbant, A., *Üniter Devlet, Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.
- Nash, K., *Contemporary Politicial Sociology*, Blackwell Publishers, Oxford, 2002.
- Nomer, E., *Vatandaşlık Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002
- Baskın, O., *Küreselleşme ve Azınlıklar*, İmaj Yayınevi, Ankara, 2000
- Özbudun, E., *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınevi, Ankara, 1995.
- Özkırımlı, U., *Milliyetçilik Kuramları*, Sarmal Yayınları, İstanbul, 1999.
- Öztekin, A., *Siyaset Bilimi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.
- Pierson, C., *Modern Devlet*, Çev: D. Hattatoğlu, Çivi Yazıları, İstanbul, 2000.
- Poggi, G., *Modern Devletin Gelişimi*, Çev. Şule Kut, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.
- Reljic, D., *Kendi Kaderini Tayin ve Çok Etniklilik Arasında: Bosna ve Kosova’da Uluslar arası Aktörler ve Ulus İnşası*, Edt. Hippler, J., *Ulus İnşası*, Çev. Sezgintüredi A. ve Şayli B, Versus, İstanbul, 2007.
- Sağ, V., Aslan, *Ulus Uluslaşma ve Ulus Devlet*, M., Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2001.
- Sağır, M, ve Akıllı S., *Siyaset Sosyolojisi Yazıları*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2004.
- Sander, O., *Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918’e*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- Sarıbay, A. Y., *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, ALFA Yayınları, İstanbul, 2000.

- Sarıbay, A.Y., *Politikbilim*, ALFA Yayınları, Bursa, 1999.
- Schnapper, D., *City of Citizens*, Transaction Publishers, New Brunswick and London Press, London, 1998
- Smith, A. D., *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*, (Çev. D Kömürçü), Everest Yayınları, İstanbul, 2002.
- Smith, A. D., *Ulusların Etnik Kökeni*, Çev: S. Bayramoğlu, Dost Yayınevi, Ankara, 2002.
- Smith, A., *Milli Kimlik*, Çev: Şener B.S., İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- Soroka, P. M., Bryjak J. G., *Sociology: Cultural Diversty in a Changing World*, Allyn and Bacon Press, Boston, 1992.
- Sönmezoğlu, F., *Uluslar arası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Yayınları, İstanbul, 2000.
- Sönmezoğlu, F.,(Der), *Uluslararası İlişkiler Sözlüğü*, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- Steinberger, P.J, *The Idea of The State*, Cambridge Press, Newyork, 2004.
- Şaylan, G., *Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, İmge Kitabevi, Ankara, 1995.
- Tanzi, V., *Ulus-Devletlerin Sonu Mu Geliyor*, (Çev. Ay H.) D.E.Ü.S.B.E. Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 1, 2004.
- Teziç, E., *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.
- Türköne, M., *Siyaset*, Lotus Yayınları, Ankara, 2003.
- Üstel, F., *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Dost Yayınları, Ankara, 1999.
- Weber, M., *Sosyoloji Yazıları*, Çev. Taha Parla, İletişim, İstanbul, 2000.
- Yalçın, C., *Explaining Ethnicity*, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık 2002 Cilt: 26 No:2 319-328
- www.genbilim.com.tr – 03.06.2007
- www.globalstrateji.com – 03.05.2008
- www.idare.gen.tr – 21.02.2007
- www.ismailaksoy.com.tr – 04.06.2006
- www.jeopolitik.org – 18.05.2008
- www.koprudergisi.com 07.09.2007
- www.nato-otan.org – 04.03.2008
- www.sourtimes.org – 10.10.2007
- www.tbmm.gov.tr – 08.06.2007
- www.tpb.org.tr – 30.09.2007
- www.trt.gov.tr – 13.12.2007

www.un.org – 25.04.2008

www.unmikonline.org – 20.07.2007

www.wikipedia.org – 05.03.2008

www.yazismalik.com – 01.08.2007

Ek-1

Resolution 1244 (1999)

**Adopted by the Security Council at its 4011th meeting,
on 10 June 1999**

The Security Council,

Bearing in mind the purposes and principles of the Charter of the United Nations, and the primary responsibility of the Security Council for the maintenance of international peace and security,

Recalling its resolutions 1160 (1998) of 31 March 1998, 1199 (1998) of 23 September 1998, 1203 (1998) of 24 October 1998 and 1239 (1999) of 14 May 1999,

Regretting that there has not been full compliance with the requirements of these resolutions,

Determined to resolve the grave humanitarian situation in Kosovo, Federal Republic of Yugoslavia, and to provide for the safe and free return of all refugees and displaced persons to their homes,

Condemning all acts of violence against the Kosovo population as well as all terrorist acts by any party,

Recalling the statement made by the Secretary-General on 9 April 1999, expressing concern at the humanitarian tragedy taking place in Kosovo,

Reaffirming the right of all refugees and displaced persons to return to their homes in safety,

Recalling the jurisdiction and the mandate of the International Tribunal for the Former Yugoslavia,

Welcoming the general principles on a political solution to the Kosovo crisis adopted on 6 May 1999 (S/1999/516, annex 1 to this resolution) and welcoming also the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles set forth in points 1 to 9 of the paper

presented in Belgrade on 2 June 1999 (S/1999/649, annex 2 to this resolution), and the Federal Republic of Yugoslavia's agreement to that paper,

Reaffirming the commitment of all Member States to the sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other States of the region, as set out in the Helsinki Final Act and annex 2,

Reaffirming the call in previous resolutions for substantial autonomy and meaningful self-administration for Kosovo,

Determining that the situation in the region continues to constitute a threat to international peace and security,

Determined to ensure the safety and security of international personnel and the implementation by all concerned of their responsibilities under the present resolution, and acting for these purposes under Chapter VII of the Charter of the United Nations,

1. Decides that a political solution to the Kosovo crisis shall be based on the general principles in annex 1 and as further elaborated in the principles and other required elements in annex 2;
2. Welcomes the acceptance by the Federal Republic of Yugoslavia of the principles and other required elements referred to in paragraph 1 above, and demands the full cooperation of the Federal Republic of Yugoslavia in their rapid implementation;
3. Demands in particular that the Federal Republic of Yugoslavia put an immediate and verifiable end to violence and repression in Kosovo, and begin and complete verifiable phased withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable, with which the deployment of the international security presence in Kosovo will be synchronized;
4. Confirms that after the withdrawal an agreed number of Yugoslav and Serb military and police personnel will be permitted to return to Kosovo to perform the functions in accordance with annex 2;
5. Decides on the deployment in Kosovo, under United Nations auspices, of international civil and security presences, with appropriate equipment and personnel as required, and welcomes the agreement of the Federal Republic of Yugoslavia to such presences;

6. Requests the Secretary-General to appoint, in consultation with the Security Council, a Special Representative to control the implementation of the international civil presence, and further requests the Secretary-General to instruct his Special Representative to coordinate closely with the international security presence to ensure that both presences operate towards the same goals and in a mutually supportive manner;
7. Authorizes Member States and relevant international organizations to establish the international security presence in Kosovo as set out in point 4 of annex 2 with all necessary means to fulfil its responsibilities under paragraph 9 below;
8. Affirms the need for the rapid early deployment of effective international civil and security presences to Kosovo, and demands that the parties cooperate fully in their deployment;
9. Decides that the responsibilities of the international security presence to be deployed and acting in Kosovo will include:
  - a. Deterring renewed hostilities, maintaining and where necessary enforcing a ceasefire, and ensuring the withdrawal and preventing the return into Kosovo of Federal and Republic military, police and paramilitary forces, except as provided in point 6 of annex 2;
  - b. Demilitarizing the Kosovo Liberation Army (KLA) and other armed Kosovo Albanian groups as required in paragraph 15 below;
  - c. Establishing a secure environment in which refugees and displaced persons can return home in safety, the international civil presence can operate, a transitional administration can be established, and humanitarian aid can be delivered;
  - d. Ensuring public safety and order until the international civil presence can take responsibility for this task;
  - e. Supervising demining until the international civil presence can, as appropriate, take over responsibility for this task;
  - f. Supporting, as appropriate, and coordinating closely with the work of the international civil presence;
  - g. Conducting border monitoring duties as required;
  - h. Ensuring the protection and freedom of movement of itself, the international civil presence, and other international organizations;
10. Authorizes the Secretary-General, with the assistance of relevant international organizations, to establish an international civil presence in Kosovo in order to

provide an interim administration for Kosovo under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, and which will provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic self-governing institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants of Kosovo;

11. Decides that the main responsibilities of the international civil presence will include:

- a. Promoting the establishment, pending a final settlement, of substantial autonomy and self-government in Kosovo, taking full account of annex 2 and of the Rambouillet accords (S/1999/648);
- b. Performing basic civilian administrative functions where and as long as required;
- c. Organizing and overseeing the development of provisional institutions for democratic and autonomous self-government pending a political settlement, including the holding of elections;
- d. Transferring, as these institutions are established, its administrative responsibilities while overseeing and supporting the consolidation of Kosovo's local provisional institutions and other peace-building activities;
- e. Facilitating a political process designed to determine Kosovo's future status, taking into account the Rambouillet accords (S/1999/648);
- f. In a final stage, overseeing the transfer of authority from Kosovo's provisional institutions to institutions established under a political settlement;
- g. Supporting the reconstruction of key infrastructure and other economic reconstruction;
- h. Supporting, in coordination with international humanitarian organizations, humanitarian and disaster relief aid;
- i. Maintaining civil law and order, including establishing local police forces and meanwhile through the deployment of international police personnel to serve in Kosovo;
- j. Protecting and promoting human rights;
- k. Assuring the safe and unimpeded return of all refugees and displaced persons to their homes in Kosovo;

12. Emphasizes the need for coordinated humanitarian relief operations, and for the Federal Republic of Yugoslavia to allow unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations and to cooperate with such organizations so as to ensure the fast and effective delivery of international aid;
13. Encourages all Member States and international organizations to contribute to economic and social reconstruction as well as to the safe return of refugees and displaced persons, and emphasizes in this context the importance of convening an international donors' conference, particularly for the purposes set out in paragraph 11 (g) above, at the earliest possible date;
14. Demands full cooperation by all concerned, including the international security presence, with the International Tribunal for the Former Yugoslavia;
15. Demands that the KLA and other armed Kosovo Albanian groups end immediately all offensive actions and comply with the requirements for demilitarization as laid down by the head of the international security presence in consultation with the Special Representative of the Secretary-General;
16. Decides that the prohibitions imposed by paragraph 8 of resolution 1160 (1998) shall not apply to arms and related matériel for the use of the international civil and security presences;
17. Welcomes the work in hand in the European Union and other international organizations to develop a comprehensive approach to the economic development and stabilization of the region affected by the Kosovo crisis, including the implementation of a Stability Pact for South Eastern Europe with broad international participation in order to further the promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation;
18. Demands that all States in the region cooperate fully in the implementation of all aspects of this resolution;
19. Decides that the international civil and security presences are established for an initial period of 12 months, to continue thereafter unless the Security Council decides otherwise;
20. Requests the Secretary-General to report to the Council at regular intervals on the implementation of this resolution, including reports from the leaderships of the international civil and security presences, the first reports to be submitted within 30 days of the adoption of this resolution;
21. Decides to remain actively seized of the matter.

Annex 1

Statement by the Chairman on the conclusion of the meeting of the G-8 Foreign Ministers held at the Petersberg Centre on 6 May 1999

The G-8 Foreign Ministers adopted the following general principles on the political solution to the Kosovo crisis:

- Immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo;
- Withdrawal from Kosovo of military, police and paramilitary forces;
- Deployment in Kosovo of effective international civil and security presences, endorsed and adopted by the United Nations, capable of guaranteeing the achievement of the common objectives;
- Establishment of an interim administration for Kosovo to be decided by the Security Council of the United Nations to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo;
- The safe and free return of all refugees and displaced persons and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations;
- A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for a substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other countries of the region, and the demilitarization of the KLA;
- Comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region.

Annex 2

Agreement should be reached on the following principles to move towards a resolution of the Kosovo crisis:

1. An immediate and verifiable end of violence and repression in Kosovo.
2. Verifiable withdrawal from Kosovo of all military, police and paramilitary forces according to a rapid timetable.

3. Deployment in Kosovo under United Nations auspices of effective international civil and security presences, acting as may be decided under Chapter VII of the Charter, capable of guaranteeing the achievement of common objectives.
4. The international security presence with substantial North Atlantic Treaty Organization participation must be deployed under unified command and control and authorized to establish a safe environment for all people in Kosovo and to facilitate the safe return to their homes of all displaced persons and refugees.
5. Establishment of an interim administration for Kosovo as a part of the international civil presence under which the people of Kosovo can enjoy substantial autonomy within the Federal Republic of Yugoslavia, to be decided by the Security Council of the United Nations. The interim administration to provide transitional administration while establishing and overseeing the development of provisional democratic self-governing institutions to ensure conditions for a peaceful and normal life for all inhabitants in Kosovo.
6. After withdrawal, an agreed number of Yugoslav and Serbian personnel will be permitted to return to perform the following functions:
  - o Liaison with the international civil mission and the international security presence;
  - o Marking/clearing minefields;
  - o Maintaining a presence at Serb patrimonial sites;
  - o Maintaining a presence at key border crossings.
7. Safe and free return of all refugees and displaced persons under the supervision of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees and unimpeded access to Kosovo by humanitarian aid organizations.
8. A political process towards the establishment of an interim political framework agreement providing for substantial self-government for Kosovo, taking full account of the Rambouillet accords and the principles of sovereignty and territorial integrity of the Federal Republic of Yugoslavia and the other countries of the region, and the demilitarization of UCK. Negotiations between the parties for a settlement should not delay or disrupt the establishment of democratic self-governing institutions.
9. A comprehensive approach to the economic development and stabilization of the crisis region. This will include the implementation of a stability pact for South-Eastern Europe with broad international participation in order to further promotion of democracy, economic prosperity, stability and regional cooperation.

10. Suspension of military activity will require acceptance of the principles set forth above in addition to agreement to other, previously identified, required elements, which are specified in the footnote below.⁽¹⁾ A military-technical agreement will then be rapidly concluded that would, among other things, specify additional modalities, including the roles and functions of Yugoslav/Serb personnel in Kosovo:

Withdrawal

- Procedures for withdrawals, including the phased, detailed schedule and delineation of a buffer area in Serbia beyond which forces will be withdrawn;

Returning personnel

- Equipment associated with returning personnel;
- Terms of reference for their functional responsibilities;
- Timetable for their return;
- Delineation of their geographical areas of operation;
- Rules governing their relationship to the international security presence and the international civil mission.

Notes

1. Other required elements:
- A rapid and precise timetable for withdrawals, meaning, e.g., seven days to complete withdrawal and air defence weapons withdrawn outside a 25 kilometre mutual safety zone within 48 hours;
  - Return of personnel for the four functions specified above will be under the supervision of the international security presence and will be limited to a small agreed number (hundreds, not thousands);
  - Suspension of military activity will occur after the beginning of verifiable withdrawals;
  - The discussion and achievement of a military-technical agreement shall not extend the previously determined time for completion of withdrawals.

Ek-2

Önerge 1244 (1999)

Güvenlik Konseyinin 4011. toplantısında karar alınmıştır.

10 Haziran 1999

Güvenlik Konseyi,

BM beyannamesinin amaç ve prensiplerini ve Güvenlik Konseyi'nin öncelikli sorumluluğunun uluslar arası barışı ve güvenliği sağlamak olduğunu hatırlatır,

1160 (1998) 31 Mart 1998, 1199 (1998) 23 Eylül 1998, 1203 (1998) 24 Ekim 1998 ve 1239 (1999) 14 Mayıs 1999 önergelerini hatırlatır,

Bu önergelerin gereksinimlerini tam olarak uygulanmamasından dolayı üzüntü duyar.

Federal Yugoslavya Cumhuriyetinde, Kosova'daki, önemli insanlık durumunu çözmek için ve bütün göçmenlere ve evsizlere kendi evlerine güvenli ve serbest dönüşleri için kararlıdır,

Kosova halkına karşı yapılan tüm şiddet eylemlerinin yanı sıra herhangi bir parti destekli her türlü terörist faaliyetleri de kınar.

Kosova'da gerçekleştirilen insanlık trajedisi ile ilgili Genel Sekreter'in 9 Nisan 1999'daki söylemlerini hatırlatır.

Bütün göçmen ve evsizlerin evlerine güvenli bir şekilde dönmeleri gerektiğini tekrar onaylar.

Uluslar arası mahkemenin önceki Yugoslavya için kararını ve mandasını yeniden hatırlatır.

Kosova krizinin politik çözümü için 6 Mayıs 1999'da alınan genel prensipleri ve Federal Yugoslavya Cumhuriyeti tarafından 2 Haziran 1999'da Belgrad'da ortaya koyulan kağıdın 1 ile 9 arasındaki prensipleri ve Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin bu kağıda onayını sıcak karşılar.

Bütün üye eyaletlerinin, Federal Yugoslavya Cumhuriyeti ve diğer bölge topraklarının, Helsinki Final Act'inde ve Annex 2 kararlaştırıldığı gibi egemenliği ve toprak bütünlüğü hakkını hatırlatır.

Önceki önerelerde Kosova için yapılan gerçek özerklik ve kendi kendisini anlamlı bir şekilde yönetmesi çağrısını tekrar hatırlatır.

Bölgedeki durumun uluslar arası barışa ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiği düşüncesi konusunda kararlıdır.

Uluslar arası personelin ve uyguladıkları bütün onları ilgilendiren şimdiki önerge çerçevesinde sorumlulukların güvenliğini ve emniyetini sağlamakta kararlıdır ve BM sözleşmesinin 7. bölümünün amaçları için çabalamaktadır.

Bölgedeki durumun uluslar arası barışa ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiği konusunda kararlıdır.

Uluslar arası personelin ve uyguladıkları bütün onları ilgilendiren şimdiki önerge çerçevesinde sorumlulukların güvenliğini ve emniyetini sağlamakta kararlıdır ve BM sözleşmesinin 7. bölümünün amaçları için çabalamaktadır.

1. Kosova krizinin politik çözümünün Annex 1 genel prensiplerine ve daha ayrıntılı prensiplerin ve diğer gereksinimlerin de Annex 2'ye dayanarak çözüleceğine karar verir.
2. Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin prensiplerini ve 1.paragrafta değinilen diğer gereksinimlerin kabulünü olumlu karşılar ve Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin hızlı uygulamalarında tam işbirliği yapmalarını talep eder.
3. Özellikle Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin Kosova'da uyguladığı şiddete ve baskıya derhal ve kanıtlanabilir bir son vermesine ve Kosovadaki bütün askeri, polisiye ve yarı askeri güçlerini hızlı bir planla geri çekmesi ile uluslar arası güvenliğin buradaki varlığının eş zamanlı olarak yapılmasını talep eder
4. Geri çekilmeden sonra anlaşılan sayıda Yugoslav ve Sırp askeri ve polis personelinin Annex 2'ye göre fonksiyonları yerine getirmek için Kosova'ya dönmesine izin verilmesini doğrular.
5. Gerekli olan uygun ekipman ve personel ile BM koruması altında Kosova'da savaş düzeni alınmasına, uluslar arası sivil ve güvenlik varlığına karar verir ve

böyle iştiraklerde Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin uzlaşmalarını olumlu karşılar.

6. Genel Sekreterin uluslar arası sivil varlığın uygulamalarını kontrol etmesi için güvenlik konseyi ile diyalog halinde olacağı bir özel temsilci atamasını ve her 2 tarafın da aynı hedefler ve karşılıklı destekleyici tavırlara karşı idareyi garanti altına alması için genel sekreterin atayacağı özel temsilciyi görevlendirmesini ayrıca talep eder.
7. Üye ülkeler ve ilgili uluslar arası organizasyonları Kosova'da uluslar arası güvenliği sağlamak için Annex 2'nin 4 maddesinde de belirtildiği gibi sorumluluklarını yerine getirmek için bütün yetkileriyle aşağıda 9.paragrafta da belirtildiği gibi yetkilendirir.
8. Hızlı ve çabuk savaş düzeninin etkili uluslar arası sivil ve güvenliğin sağlanmasının için ihtiyaçları doğrular ve partilerin savaş düzeni almasında hep birlikte iş birliği yapmalarını talep eder.
9. Uluslar arası güvenlik konseyinin (varlığının) sorumlularının Kosova'da savaş düzeni almasında ve faaliyetlerinin içeriğinin şunları içereceğine karar verir:
  - a. Yeni düşmanlıklardan caydırmayı, ateşkesi korumayı ve gerekli olduğu yerlerde zorla yaptırmayı, geri çekilmeyi sağlamayı ve Kosova'ya federal ve cumhuriyet askeri, polisiye ve yarı askeri birliklerle geri dönmemeyi, annex 2 nokta 6da bahsedilenler dışında sağlamayı,
  - b. Kosova liberal ordusunu ve diğer Kosova-Arnavut gruplarının aşağıda 15.paragrafta da bahsedildiği gibi silahsızlandırmayı,
  - c. Mülteci ve evsizlerin evlerine güvenli bir şekilde dönmeleri için güvenli bir ortam yaratmayı, uluslar arası memurların varlığı durumu yönetebilir, geçici yönetim kurulabilir ve insanı yardım iletilebilir,
  - d. Kamu güvenliğinin ve hizmetinin uluslar arası memurların bölgede sorumluluğu alana kadar sağlanması,
  - e. Mayınların temizlenmesinin uluslar arası memurların bölgeye gelip sorumluluğu alana kadar uygun bir şekilde idare edilmesi,
  - f. Uluslar arası memurların çalışmalarında uygunsa, yakınlık gösterilmesi ve desteklenmesi,
  - g. Sınır izlenmesinin gerekli olduğu gibi idare edilmesi,
  - h. Hareketin, uluslar arası memurların varlığının ve diğer uluslar arası organizasyonların özgürlüğünün ve korunucunun sağlanması,

10. Genel Sekreteri ilgili uluslar arası organizasyonların yardımı ile birlikte Kosova'da uluslar arası memur varlığını sağlamak; Kosova'da federal Yugoslavya cumhuriyeti yönetimi altında tatmin edici bir özerklik, geçici bir yönetim kurmak ve geçici yönetimi sağlayacak; bütün Kosova halkına huzurlu ve normal bir hayat kurarken ve denetlerken geçici, demokratik, kendi kendini yönetme kurumunun gelişimini sağlamakla görevlendirir.

11. Uluslar arası memur varlığının ana sorumluluklarının içeriğine karar verir:

- a. Kurulumu sağlamayı, son yerleşmeyi askıya almayı geçici özerkliğin ve Kosova'nın kendi kendini yönetmesinin annex 2'nin ve Rambouillet uyumunun aynen uygulanmasına,
- b. Temel sivil yönetimin idaresinin nerede gerekliyse ve gerekli olduğu surece uygulanmasına,
- c. Seçimlerin idaresini de içeren bekleyen politik yerleşimin, geçici idarenin demokratik ve otonom kendini yönetmenin gelişiminin organize edilmesi ve denetlenmesi,
- d. Bu kurumlar gerçekleştiğinde geçici Kosova özerk kurumunun ve diğer barış yanlısı binaların faaliyetlerini gözlenirken ve desteklenirken kendi idari sorumluluklarının transferi,
- e. Kosova'nın gelecekteki durumunu belirlemek için tasarlanmış politik işlemi Rambouillet kayıtları (S/1999/648); kullanarak kolaylaştırmak,
- f. Son aşamada Kosova geçici kurumundan politik yerleşme altında kurulan kurumlara otoritenin transferini izlemek,
- g. Önemli altyapılaşma ve diğer ekonomik yeniden yapılanmanın yapılandırılmasını desteklemek
- h. İnsanı ve felaketten arınma yardımının diğer insani organizasyonlarla birlikte desteklenmesi,
- i. Yerel polis kuvvetlerinin kurulmasını da içeren sivil kanunların ve sıranın ve aynı zamanda uluslar arası polis personelinin savaş hali almasının sağlanması,
- j. İnsan haklarının korunması ve uygulanması,
- k. Bütün göçmenlerin ve dönüşleri engellenmiş olan evleri olan Kosova'ya dönüşlerinin güvenli şekilde sağlanmasıdır.

12. Koordine insani iyileştirme operasyonlarının ve insani yardım organizasyonların ve bunun gibi organizasyonlarla işbirliği yapan kuruluşların uluslar arası yardımın hızlı ve etkili şekilde ulaştırılmasını sağlamak için Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin Kosova'ya geciktirilmeden geçişlere izin vermesinin gereklerini vurgular.
13. Bütün üye ülkeleri ve uluslar arası organizasyonları ekonomik ve sosyal yeniden yapılanmaya olduğu kadar mülteci ve evsizlerin güvenli dönüşlerine katkıda bulunmak için cesaretlendirir ve özellikle paragraf 11'de de belirtildiği gibi mümkün olan en erken tarihte amaçları yerine getirmek için uluslar arası bağış konferansının toplanmasının önemini bu bağlamda vurgular.
14. Önceki Yugoslavya için uluslar arası mahkeme ile uluslararası güvenlik varlığını da içeren ilgili her birimin tam işbirliğini talep eder.
15. KLA ve Kosovalı Arnavut grupların derhal bütün saldırgan faaliyetlerine son vermelerini ve genel sekreterin özel temsilcisi ile iletişim halindeki uluslar arası güvenlik protokol görevlileri tarafından belirtilen silahsızlandırılma için gereksinimleri yerine getirilmesini talep eder.
16. Önerge 1160'ın 8. paragrafında yürürlüğe koyulan yasaklamaların silahlar ve ilgili materyallerin uluslar arası sivil ve güvenlik protokolü görevlileri için uygulanmayacağına karar verir.
17. Avrupa Birliği'nin ve diğer uluslar arası organizasyonların Kosova krizinden etkilenen bölgenin ekonomisine ve bölgenin dengelenmesine; demokrasinin, ekonomik refahın, dengelemenin ve bölgesel işbirliğini de içeren güneydoğu Avrupa dengeleme paktının geniş katılımı uygulanmasını geliştirmek için ele aldığı geniş kapsamlı yaklaşımları olumlu karşılar.
18. Bölgedeki tüm ülkelerin önergenin bütün öğelerin uygulanmasına tam olarak iştirak etmelerini talep eder
19. Uluslar arası sivil ve güvenlik protokol görevlilerinin öncelikli 12 ay olarak için görevlendirilmesine daha sonrasında güvenlik konseyi aksine karar vermedikçe devam etmelerine karar verir.
20. Genel sekreterin, uluslar arası sivil ve güvenlik protokolü görevlileri yetkililerinin de raporlarını içeren, ilk raporun önergenin kabulünden sonraki 30 gün içinde iletilmesi koşuluyla, düzenli olarak önergenin uygulamaları ile konseyi bilgilendirmesini talep eder.
21. Bu sorunla aktif bir şekilde ilgilenmeye karar verir.

Annex 1

G-8 Yabancı Bakanlarının Toplantısının Kapanış Bölümünde Başkanın İfadeleri

Petersburg Merkezinde Ele Alınmıştır.

6 Mayıs 1999

G – 8 dış işleri bakanları Kosova krizinin politik çözümünde aşağıdaki genel prensipleri benimsemiştir.

- Kosova'daki şiddet ve baskıya çabuk ve doğrulanabilir bir son verilmelidir.
- Kosova'dan askeri, polis ve yarı askeri kuvvetlerin geniş çekilmesi gerekmektedir.
- Kosova'nın etkili sivil ve güvenlik protokolünün savaş düzeni alma durumu, belirlenen hedeflere ulaşmayı garanti edebilecek olan Birleşmiş Milletler tarafından desteklenecek ve benimsenecektir.
- Kosova geçici idaresinin kurulmasına, bütün Kosova halkının huzurlu ve normal yaşam standardının sağlanması Birleşmiş Milletler güvenlik konseyi tarafından kararlaştırılmıştır.
- Kosova için geçici politik idarenin kurulmasına karşılıklı bir uzlaşma sağlanması, kalıcı bir kendi kendini idarenin Rambouillete'e ve hükümdarlık kriterlerine uygun olan tam bir uygulama ve Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin ve bölgenin diğer ülkelerinin toprak bütünlüğünün ve KLA'nın silahsızlandırılmasına yönelik politik bir işlem:
- Kriz bölgesinin ekonomik gelişimi ve istikrarı için kapsamlı çok amaçlı bir yaklaşımı benimser.

Annex 2

Aşağıdaki prensipler üzerinde Kosova sorununun yeniden çözümlenmesi için antlaşma sağlanmalıdır.

1. Kosova'daki şiddete ve baskıya hızlı ve doğrulanabilir bir son verilmesi,
2. Kosova'dan hızlı bir zaman çizelgesi ile bütün askeri polisiye ve yarı askeri birliklerin doğrulanabilecek şekilde geri çekilmesi,

3. Kosova'da Birleşmiş Milletler koruması altında, etkili uluslar arası sivil ve güvenlik varlığının yayılmasında, sözleşmenin 7.bölümdeki kararlaştırıldığı gibi uygulanması ve temel görevlerin başarıya ulaşmasında garanti verecek seviyededir.
4. Uluslar arası güvenliğin varlığının NATO'nun katılımıyla birleşik idare ile yayılması, kontrol edilmesi ve tüm Kosovalılara güvenli bir ortam sağlanması, göçmen ve evsizlerin evlerine güvenli şekilde dönmelerini kolaylaştırılması için görevlendirilmiş,
5. Geçici Kosova özerk idaresinin Federal Yugoslavya Cumhuriyeti altında uluslar arası memur varlığının bir parçası olarak kurulmasına Birleşmiş Milletler güvenlik konseyinde karar verilmiştir. Geçiş yönetiminin, geçici idareyi kurmak için, geçici demokratik idareyi kurarken gelişimini ve izlenmesini bütün Kosova halkı için huzurlu ve normal hayat sağlanmasına karar verilmiş,
6. Geri çekilmeden sonra kararlaştırılan sayıda Yugoslav ve Sırp personelinin geri dönüp aşağıdaki işlemleri yapmasına izin verilecek,
  - Uluslar arası sivil görev ve uluslar arası güvenlik varlığı ile irtibat
  - Mayın alanlarının belirlenmesi ve temizlenmesi
  - Sırp'lardan kalmış bölgelerin varlığının korunması
  - Önemli sınır geçişlerinin varlığının korunması
7. Kosova'ya bütün göçmen ve evsizlerin Birleşmiş Milletler yüksek delege ofisi idaresi altında güvenli ve serbest dönüş sağlanacak,
8. Kosova için geçici politik idarenin kurulumuna karşılıklı bir uzlaşma sağlanması Rambouillet uyumlarının tamamıyla sağlanarak kalıcı bir kendi kendini idarenin Rambouillete'e ve hükümdarlık kriterlerine uygun olan tam bir uygulama ve Federal Yugoslavya Cumhuriyeti'nin ve bölgenin diğer ülkelerinin toprak bütünlüğünün ve KLA'nın silahsızlandırılmasına yönelik politik bir işlem. Yerleşim için Partiler arası görüşmeler kendi kendini idare kurumunun oluşturulmasını ertelenmemeli ya da kesmemeli,
9. Kriz bölgesinin ekonomik gelişimi ve istikrarı için kapsamlı çok amaçlı bir yaklaşımı benimser.
10. Askeri faaliyetlerin geri çekilmesi aşağıdaki notta belirtildiği gibi diğerlerine ek olarak yukarıdaki ortaya koyulan ilkelerin kabul edilmesini gerektirir.(1) askeri-teknik uzlaşma Yugoslav/Sırp personelinin kosovadaki, diğer şeyler arasında

belirtilen ek yöntemlerin görevleri ve faaliyetlerini sonra hızlı bir şekilde sonuçlandırılır.

Geri çekilme

Bu güçler çekildiğinde Sırbistan'da geri çekilme için prosedürleri aşamalı ve detaylı planla ve tasarılı bir tampon bölge oluşturulacaktır.

Geri dönen personel

- Ekipmanları ile geri dönen personel
- Fonksiyonel sorumlulukları için bilirkişi ekspertizi
- Geri dönüşleri için dönem planı
- Operasyonlarının coğrafi bölgelerinin çizimi
- İlişkilerini idare ettikleri uluslararası güvenliğin varlığına ve uluslar arası sivil misyona kurallar

Notlar

1 diğer gerekli öğeler

- o Geri dönüş için hızlı ve kesin bir plan; örneğin 7 gün içinde geri çekilmenin tamamlanması ve hava koruma silahlarının 48 saat içinde her iki taraf içinde güvenli bölge olan 25 km geriye çekilmesine
- o Geri donen personelin 4 görevi yukarda belirtildiği gibi uluslar arası güvenlik varlığının idaresi altında olacak ve anlaşılabilir küçük sayıyla limitli olacaktır (yüzler gibi- binlerce değil)
- o Askeri faaliyetlerin geri çekilmesi doğrulanabilir geri çekilmenin oluşmasından sonra gerçekleşecektir.
- o Askeri-teknik uzlaşma tartışması ve anlaşmanın sağlanması önceki geri çekilmenin tamamlanmasına kadar uzatılmayacaktır.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : İbrahim Uğur ERKİŞ

Doğum Tarihi ve Yeri : 15 Kasım 1980 - ANTALYA

Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Açık Öğretim Lisesi

Lisans Diploması : Selçuk Üniversitesi – İİBF – Uluslar arası İlişkiler
Anadolu Üniversitesi – İşletme – İşletme (Devam Ediyor)

Yüksek lisans Diploması:

Tez Konusu : Ulus-Devlet'in Tarihsel Gelişimi ve Geleceği

Yabancı Dil / Diller : İngilizce (İyi) Almanca (Orta)

Bilimsel Faaliyetler

Uluslar arası Çıkar Dengeleri Perspektifinde Ermeni Sorunu (2003 Yılı Ermeni Araştırmaları Makale Yarışması Mansiyon Ödülü)

İş Deneyimi

Stajlar : -

Projeler : -

Çalıştığı Kurumlar : TEKPA (Mağaza Müdürü)
ALDAŞ (İdari İşler Müdürü, Kalite Yönetim Temsilcisi)

Adres : İş: Liman Mah. 2. Cad. No: 11 07070 ANTALYA
Ev: Meydan Kav. Mah. İbrahim Faraçlar Sitesi B Blok 6/13
ANTALYA

Tel. no : İş: 0 242 259 32 16 (Dahili 120)
Cep: 0 532 606 56 59